OLAI VERELI MANUDUCTIO COMPENDIOSA AD...

Olof Verelius

Digitized by Google

34-D
6
7 N
12

6.-34.D.23.

XXXI. 18. 11.
CC11.

OLAI VERELI

MANUDUCTIO

COMPENDIOSA

AD

RUNOGRAPHIAM SCANDICAM ANTIQVAM,

RECTE INTELLIGENDAM.

En kort underwijsning

Om

Then Gambla Swea-Götha RUNA-RJETNJNG.

CODEX ARGENT:

Izvis atgiban ist kunnan Runa
Þiudangardjos gubs.

UPSALÆ.

CUM REGIO PRIVILEGIO

Excudit HENRICUS CURIO S. R. M. & Academiæ Upsalensis Bibliopola 1675.

ILLUSTRISSIMO
DOMINO

DN. AXELIO OXENSTIERNA

COMITI MOREÆ AUSTRALIS,
LIB. BARONI
IN
KIMITHO ET NYNÄS/
DOMINO
IN
FIHOLM ET ERIKSUND/
DN. MEO GRATIOSO.

Ferunt non pauci, Illustrißime Comes, qui ex longinqua peregrinatione in patriam reduci tibi gratulabuntur; & quod te salvum ac incolumem iterum videant, inter ea numerabunt, quæ mortalibus e cœlo felicia eveniunt: quorum in numero me esse, si ego tacerem, tute tamen ipse non ignorares.

ras. Sed tacere me vetat ingens illa, qua tibi tuusque obstrictus sum, grati animi profitendi necessitudo. Non excidet unquam animo meo grata memoria magni illius AXELII, avi tui Illustrissimi, cujus nomen refers, virtutesque ac merita in patriam, cum tempore te assecuturum nemo dubitat. Nec minus recens semper mihi erit temporis illius recordatio, cum in tenera ætate Musis primum initiatus, integrum sexennium in domo ac convictu meo exegisti. Quam afficiebaris, cum illustribus avi tui meritis subinde recensitis, decora ejus tibi imitanda ostenderem. Ista pectus tuum generosum ita incenderunt, ut omni studio & alacritate, vestigiis ejus insistens, ad sublimia conareris eniti. Quod maximo mihi tum fuit gaudio, cum videbam virtutem avitam, tam firmis in nepote radicibus nixam, tanta quotidiè incrementa capere. Nam unicum illud me exhibere posse putabam animi beneficia grate recolentis documentum: quod avus tuus, si mortalia respicere, mortalibusque affici possent æternum jam beati, esset approbaturus, meamque erga se pietatem perspecturus. Tu interim ingenii felicitate, contentione animi & indefessa industria id consecutus es, ut quas in omni rerum præclararum cognitione feceris progressiones, omnes admiraremur. Istas hominum doctrina,

virtu-

virtute ac loco illustrium consvetudine ac usu cum foris jam auxeris confirmaveris que, nihil est quod sibi de te non possit ac debeat polliceri patria. Exspectant te jam ea, quibus fors & virtus tua te destinavit; quæque Regi te & patriæ commendatissimum facient. Tantum non dememinneris magnis exemplis uti: quæ tibi foris non quærenda, cum domi abunde habeas. Si oculos animumque ad illa converteris, quæ avum tuum orbi illustrem æstimatumque fecere, eaque imitabere, ipso te non minorem, si fata ferent, videbimus. Nam eadem tibi instrumenta expedita sunt, & cætera omnia in virtute posita, quæ a primis te annis amavit, & in sinum suum recepit. Propitii tantum tibi contingant dies, & valetudo semper integra ut assequi ea omnia valeas. Quod ego ex animo tibi voveo, cujus semper tibi addicti testem aliqualem hoc accipe munusculum, quod ea lege nomini tuo dico dedico, ut non suo pretio, sed offerentis affectu æstimetur. Sic enim non adspernaberis, quod suo merito alias posses contemnere. Vale & fave

UPSALÆ 7. Septemb.
ANNO 1675.

VERELIO tuo.

RUNO.

RUNOGRAPHIA
SCANDICA.

CAP. I.

dam, Alphabetum Runicum, quod
[illegible] Runographia, [illegible]
[illegible] Joannes Gerardus
Vossius [illegible]
[illegible] Runographiæ [illegible]
[illegible] Runographiæ [illegible]
[illegible] Runographiæ

collectoris, imperitum Cabalistam, & perfectæ Magiæ ignarum. Specimen ejus runicum *charactere, vel ut alphabetarium, seu potius, sive longum, sive brevius, sive omni destitutum ornatu, ex membr. mscto B. Jonæ communicatum.* Et tandem ipsum, ad literas eruditas suas, jam denuo in lucem prodeuntem, refutandam provocat. Sed non retigere Bureum impetuosus animi, procacitasque Ingevaconensis, & rem ita in suo corrupta aliorum judicio reliquit. Libere adversarium renovatis animis patientem haberes. Idem enim magno hunc Runarum Mystæ contigit quod gladiatoribus illis fuit, qui crebro nimis imperii adversarium adornantes, ut latus propatum nunc regant, cum alterius haurire sentiunt, veritate argumentorum eli, plura & melliora semper afferre vellet, nec rafci, si nostra quis erasa notet & nobis emendanda monstret. Sophistarum vero in eo sita est gloria, ut pro inani doctrinæ opinione totis viribus contendant, & in exemplos, verborum injuria ac convitiis debachentur. Si aliqua in Vormii literatura, minus recte se habentia, ludendo scripsit Bureus, an propterea summi viri nomine & auctoritatem temerasse, abolendumque ingenii monimentum, stultitia fuisse, allatrasse existimandus est? Illud merito quis admirari posset, quod in Burei latis rythmico modulos & numeros requirat runicos, & adjudicium ac censuram Alectus devocet, Vormius. Cum deteriori significata characteres magici dicantur runæ, magorumque incantationes & incantationes, quæ alias *galdr* vocantur

kompone och rettes förklening / lämpa oförfarenheten utifrån historiska Konstbestämmelser och oförstånd utvisare gamlas ringaktning. Själv återtar Bureus sin A B C Stabavärk och blöcky / utkan stål och lettris / af koppern / skära och ordningar sammandistillerat. Emellertid han besinnar sig och vänt sig mildare till sin förbittrade ifver / lemna sedan å nyo åt tvedrägt åsikter åtlyder kärrhandlarna. Vårem Bureus ärlighet så hava förmodligen tyckt / som af all förnuft dömt och om orig tungas utslingrar vara / utgöra tomsnäls hvila efter sådan sin ombrus / ärevittla ombudens / odömd som kärgöde inser sjelf at skapa mognen / och ärlig skrifvare / om han ej sjelf hade sitt sjelf att / Ty det hade ej så mycket skada Runamålarens / som med the gåtrare sine plägar / som alsför gerna ville på sin medepart / att the dess med sitt finna ärlig så sjelfva / och afundsiva the ting och ting / med hvilka andra garna skola så skada. Det är ett oregerligt lärdoms missbruk / hvarmed så välsigen begynar att lära huar den annat mahe rätt / och vet som bättre är / än det han allenaste hänvist stammer / och ordbråk ej / eller en annan hvad han sjelf ej rätteligt weljer. Men den skrifvare Medlare / som ofwan o ej förstår af sin mästare / hafwa gemenligen den mening / att de för ett slag emot förmodligt lärdoms skam och all mare dumma och galna / och utlåra på sin medepart med skadande skrifvelser och förtalsskrifter. Om Bureus tagit sin Herr Odmd bok hafwer rört / kan man väl kunde hända / Hade han väl förrätt mycket av hafwa rört / böglärd mans namn och myndene utkrama / och hans fullkomliga lärdoms värk / som en lyfter hand att utskåda? Det må man väl vara säker / hvarlöse Doctor Odm af Bureo åtkar. Kan så komma och man / och mäl att den furiose Alecto skal öfwer hans minor dömma! Scharfrichterstafsar / och Trallkula kastningar och befwärjelser / som

tur, verbis ligatis demutatur, scalpeantur, aliud profecto non fuerint numeri & moduli runici, quam carmen magicum. Sed de Skalldorum, inquies, modulis, qui *Skalldquedi* & *Skalldwysor* dicuntur, hoc intellectum voluit? At Skalldos nemo adhuc Runas vel Runistas appellavit: nec eorum propterea poëmata numerorum runicorum nomine venire possunt. Skalldos se nunquam venditavit Bureus; Skalldicæq; artis juxta nescius fuit Vormius: Nihil ergo hic habet, quod jure carpat. Vulgus quidem imperitum lingvam aliquam fuisse runicam existimat, quâ loquutos quondam majores nostros putat? Sed ejus ignorantiæ facilis & prompta est venia, cum præter ea quæ ante pedes sunt, nihil ab ipso requiramus. At Vormio solidam antiquitatis notitiam profitenti, & vulgi tamen errorem probanti difficilior erit excusatio. *Dgnus* (ait de tractatu Havamal) *qua non solum lingva runicâ, sed & Romanâ legatur.* Collegit, in ipsius usum, veteris lingvæ dictiones sat multas Magnus Olavius Islandus, & glossarii nomine, ni fallor, insignivit: eam enim inscriptionem præfert descriptum ab Stephanio exemplar: Has Vormius charactetibus runicis expressas, titulo Lexici Rubici edidit. Erit autem, si interpreteris, Lexicon runicum, Lexicon literarum vel literarium. At cum infra vigenarium numerum consistant Runæ antiquæ & genuinæ, sine lexico facile edisci & memoriâ teneri possunt. Sic etiam incautis imponere voluit, ut ex iis monumentis hoc deesse fallor, quibus vetera runica monumenta, Runer, och widga wi rum minnes kar och utleddare, och på then sätter är en rimist lemmarna och wisa icke annat ähn en Trollkonsta kunnoga och besynnelse. Menn en kan säga att Doctor Orm hafwer then förstånd om Skalldwisor, som ellest kallas Skaldewärs Kära lägmiga så hoem nogo sin hafwer kallat Skalderna Runakonstnärar eller Runamästare? Och böra förthenskull theras wisor icke kallas Runamissor. Bureus hafwer aldrig utgifwit sig för nogon Skald: och wär Doctor Orm uti Skaldekonsten wiser klokare ähn Bureus: kära hwadh hafwer han tå här att kloppa och kära? Gemene man, som af the forne tisder ingen wetenskap hafwer, menar wel, att i förtiden hafwer warit ett serdeles Runamål, som wåra förfäder skulle hafwa brukat. Menn theras oförstånd står lettelige till at ursäkta, emädan man af them intet mehra fodrar än ther the see för förterna. Menn Doctor Orm, som ut siort namnn will hafwa, af sitt förstånd och kunskap i the gamble saker, och then gemena wilfarelsen sikwäl gillar, skall icke så wel kunna sig ursäkta. Dn then boken Hawamal skriwer han, att hon är wärd låsas icke allenast på Runisk tungomål, utan och på latin. Magnus Olavius, en lärd Islåndare hafwer till hans bewis, en temmelig mycken hoop af wåre gambla tungomåls ord sammanhemptat och kallat, som jag menar en glosebook. Ty then öfwerskriften behåller Stephanii afskrift. Thessa orden hafwer Doctor Orm medh Runastafwar omskrifwit och låtit trycka med thet namnet: Runisk Glosebok. Hwilker esser sin märkelse kan nyttja, een Runebokstämera namnbok. Menn esser the gamble och sunskyllige Runestafwar intet åra tiuan till saker, kan man them rett wel utan een sådan bok lära och i minnet befålla. Hwar med han och the enfaldiga hafwer welat bedraga till att tro, hem bok wara utsagen af the åd-

prom-

promptum crederent, quæ non nisi antiquitatis characteribus nimis exarata reperirentur. Prout etiam fecit in epicedio Regis Ragnari Lodbroki, quod cum accuratâ expositione habuit ab eodem Magno Olavio, & in lyrris sive harpadhustar vpsum Egilli, Grimi Calvi filij, quæ doctissimus Criticus Biorno Jonæ de Skards-â, accurate explanavit: licet utriusque interpretis nomen reticuerit. Tam decoctorem fuisse Burcum, sciunt omnes calumniam esse, qui propter vitam honestam & integram, moresque ingenuos, ipsum charum habuere. Cabalæ autem si nimium deditus fuerit, idque in vitio ponendum, nihil hoc impedit, quominus in literatura runica utilem aliis operam navare potuerit. In eo enim conveniunt, quod utraque circa literas versetur: illa secretum, hæc vulgarem sensum indagando. Magis ab invicem distant runæ & medicina: Vormio tamen nemo vitio dedit, quod egregius medicus in illis etiam aliquid præclari elaborare, & in lucem emittere voluerit. Quem etiam priscam lingvam accurate callere oportet, cum ejus ignorantiam adversario tam audaciter objecerit, ut tyrones ejus errores derideant, & ferulâ dignos clamitent. Nos bonorum laudibus semper favemus, Vormio nihil quicquam detractum volumus: potuisset interim majori humanitate & judicii æquitate uti, etiam in adversario suo redarguendo, memor manticæ ejus quæ â tergo pendet, quam si ipse excutere noluit, aliorum certe perspicacitati imperviam reddere non potuit. Legater / som ey finnes medh andra bokstäfver / än medh the gamlas runor eller stafver. Lijka så hafwer han giort medh Konng Ragnar Lodbroks wisor / hwilka Magnus Olavius / med en klar utredning honom nästlutar hafwer / och medh Egill Skalla Grimssons wisor / hwilka then lärde och uti Edduläran förfarne Biorn Jonson på Skardså / med en nogg urskrenig / hafwer utgifwit. Men begge uttolkarnes namn äro af Doctor Orm förtegne. Att Bureus skulle hafwa warit en oduga / wet ade wara en grof osanning / the thär för hans ährliga och ostraffeliga lefwerne och upprichtiga wandånge honom älskat och afbollat hafwa. Om han allthenckt hafwer slagit sig på then Hebreiska Runekonsten / och thet were ämnle wärdt / hindrar thet intet / med mindre han och i wära runor hafwer kunnat gifwa androm en nödtörftig underwisning. Ty thäruti komma the öfwer ens / att the begge omgås med bokstäfwarna: men then ena utlärar thäraf en förborgat / och then andra en allgemen mening. Läkarekonsten och Runekonsten äre fast sierre ifrån hwar andra: Doch hafwer ännu ingen straffat Doctor Orm att han som en förnemmeb Läkare och så uti Runekonsten noget besynnerligt hafwer welat utarbeta och i tryck komma låta. Och mäste han wel ther gambla tungomåhler till pricka lärt hafwa / mådan han sin wederpart thär uti ett så groft oförstånd tillwisar / att och lärepoikar göra gäck och spee af hans willor? och fälla them näst wärda. Och sosom man med skal alt joh hafwer behag till lärde mäns berom / will man Doctor Orm sitt förtiänta lofword ingalunda afdraga och förwända: doch både han kunnat bruka större beskedelighet / och rättwisare omdöme / fast än han både sin wederpart att nappas med: thigo kommandes then skräppan å bak hänger / hwilkot om han sielf ey hafwer welat utskaka / kunna doch andre wel se hwad thäruti inoppat och gömt är. Manläs hans

tur specimen Lexici poëtici, quod ex Epicedio Lodbroki à Magno Olavio explicato collegit, & deprehendetur vir magnus earum etiam rerum rudis, quas tyrones in antiqua lingva noverunt. Sua etiam respiciens, nihil cauſæ habuit, cur Burei specimē Runicum tam acri censura perſtringeret, ut ex mutilis & falsis, ſine omni documentorum adparatu coagmentatum ſcriberet. Quæ ergo runarum monumenta exhibet Vormii literatura? Ragnari Epicedium, Egilli lytra, & hujuſmodi alia, quæ runis deſcripta non fuere, prius quam artificem illis manum commodavit Vormius: qui hujus juſtituti ſui immemor, cap. 26. fatetur, præter volumen legum Scanicarum, & paucula alia, ibi memorata, nihil runicis characteribus exaratū ad manus ſuas perveniſſe. Quæ vero ab externis ſcriptoribus publicata, ſuæ genti vendicat, cap 6. maximam partem corrupta ſunt, ut ab runarum imperitis, & aliorum errore deceptis; unde monſtroſæ illæ & a vero aberrantes varietates. Nec certiora quæ cap 7. amicorum Manuſcriptis accepta refert. Sola illa quæ cap. 8. e diverſis laxorum monumentis ſe depromſiſſe ait, ad rei probationem ſufficerent, ſi ipſa lapidum monumenta, accurate delineata, unà exhibuiſſet. Quod cum non factum, majoremne in his merebitur fidem Vormius, qua Vormius, quam Bureus, quà Bureus? Qui tamen monumenta lapidea genuina octo ſpecimini ſuo adjecit, plurimaque alia, ex quibus Runarum varietates collegit, oculatus artifex deli

Specimen Lexici Poëtici, ſom han af Ragnar Lodbrokz wisor och Magni Olavii utredning utdragit hafwer/ och man ſkall beſinna honom ännu thet ey lärdt hafwa/ ſom the förſta lärdomar i thet gambla tungomålet förstå. Ock emedan then godhe herren hade behagat titta i ſin egen barm/ och beſloda ſitt eget foster/ hade han haft ranga ſog Burej lärejwän/ ſå ſkarpt att omhöfla. Att han honem utropar ſammanfogat af lappern/ och updiktningar/ utheſi nämner ſkal och bewijs. Ty lärа hwid Runiſk bewijs ſinnes uti Doctor Orms literatura? Kong Ragnar Lodbrokz yttersta Skald-dikt/ Egil Skalla Grimſons Hufwudlöſne wisor/ och annat ſådant ſom aldrig hafwa med Runebokſtäfwar ſkrifne warit/ förr än Doctor Ormen hagade läggua ſin konſtiga hand thr till. Män han förgäther ſin egen klokhet ſiell/ i thet han uti thet 26. cap. bekänner ſig intheet mehra med runor beſkrifwit ofwerkommit hafwa/ än then Skånſka Lagen/ och nogot annat ſmått ſom han thär upreknar. Hwad frammande Skribenter om Runerna hafwa lärt utgå/ och han uti thet 6. Capitlet/ ſina Landzmänn tillwållar/ är förſtafwelen orsenge och galet/ ſoſom af them förfarettar/ hwilka om Runorna ingen rätt wetenſkap hade/ och wore af andras willo bedragne. Hwar af åter komme the många ſlygar och gulne Runeſtafs-mynder/ ſom han thär ſätter fredewid hwar andra. Jögta wiſare är thet han uti thet 7. cap. beropar ſig på/ hafwa fått utaf ſine wänners handſkrifne ſaker. Thet allena/ han uti ther 8. cap. införer/ ſig hafwa lagat af ärkeſkillige Runeſkenar/ gioorde tillfölleſt till bela ſakens fullkomneliga bewijs/ om ſom ſulwa Runeſtenarna noga och wel afritade/ hade ſatt thär hoos. hwilka efter han ey hafwer giort/ ſkall man tå ſättia ſiörre tro till honom therföre att han heter Orm/ än till Bureum. therföre att han heter Bureus? Hwilken likwell dötta upriktiga Runeſkenar hafwer ſatt wid ſin Lärejon; och många flere läſedt och med egen hand afritat/ af hwilka han Runernes ärkeſkillige mynder och ſkapnad ſkulle utdraga hoſ

neavit.

neavit. Vomitus autem alienorum oculis videt, aliorum fide refert, & tamen ne sibi fine exceptione credatur postulat. Quid mirum? alienarum culparum censores severi, nostris faciles ignoscimus.

CAP. II.

Cum Romanorum Scandicarum cunabula inquirere nobis proposuerimus, utrum earum inventum Majorum nostrorum proprium fuerit, an alius debeatur, & quo tempore septentrionali uti cœperit Runis, disputemus. Qui temporum illorum barbariem animo repurabit, quæ vicinas gentes oppresserit, in nullquam veræ religionis face illustrarentur, haud injuria mirabitur, quomodo tunc aliquis ingenii & literarum cultus Scandianis innotuerit. Etsi antiquam septentrionis faciem, in monumentis priscis, velut in speculo intuebitur, vix sibi persuadebit Scandinavum etiam tunc posse diffe, quod aliarum gentium admirationem eliceret posterati. In promptu esset monstrare, multa hic præclara tunc fuisse, quæ jam in pejus mutata sunt: sed de literarum & sapientiæ cultu jam loquimur, qui tunc non minoris in pretio & gloria fuit, quam nunc est. Cum poeticæ (vanitatis conditores *Skaldi*, quæ dictu factuq; honesta erant, carminibus suis celebrabant, & posterorum memoriæ atque imitationi commendabant: cum eruditi sapientiæ Professores SPEKINGI morum publicorum censuram exercebant, & Regibus, in judiciis, alii-

wer. Wenn Doctor Dryn sorgfältig mehr andrer Augen / och förrättar sitt arbete med flera händer / och icke lärer sig mer uphet magar tillgifvandes / skall jag tro dräm till? Ja lärer är ey annorlunda / wi wärdom alle ett annars fel / och lägga märke till de små. Wären wåra sed äfwen så strängt wid alting redeteagne att öfwerskrida.

CAP. II.

Eftersom wi hafwa oss försatt wåra Förfäders / Wår Runers uhrsprung och upkomst at utforska / måste wi tillsse om wåra förfäder hafwa them sielfwa uphunnit / eller om androm tillkommer then förtienst / och wid hwad tid Runerna äre hos i Norrland komne i bruk. Ehe som then barbariske uphfatt hafwer / hwilket nästgränsande Folk / swårmade / före än the med Christendomsens sina upkomst / må icke utan skäl förundra / hurusinnda förståndz och lärdoms öfning / före the tijder / hos i Norrland hafwer wetat att rådt och bruk. Ja / om man wil the gamble seder och bruk / bekasom wi en segel / icke efterjaga the förne tijders skick och stycke / skulle man nogsamt lära sig inrymma / att och wid the tijder these Nordiske landskap thet att hafwa / swårdfarer widre med skäl sig hade att förwärfwa. Ehi were then ett bewisa mange fullkomne och förnemme ting / som nu åro af sig komne och förswunne: Men man tålar bäre emedan om bättre kunskap och wishets öfning / gerna / än then wore / och blefwe widare widare och bätre wor / än hon nu är. Then de antige Decretesmässiare Skalderne / hwilka / och gärningar åhrligit och berömmeligen woro / uti sine konstige wijsor författade / efterkommande born till åminnelse och efterdömes; lampte hwad i allmenne lefwerne efterfölias borde / af the werkstälige wisse Spekinzar förestreferne / wår wid tilfällen / så / och Rätskipande / hwilka / och / mera / sine råd och bättre / så / i förlig / så / tydligen / der woro Konungarne wid handen

isque

isque negotiis gravissimis, pace bellique, consultores perpetui aderant. Horum ingeniis collimus si Runarum inventum adscripserimus, à vero non aberrabimus. Nam qui sapientiæ instituta ingenio complecti, & aliis tradere, ut etiam eorum ministras literas excogitare potuerunt. Qui nihil præclari, nihil ingenioſi, niſi à ſoli Hebræis inveniri poſſe, ſibi perſuaſerunt, ad eos etiam literarum, quibus ceteræ omnes gentes utuntur, initia & gloriam, ſine hæſitatione referunt. Quorum præſumptionem in communi refellere, noſtri non eſt inſtituti; de Scandianis tantum noſtris videamus, quibus cū Hebræis quæ unquam fuit communicatio; qui aliarum omnium gentium mores, inſtituta & commercia, excepta idololatria, averſabantur & abominabantur; ut ab illis Runas ſuas accepiſſe omnino videri poſſit abſurdum. Placuit tamen Olao Vormio ad iſtos fontes decurrere, ex illiſque literaturæ ſuæ rivulos deducere: quaſi ceteræ omnes gentes ſine ratione eſſent, quæ nihil præclari invenire, nihil proprii habere poſſent. Alii lingvæ noſtræ indolem nativam, & ejuſce cum Græca in multis convenientiam reputantes, & quanta quondam inter Scandianos & Græcos exſtiterint commercia non ignorantes, magna probabilitate concludere volunt, noſtrorum Runas à Græcis acceptas: cum & inter ipſa literarum elementa non obſcura affinitas deprehendatur. Fateor hanc ſententiam altera mihi potiorem videri: quo minus tamē eam approbem, rationes non deſunt gravio-

Wille wij någon af theſſom Runerſtrifft uphoſvare nijſſerſtnna / wore thet ſammagen icke oinyttadigt. Ty the ſom wellbeq och kenſterē ſårdom / anderom till unterwiſning ſammanſatte kunde / the kunde och ſådl beſtaffaerna påſtinna / ſoom thär till allenaſt ej redſkap åra. The ſoom harſwa ſartat then meningen att inteq ſo rómmetligit / inter ſmarkt af någon påſtinna kunde / uthan allena af the Hebreer the wilde och att alle andre folkz beſtaffenhet och ſkrifwerſenſt / ſkola af them haſwa ſin urſprung och heder. Huilkan ogrundade be förmodenhet i gemen att förklara ſinn ſig här ey förerſatt haſtiger / utan ſå wijda hon the Scandinaſwer eller Nordlenningar anrörer / huilka med the Hebreer aldrig någonſinn någon gemenſkap och omgånge haft haſwa / huilka alle andre folke ſeder / förehafwanden och omgångar / ſå när ſom Afgudsdyrkan / wederſyndade och för ſtyggeſt hölls. Att man wel inā rekna ſör een galenſkap att tillägna them wåra Runers härkomſt och uhrſprung: faſt än Doctor Dorm ſkrifwer ſådera Runerſkrifft them inſtifftat / ſyka ſom alle andre ſatt inter hade nogon kånna eller wet i ſkatten / att the ſielfwe något berömmeligit icke ſkulde kunna påſtinna / thet the för ſitt eget rekna och hålla kunde. Andre diſwerwolgandes wåret tungomåls natur och egenſkap / och huru theſſe inoing ſtycken med the Greckiſka öfwer ens kommer / thär hoos och betracktandes then gemenſkap och omgånge / ſom emellan wåra Landzmān och them i förtiden warit haſwer / ſpnas medh god ſkäl kunna ſluta / att wåra Runer åre förſt ifrån the Grecker komne; efter man och emellan ſielfwa förklaſarna een ſtor lyckheet kan ſkönia. Thenna meningen håller ōg mycket trowärdigare än then förra: Doch kan ōg them för mākſagare ſkäl ſtull inte gilla. Them gemenſkap wåra förfäder med the Grecker / i förtiden haſt haſwa / haſwer ōg

res.

rei Scandinavorum antiquorum cum Græcis commercia, alibi ex Diodoro Siculo memorata. Quid item leges nostræ Vestrogothicæ, quid lapides Runis signati hac de re loquantur, ignotum mihi non est. Sed & jam de his commerciis mutua sive literarum sive communicatione institui & exerceri posse & illam quam prædicatis literarum utrarumque affinitatem & similitudinem ego deprehendere non possum. Si pauca aliqua conveniant, multo plura inter se dissentiunt. Runæ nostræ omnium simplicissimæ sunt literæ, ita ut unius jam simplex ductus, singularum corpus constituat, quod alia deinde lineola diversimode sectum, aliam aliamque Runam notat: Græcarum vero alii ductus, aliæ facies & figuratæ de ordinis, numeri, positionis & nomenclaturæ diversitate non dicam, quæ omnia alium ate; aliam utrarumque originem evincunt.

annars åder uti Diodorus Siculus förmäler; men och wil jag icke här gåå widare / än at säga somliga / wid detta tillfälle / som mycket Historie & Fabelware med sig witterligen förer.

Wi wilium nu öfwerwäga then rechningen / som mycken Historie & Fabelware med sig witterligen förer / att Ulfhila skulle warit then förste / som Runorna ewer the Gothiske bokstafer påfunnit hafwer. Thenne Ulfhila war the Gothers Biskop / och lefde uti Keyser Valentis och Valentinians tid / hwilken then Nya Testamentet / eller / som wi det kalla / hela Bibelen / utaf then Grekiska tungomålet in på Gothiska utsatte / och med Gothiske bokstafer afskref. Men thesse Ulfhila bokstäfwer / menar Herman Konring uti Höglärd och uti the gamble saker wel förfaren man / att wåra Runor skola hafwa sin uphörsprung. lib. de Orig. Juris Germ. cap. 5.

Scholiast ante

CAP. III.

Ex quibus nobis jam venit plurium historicorum auctoritate confirmata sententia, de Ulfhila, primo Runarum vel Gothicarum literarum inventore, Vixit is Valentis & Valentiniani Imperatorum tempore, & Gothorum Episcopus. Novum Testamentum, vel ut aliis traditum, tota Biblia sacra, in gentis suæ lingvam è Græca translulit, literisq; Gothicis expressit. Ab his ortas esse Runas nostras arbitratur vir Clariss. & rei antiquariæ gnarissimus, Hermannus Conringius lib. de Origine Juris Germanici cap. 5. Scholiast ante

Gulfilam, scribit, ac runicas quidem literas fuisse usitatas vero esse hodie abjunctas. Neque enim ille exercitatissimus in omni literatura Gothis jam usu receptis, literarum novarum literarum in ventum ipsis adscribunt Socrat. hist. Eccles. lib. 4. cap. 23. Isidorus Hispalensis in Chronico, Era 415. Et Paulus Diaconus hist. Miscell. ut alios testes non adducam. Quin Runicas illas ex Gothicis à Gulfila repertis & per Gothos nonnullos in Scandiam redeuntes, adductis, natas esse, variis modis inflexâ, ut fieri assolet, figura, argumento videtur esse illa, quæ runicis omnibus est cum Græcis affinitas. Constat autem Gulfilam Valentis Cæsaris ætate, Episcopum fuisse Gothorum, &c. Item. Nullius etiam roboris est, quod nonnulli ducti pro Runarum vetustate probandâ adjerunt argumentum a rupe Haralldiana, Saxoni Studandico memorata, præfatione sui operis, cum & ejus vetustas omnino incerta sit sitet; jam Saxonis ævo inscriptione illius rupis, per ævi injurias detrita. Ceterum ut Gothorum literæ fuerint ipsis quoque Græcis antiquiores: si verum tamen est, in legibus illis Sveonum mentionem fieri Gothorum in Græcia & Thracia habitantium, latæ illæ sint oportet post Valentis Cæsaris tempora. Ille enim primus omnium Visigothos in Thraciam & Mæsiam recepit, ubi ad Theodosii 11. imperium perseverare. Ostro-Gothi vero primum Marciano Cæsare in Pannoniam admissi sunt, &c. Hæc Conringius: cui ego multum deferendum esse censeo, quod in antiquitatibus eruendis, inepta, vana, incerta & ambitiosa, a veris & syncere is discernere ac refellere soleat. Sed in his quæ de Runarum nostrarum initiis attulit, adsensum ipsi præbere non possum. Notum est Ulfilæ ætate Christianos fuisse Gothos, licet

Thet är sannskyldigt alleles liksmätigt / skriswer han / att the Nordiske folkslinga Runor hafwa warit / för Ulfilæ tyddh. Ty han hade intet haft tilfelle att uprätta några nya bokstäfwer / om Götherne hade haft någon skrift tillförne. Men att han hafwer the nya Gothiska bokstäfwer uprättat / thet skriswer Socrates uti sin Kyrkohistoria lib. 4. Cap. 23. Isidorus Hispalensis uti sin Chrönika / Era 415. Paulus Diaconus uti sin allmänliga Historia: förutthan flere wunnen / som ej nödh behöf här att införa. Af thesse Ulfilæ nyuppfunndne Gothske bokstäfwer / hwilka nogre Göther till Sverige hemwandes med sig förde / äre Runerna uptkomne / fast än the på åtskillige wijs wridne och ritade äre; hwilket nogsampt bewisses af then lijkhet alla Runerna hafwa med the Grekiske bokstäfwer. Och thet är alom kunnugt at Ulfila war ock Götherts Biskop uti Kejsar Valentis Regemente tijd &c. Dch än förswarer han: Thet bewijsar / som man lärde mann / till Runernes fiorta ålder wekräftande / af Konig Haralds Runaclippa / om hwilken Saxo Grammaticus uti sitt tal talet på sin bre Germaner / insköra / är alt inter wärde. Emädan och thes ålder mycket twistlachtig är / och sielfwa striften / thå Saxo lesde / af then långa tijdens förderfwande förmodt war. Men iåt thet så wara / att the Gothiske Runor wore först dibre an the Grekiske bokstawar / är thet then noos sant / att then Swenska lagen thagtommer the Gother som bodde i Grikeland och Thracien, så mäste samma lag wara skapat och stadgat efter Kejser Valentis tijdh. Ty han war then förste som intet Wes-Götarna ut Thracien och Mœsien, hwarest the sutho / in till Theodosii then andras Regemente tijdh: Men Ögötherne kommo först inn uti Pannien uti Kejser Marciani tijdh. &c. Thetta förklarar Konring / hwilkens mynnighet jag icke ringa wærderar / emädan han uti the gambla saker utsökande och omsömc / thet som sant och upprichtigt är / ifrån thet af flytta / förfängtigt / owisseet och owrunder noos består / at sielfwa plägar / och thetta förlänga. Men uti ther jmot om*

hæte-

hæresi Arianæ addictos. Si illorum aliquem Runas in Scandiam intulisse dicemus, una etiam Christianæ religionis mysteria ab ipso huc illata esse merito cogitare debemus. Ita enim plerumque factum videmus, ut cum literis & sapientiæ institutis sacra etiam transferri soleant. At ejusmodi quid hic non percepimus. Hoc præterea inter omnes cõstat, ut rerũ omniũ, quæ ingenio inventa & elaborata sunt, ita & literarũ initia primitus rudia & simplicia exstitisse; & posterioris ævi homines inventis primis semper aliquid addidisse: ut tandem perfecta & absoluta evaluerint, quæ primũ qualiacunq; fuerunt Cõferantur jam Runæ nostræ cum Ulfhilanis, & utræ antiquiores sint censendæ liquido apparebit. Sedecim tantum sunt antiquissima nostrarum elementa, quibus verba quæque licet incommode expresserunt. De Ulfhilanis autem, Commentarius Anonymi, a B. Vulcanio editus: *Quo fit ut nullũ alphabetũ absolutius sit Getarum, quo undique quod ad veram pronunciationem faceret, mutuati sunt.* Item. *At Getæ ha fecerunt, ut & in diphtongis* Ejus argumenti plura petipossunt ex Commentario Junianu. Jam si ex hoc fonte haustæ sint nostræ Runæ, ut vult Conringius, non absolutissimum modo alphabetum Runicum habebimus, sed etiam eodem ordine, numero, figura, potestate & nominibus elementorum digestum, quibus Vlfhilanum. Sed nihil horum in uno aut altero idem. Vtrorumque elementorum ordo antiqvus ex collocatione dignoscitur, quam in numerorum notatione obtinent, nostra

wåra Runor tidvagter/ kan lag intet hålla med honom. Det är allena emellanåt att förklarare uti Ulfhilæ möte Christne/ som de the hålla med then Arianiske unden. Skulle nogon af them hafwa dit utförde Runerna, så de nåm meth skäl döma/ att then samme och så Christendomens hemligheter hafr medfördt hade. Ty thet plägar gemenligen så tilgå/ att Gudadyrkan/ tillika meth helige konsters och wisheters öfningar ifrån thet ena folket till thet andra omförttes. Men här förnimmer man intet sådant. Noo är och then som icke weet/ att såsom alle ting; the thär af menniskio weet och snälhet upfundne och uterbetade äre/ åfwen och så hoflige konsters och wisheters begynnelser/ i förstone warit slätta och ringa/ och efterkommanderne alnsdh lagt noget till thet förr upfundna/ att thet omsider är färdigt och fullkommeligit worder/ som i begynnelsen intet war af fiort wärde. Jämnaförom nu wåra Runor med Ulfhilæ nyupfundne bokstäfer/ och thet skall straxt sönnas hwilkom thera ålderens förmån tillkommer. The gamble Runerna äro allenast syftan till talet/ meth hwilka/ the alle sine ord fast än icke så bequemligen/ utförde. Menar om Ulfhilæ Runor skriwer saledes en lärd man/ doch utan namnn/ then B. Vulcanius hafwer latit utgå: Thär af är thet/ att intet A, B, C. är fullkommeligare än the Göthers/ hwilka allastädes ifrån hafwa tagit till läns/ thet som hörer till ett rätt och naturligit mälsére. och än säger han: Men Götherna äre här lyckeligare uti/ så wel som uti thet twålindande bokstafwer. Mehra sådant kan man och läsa hoos Fr. Junium. Skulle nu wåra Runor wara tagne aff thenna springkållan/ som Doctor Coring menar/ skulle wi icke allenast hafwa ett fullkommeligit Runa A B C D. uthan och lika skipat meth Ulfhilæ Runer/ till radsättningen/ talet/ mönderna/ merkelsen och ofwanampnen. Men uti thetta kommer intet thera öfwerens. Begge slags Runernas gamble radsättning athskilles af

quidem in antro numero Calendarii Runici, Vlf-hilana vero in distinctione capitum & versuum Evangelicorum: quæ nusquam sane inter se conveniunt. Runas antiquas fedecim tantum fuisse modo dixi, & postea etiam ex monumentis lapideis demonstrabitur: Vlfhila vero viginti quinque usus est elementis literarum: quæ an figura a nostris differant, non tam conquisitis rationibus, quam oculorum intuitu discerni potest: falsusque hic est Vormius qui nostrarum figuras Vlf-hilanis tribuit. Et cum ad Græcarum habitum & indolem suas conformaverit Vlf-hila, græcis etiam earum nominibus usum facile suspicamur: nostrarum vero nomenclaturam infra expediemus. Sed illud, inquies, quod nobis propositum fuit ostendere, adhuc confectum non est, Runarum nempe Scandicarum prærogativa antiquitatis? Nam si illud evictum, ab Vlfhilanis eas non deductas, quod concedi facile potest, nihilominus inventi esse recentioris vix poterit negari, manetque adhuc nodus ille Conringii indissolutus: *non excogitasset Ulfhila novas characteres, si quæ literæ Gothis jam in usu fuissent?* Nodus hic fateor, sed tamen non gordius, & qui sine Alexandri soleæ tia solvi facile potest: tantum si absque præjudicio rem examinare velimus. Præjudicio autem illi omnes occupati fuerunt, qui Ulf-hilam primum runarum inventorem statuerunt. Sed illis hoc facile ignoscí potest, utpote extraneis, & qui de antiquis septentrionalium runis nihil unquam inaudiverant. Gothus suis

the rum och ſtälten ſtafwarna hafwa uträkningatalet: nemligen wåra Runor uti Runſtafwens gyllendetal; och Ulfhilæ Runor uti the Ewangeliſke Capitels och werſers tal. Hwilka nigenſtädes ſwårigheter öfwer ena. Wåra gambla Runor ſade iag tillförna waret ſexton/ hwilket och härefter af Runeſtenarna ſkall bewiſas. Men Ulfhila hafwer haft ſem och tiugu Stafar/ hwilka om the till mycket derna och ſkapnaden äre åtſkillige ifrån wåra/ eller ey/ behöfwer man intet framſöka nogot bewijs/ uthan öpna ögonen/ och beſee them begge. Och far Doctor Orm här mycket will/ ſom tillägnar Ulfhilæ ſtafwar wåra Runamynder. Och efter Ulfhila hafwer lämpat ſina ſtafar efter the Greekiſkes art/ kan man och wel tro att ham hafwer gifwit them Greekiſka nampn: men huru wåra Runor heeta/ ſkolom wij här eſterſöka utreda. Tu kan ån wijdare ſägja/ thet är ännu intet bewiſt/ thet man ſig förſtagit hafwer att bewiſa/ nemligen wåra Swenſka Runors ålderdomar förmon? Ty faſt thet är bewiſt/ att the intet äre tagne af Ulfhilæ Runor/ hwilket man och lettelig kan eftergifwa: ſå kan man likwel nepligen neka/ att the äre af een nyare herkomſt; Och är ännu thenna Doctor Conrings ſinut ouplöſt/ att Ulfhila intet hade uptenckt nya Runor/ hwar Götherne hade haft nogra tillförne? Jach bekänner thetta är en inwecklat wallknut/ doch likwel ſkall ſi williams/ att man behöfwer Alexanders ſnälliher then att upplöſa: thär man eliell uthan förcedemar ſaken öfwerwägar. Men the äre alle af förcedomar integne/ ſom ſtriftua/ att Ulfhila hafwer förſt påfunnit Runerna. Doch will man than thärföre ey förtänkia/ efter the wore ſtemmande/ ſom aldrig nogonſin nogot uthaf the Swenſka Runor förmunnat hade. Ulfhila war af Göthſk herkomſt/ och hade

Ulf-

Ulfhila, sed & græcis literis institutus; quæ cum majorum suorum runis absolutiores, & ad scribendum commodiores videret, non tantum ex iis supplere voluit, quod in Gothico alphabeto desiderabatur, sed etiam pleraque Runas Gothicas, ad græcarum literarum ductum conformavit, excepto illo (Φ) Belgbors, quod ob singularem pronunciationis vim retinuit, & idem prorsus valet quod (þ) simplex. Prout hoc eadem de causa, in omnibus libris MSS. nostræ lingvæ retinebatur, ad ea usque tempora, quo typis describi libri cœperunt: & in monumentis Anglo Saxonicis atq; Islandicis hodieque retinetur. Insuper cum ad Gothicæ lingvæ plenam & genuinam pronunciationem duas adhuc literas deesse videret, quarum in aliis lingvis non est usus, qua fult ingenii promtitudine & celeritate, eas ipsemet adinvenit, *g* nempe & ⊙. Prioris literæ sonum in vocabulis Italicis, gioco, giodice, gia, giu, & sexcentis aliis, adhuc servant, a Gothis acceptum: uti & Galli in vocibus Jour, jamais, & plurimis aliis. Non excogitavit ergo Ulfhila Gothicos characteres, sed auxit & ad consvetudinem græcam accommodavit: quæ propterea Runoba, spurdæ vel adulterinæ literæ merito vocari possunt. Sed adhuc contra nos sic excipiet aliqui: Si Scandiana Runa antiquissima Ulfhilæ coætanea, curipse, & Gothi ejus, Scandianorum soboles, non foris etiam monumenta lapidea hac inscripserunt, prout domi & in Scandia factum? Libet & mihi vicissim sic invertere,

hoos uti then Grekiska skriften wel öfwas / hwilken när han besann wara fullkommeligare / och tydeligare att skrifwa / än sina förfäders Gothiska Runor / hafwer han icke allenast tagit af verlat upfinnit / hwarsh som förutan uti Runa A B C D. utkan och så måst alla Runserna lämpat till then Grekiska sättet att skrifwa / uns dan (þ) belgbors, hwilket han för dess besynnerliga egenskap uti framsägelsen behållt / och är alldeles ett medh thet enkubbla t. Hwilket och för samma orsak skull / uti alla wåra skrifna böcker brukades / in till thess trycket upkom. Men uti then Anglo-Saxiske och Islendska skriften behålles thet ännu i dagh. Thy förutom emädan han besann till then Gothiska tungomåles fullkommeliga och egentliga uttydelse twenne bokstafer ännu fattas / som i andre tungomåll aldeles obrukelige wore / efter han war en synnerlig och snäll man / hafwer han them sielf påfunnit / nemligen *G* och ⊙. Then förra skaffwens lika behålla Italienarne uti sine ord gioco, giodice, gia, giu, och fast många andre / hwilket the af Gotherne lärt hafwa: och Fransoserne äfwen så / uti sine ord Jour Jamais, och många flere. hafwer ehså Ulfhila intet rätt påfunnit the Gothiske Runor / utkan förökt och lämpat them till the Grekers sätt. Hwarföre the och med rätta kunna kallas vårta Runor. Ytterligare kan nogen emot oss här uti anda: Om Ulfhila hafwer wist af the gamla Swenska Runor / hwarföre hafwer icke han och Gotherne / som åra the Swenskas affoda / utkanlandz ristat och upreest Runestenar / som the här hemma giort hafwa? Jagh kan medh god skäl så här emot wända: Efter allom är kunnugt att Gotherne utkanlandz brukade the Runor som Ulfhila sägco hafwa påfunnit / hwarföre hafwa the och icke utkanlandz medh thesse Runor ristat och upreest Runestenar

cum interea omnes constet Vlfilanos characteres literas fuisse Gothorum, cur & illis monumenta aliqua lapidea, in terris quas forte inciderant Gothi, inscripta non reperiuntur? Nihil enim horum à quoquam adhuc, memoriæ prodituni vidimus. Et si benignius fatum Cod cem Argenteum nobis non servasset, suspectum habere potuissemus, quicquid de Ulfhilano literarum inventore auctores tradiderunt. Hoc insuper, sine ambitione, & cujusquam injuria, addi potest, Scandianos domi remanentes, ceteris hinc exeuntibus fuisse cultiores. Certis enim sedibus adhæsi, & pace fruentes, civilia magis studia excoluerunt, literasque & artem Scalldicam in pretio habuerunt: ceteros vero illos Marti & continuo armorum rigori dedi os, ferum quid & à literis abhorrens comitabatur. Exemplo tibi fuerint Ostro-Gothorum proceres, qui Theodorici regis filiam Amala Swentam prohibuerunt filium Atalaricum literis instituere. Bernh. Iustin. l. b. 5 & alii. Illud præterea Gothicæ genti ab antiquo institum fuit, ut aliena suis præferrent; non tam forsan rerum domesticarum fastidio, quam ut eos devincirent, quos imperio premebant. Unde, devictis a se populis nec leges suas nec linguam aut literas obtrudebant; sed ipsi linguas & literas illorum ad lubitum ebant, ut obsequii sui non pœniteret victos, cum nulla victorum superbia ad id exuendum admoneretur.

nar é. Ty thårom hafwer man ännu icke någon kunskap fått. Och hwar igenom goda tyckan oss icke hade qwarlemnat Ulfhilæ Ewangelia på Götiska mycket fullwerkeligen beskrefna, kunde man lätteligen mistänkt alt hwadh om Ulfhilæ tida Runor uti historierne förmäles. Thet will wäl kan man utan twifwel roos / och någon annars förfång wet sadja / att the Göther som här i Sweerige annu sitta / wore mera på wisshet konster begifne / än the här ifrån utdrogo. Ty ehwer the hade sin sälkra och wissa hemwist / och lefde i frid / slogo the sitt sinne på the fridsälkande wishets konster / och hölle Skalldekonsten i högsta wärde. Men the andre / som utur almar sköte / ån sidas och riswas / lato thet hoos sig widh see nogot trälsmet och afwande fran wishets öfningar. Derlijo här på hafwer man uti the Dygder herat / som förbudo Kong Didrefz Dotter Amala-Swenta att upfrukta sin son Atalaricum uti boklige konster / hwarom Bernhardus Justinianus utt sin 5 bok / och flere andre förmäla. Thesslutthan hafwa Götherna af ofwanmimnes haft then sedan / att the thet framman de högre wärderat ån sitt egnas: icke på thärföre / att the sitt egna förachtade / utan att the öfwermannade folken måtte therigenom lockade och tamede blifwa. Hwarföre the them och aldrig sin lag / tungomål och skrift förrådde; utan lärde heller thetas tungomål och skrift / på thet the en skulle lidas wid sitt underdånige tillstånd / i thet thetas öfwerherror Götherna med nogot högfärdigt och motsampt Regemente icke gåfwo them orsak att skudda sig ofwet af halsen.

CAP.

CAP. IV.

QVod jam potro ad Runarum antiquitatem ostendendâ alturus sum, huic omnes assensuros non dubito. Nempe rei cujusque ulum naturâ sua abusu priorem esse. Ille enim finis cui res quæque primum inventa fuit, ceteros tempore præcedere, rerum ordini omnino conveniens est. Runarum finis primus & præcipuus idem fuit, qui literarum omnium aliarum, nempe ut illis exceptus, ranquam fidelissimis custodibus, conservaretur animi nostri index, & humana societatis conciliator sermo. Vnde & *Malruner* ac *Malrunestafar* h. e. logorunæ, a sermone cui inservirebant, dictæ sunt. Accessit inde & alius usus, ut pro numerorum notis & signis usurparentur, quod & ipsum institui laudabilis fuit. Cum vero malrunis his res quæq; sacræ & profanæ describerentur, & pro earum nominibus diversæ ipsis significationes imponerentur, qua de re alibi, excepere tandem usibus infamibus & artibus magicis adhiberi: hoc est, non tantum artis illius infamis secretas unis comprehendebantur, sed & ipsis characteribus magicum quid tribuebant: quæ inde Svärtrunar h. e. Runæ nigræ dictæ sunt: quarum certus numerus dari nequit. Nam & indices, sine dubio, ancipites variantque, & pro Diabolicæ artis forcenditate in plura genera distribui cœperunt, uti ex Dalis cognosci potest. Jam si constituerit, quo tempore Runæ hæ nigræ natæ; vel, quod idem est, quando pessimus Runarum abusus cœperit, simul etiam veratum mal-

TSVi ma får wahre till Runernas ålderdoms sanna undergång / förmodar iagh vtaf ett alle andra gamla methoder. Nemligen att alt det som rätta bruk är äldre än deras missebruk. Ty thet är then naturliga ordningen / at then sak som är then andra till hielpen / hwar och ett ting först warit påtunnit / för alle andre ändar skedt. Och åre Runerna till then ända först och förnemligast påtuchte / som alle andre sorts bokstäfwer / att wärt tankemål / medh hwilket wära tankar uttänna giftwo / och then allmenne lefwernet och omgänget förrettas / skulle of them sammanfattas och förwarade. Thärföre the och kallas malrunar / och målrunestafwar af tingenemålt som the först ärtiade åra att tiäna. Sedan hafwer man och lämpat them till en annan nytta / att the uti reknander skulle stå för rettningarnes märkelser / hwilket och war ett mäkta bröminwärdigt bruk. Men emädan alle handlingar / anbetige och werkstige medh them förrättades / och the äfwen sinas skrankor och särdeles benämbelser / som man annorstädes förklarar / begynte the omsijtere missbrukas till then leda inwärtesinnen. Skillnada missförståendes / at icke allmoge then slugha konstens hemligheter och underwisningar thär med förstärcte: utom och att man tilägnade sigh a Runerstafwar ett sådan hemlig krafft / hwarföre the och blefwe kallade Svärtrunar. Hwilka man intet mycket wist wal kan hafwa Effect the / man inrättat / hwar dagh förrättades / och emoteses / och som them sanere tiensten uti sin förste ärt ymnigh / uti flere sorgh. Swärtrunor förstådas / som man befwer till att sett af Diefwlen. Nämligen att wet på hwad sätt Swarte Runer äre brukte / eller och / then som sitta medfer är / på hwad sätt Runernes förnimmelse missbrukt är uptommat / så kan man tiänligh then samma lära / huru gamlas the förste Runer

runa-

Runarum antiquitas elucescet. In *Hávamálum* sive Odini moralibus, prope finem est Runacapitolum, in quo octodecim enumerantur usus & effectus Runarum magicarum, quarum auctor inibi etiam innuitur.

Rúna muntu finna oc ráðna stafe,
Mjog stóra stafe, mjog stinna stafe:
Er fáði Fimbulþulur, oc gjordu
Ginreigin, oc hreist hroptur raugna,
Odin med Ásum.

h. e.

Runas invenies & expeditas literas, prægrandes literas, crassas literas, quas expeditus magnus effator, formarunt Dii, ac incidit dominus dæmonum inter Æsas Odinus:

Qui propterea Runhofdi dictus est. Nemo est qui de antiquitatibus Septentrionalium aliquid consignavit literis, qui non simul tradiderit, Odinum ejusque sodales Æsas magicæ artis fodibris Scandianos docuisse, quorum secreta Runis mandabantur, fatur cum Odino ceterisque Æsis Runarum magicarum inventum debetur, & eorum in Scandinaviam adventus in Christi nati tempus incidat, confirmat inde vetus malrunas ante Christi nativitatem Septentrionalibus notatas fuisse: licet in tanta longinquitate & tenebris certum tempus, certus auctor ipsis adsignari nequeat. Collectanea quæ versioni historiæ Regum Norvegiæ nuper impressæ præmittuntur, Odinum Runas in Scandiam intulisse adserunt. Quod si de Runis magicis intelligas, largimur hoc nisu; prout modo ex Runacapitolo idipsum probavimus. Sin vero malrunas notata vera. Thi Hafvamal eller Odens Sáds-Regler, som kallas / för att Runacapitel / handar uppenbara förtrolig slags bruket eller användningen som Swarte-Runorna hade / hvarest och hvarutt ursprung och härkomst ej kunnogöres.

Rúna muntu finna oc ráðna stafe,
Mjog stóra stafe, mjog stinna stafe:
Er fáði Fimbulþulur, oc gjordu
Ginreigin, oc hreist hroptur raugna,
Odin med Ásum.

Thet är

Runerna mäste tu weta och kunna / klara stafar / stora stafar / stinna stafar / hwilka then stora talaren hafwer skurat / Gudarna skuret / och Putahöfdingen utsat / Odin med Aserna / hwilken och härstädes kallas Runhöfde. Jfr. ock / som nogsam om Sweriges forna skrifelse stifves / sine ingen / som ock rätta kännas / att Oden / och hans Compagner the Æsar / hafwa kunde theim här i landet Swartekonsts bedrägerij / hwars hemligheter med Runestafwen författades. Och efter Oden och the andre Æsar hafwa här i landet först begynt Runorna missbruka och Swarteri-skrift / och derpå hänfört i Afgudatron / synes på Christi födelsetimma / som man thärtill sluta att the gemeine och sanfärdige malrunor äro här i landet kända långt för Christi födo / fast man ock så länge och ändteligen ej vetat / icke kan nogen wiss uptäcka / eller wiss underrättelse lemna. Den som sammanskrifvit / och för the nuförsten trycte Norske Konungars Sagor satt är / förmäler att Oden skulle först med sig Runaskriften hafwa wid Sweriges / förslår then om Swearimorna / så gifwer man ju mehr trohlist och rätteligt af Runacapitlet wore bevisat; menar om thet uppkom på andra malrunor / säger

skrar

stras ipsi etiam tribuas, recte & vere hoc fieri negamus. Neq; enim ullo documento antiquitatis quod fidem mereatur, id evinci potest. Nec me quisquam arguat, quod in notis ad Gautreks Saga pag. 55. scripserim, majores nostros Deorum Asiaticorum nomina Runis imposuisse, quasi aut ab ipsis inventis, aut post eorum accessum repertis; cum in iisdem notis pag. 45. antiqua illa numina, quorū nomina Runis imposita dixi, ab illis discreverim Asis, qui postea huc accessere, & priorum nomina sibi arrogavere, inter quos Odinus magus, de quo hic nobis sermo.

man ney thät till. och kan thet intet medh nogot trom trängt bortjs från the forne uthet bekräfta. Icke må heller nogon mig här förekasta / att iag uti Notis till Göthrits Saga pag. 55 hafwer skrifwit / att wåra Förfäder hafwa gifwit sina Runor namn af the Asiatiske Gudar / såsom wore the af them påfundne / eller och efter theras hitkomst upfundne. Emädan iag uti samma Notis pag. 45. anförer the gambla Guda-namnen / efter hwilka Numerna kallades / ifrå the Asier / som longt thär efter hitkomne / och tillägnade sig the förras nampn / ibland hwilka och them Frankarien Odin war / om hwilken wij här talom.

CAP. V.

UT Runarum conformationem recte percipiamus, ad primam earum inveniendarum rationem merito respicere debemus: quæ hujusmodi fuisse videtur. In Runis inveniendis, usuique aptandis, solicite primum inquisiverunt majores nostri, quot soni in sermone nostro reperirentur, non simplices tantum, quales literis vocalibus exprimuntur, sed compositi etiam & variati, quales ex literarum consonantium cum vocalibus conjunctione & prolatione nascuntur: Sonos deinde singulos è vocibus maxime claris & sonoris elicuerunt: & proinde literam Runam, quæ inventum sonum exhibere debebat, istius vocis nomenclaturâ insigniverunt, in qua sonum quemq; observaverant. Exemplo res fiet clarior. Cum sonum literæ I. (a) exprimendū in voce ár h. e. annonâ, maxime clarum observassent, ideo & Runam I.

TIll att förstå Runernas rätta skrifwelse måste man see till på hwad sätt the först åro påfundne; hwilket synes hafwa warit sådant: Att wåra förfäder hafwa noga ransakat huru mong ljud sinnes uti wårt tungomål / icke allenast the som ljudstafarna af sig sielfwa / utan och the som af the medtillandde stafars sammanfogelse med ljudstäfarna komma. Sedan hafwa the och theße ljuden af sådane ord upletat / som mycket klare och ljudande woro; och then Runestafen / som thet påfundna ljudet märkta och framföra skulle / hafwa the nämbt af thet ordet / uti hwilket the ljudet först anmärkte. Hwilket klarare synes af exempler. Nembligen när the thet ljudet / som ljudstafen I (a) gifwer / mycket klart funno uti thet ordet ár / kallade the sielfwa Runan thereefter ár / efter hon thes ljud framföra skulle. Thet ljudet

isti sono deputatam ex voce *ar* denominarunt. Sonum literæ Ψ (*m*) proferendum ex voce *madur* h. e. *homo* haurientes, ipsam literâ sive runam Ψ. madur vocaverunt. Sonum runâ I (*i*) pronunciandum cum diserte exhiberet vox *ijs*, h. e. glacies, ideo & runam I, ijs dixerunt, ex eadem voce. Sonum runâ sibilante ϟ. (*s*) efferendum in voce *Sun* h. e. *Sol* inventes, ipsam literam ϟ sun appellarunt. Et sic in omnibus reliquis. Inde fit ut nomina omnia runarum sint significantia, & certarum rerum indicia: antiquiora quippe, aliarumque rerum notæ, & prius inventa quam ipsæ Runæ. Quod initium dedit *Delio* h. e. variis & multiplicibus Runarum significationibus; unde Runæ magicæ tandem emerserunt. Hinc etiam est, quod gentes omnes aquilonares in Runarum nominibus inter se per omnia non conveniant. Nam cum quælibet, pro lubitu, in hac vel illa voce sonum quemque observaverit, eamque illam vocem, ut ut antea certæ alicujus rei notam, Runæ imposuerit, mirum non est, variare Runarum nomina, cum non multum varient ipsæ Runæ. Illud autem supervacuæ industriæ, vel potius operosæ ineptiæ est, ne quid gravius dicam, inter externam Runæ cujusq; figuram, & rem quæ Runæ istius nomen prius referebat, harmoniam quandam indagare, & constituere velle. E. G. qui Runam Ψ. viderit, statim taurum cornubus superbientem animo concipiet, quod Runa illa se dicatur. Ψ. literæ figuram intuenti, statim animo recurret idea viri astrorum con-

som med Runan Ψ. (m) framföras skulle/ famne the uti thet ordet madur, Therföre kallade the och then Runan madur. Thet liudet som Runan I. (i) uttryckia skulle/ fans mycket klart igen uti thet ordet ijs, Therföre nemnde the och sielfwa sfasen sheer efter ijs. Thet liudet som then hwäsande sfasen ϟ (s) framföra skulle/ to o the af thet ordet Sun eller Sol/ och kallade therföre sielfwa Runan Sun af thet samma ordet. Och åfwen så uti alle the andre Runorna. Här af kommer thet/ att alla Runernes namn hafwa egentteliga märkelser/ och åtskillige ting betekneliser. Ty the åra äldre och brukade till andre ting utmärkande/ före än the blefwe lämpade till Runernas merkelser/ som longe thereefter upfunnes. Hwilket hafwer warit een begynnelse till Delorna eller Runanamnens åtskilliga merkelser; af hwilka Swartrunerne omsijder åre upkomne. Samma orsak är och thär till/ att Runerna hoos een och annan här i Norlanden/ icke nämpnas alldeles lika. Ty emädan hwar och een/ efter sitt goda tycke/ uthur thetta eller ett annat ord hafwer utsökt hwart och ett liudh/ och nempt Runan efter samma ord/ fast thet beteknade ett annat ting tillförne/ är thet intet under att Runanamnen nogot skilta åth/ fast sielfwa stafarna åra intet mycket åtskillige. Men thet synes wara ett onödigt påfund/ eller sammare att sälja/ ett narrachtigt tyckerij och flätta/ att willa utsökia een lijkhet emällan hwars och ens Runas mynd och utmerkes skapnad/ och thet ting som Runans namn tillförne betekнade. Såsom till Exempel: Thär en seer på then Runan ᚱ. skall han strax tycka sig see en Oxe/ som will stångas med hornen/ efter Runan heter Fä. Then som seer på then Runans ᚱ. utwärtes skapnad/ skall he-

templa-

templationi dediti, quod Runa illa ᛘ. *madur* h. e. vir dicatur. Qui in picturam Runæ ᛊ. inciderit, statim dispersos radios solares videre sibi videatur: quod Runa ista Sun, h. e. sol appellatur: & sic in reliquis. Risu teneatis amici, cum in talibus serio ineptientem quempiam audiveritis! Profecto cum unaquæq; vox plurisyllaba, pluribus & diversis efferatur Runis, plures etiam & diversæ ejus erunt harmoniæ, tot nempe quot in se habet Runas: quo quid cogitari possit ineptius! sed missis his nugis, hoc vere dicere possumus, Runas omnium literarum simplicissimas esse: utpote quarum corpus unico constat ductu recto, à summo ad imum, & vocatur staf, h. e. baculus; quia imaginem erecti baculi, cæteræ majusculæ refert: qui deinde ductus sive baculus, ab hoc vel illo latere alia lineola, sursum, deorsum, transversim, aliove modo secatur, utres postulat, ad aliam aliamque Runam figurandam. Ut autem omnes Runæ longitudine inter se pares fierent, ductis supra infraque lineis, æquale illis spatium definiverunt. Vtplurimum vero draconum & serpentum picturam huic usui deputarunt, quorum latera Runis æqualiter ductis implerentur: Quamvis & alius artificiosæ illius picturæ finis, & communior quidem, ut externis monumentis lapideis ornatum adderet; cæterùm vero ille, ut mortuorum memoriæ serviret. Inscriptio lapidis Varfru-Kyrkensis:

ᛚᛁᚠᛋᛏᛅᛁᚾᛁ᛫ ᚱᛁᛏᛏᛁ᛫ ᚱᚢᚾᛁ᛫ ᛁᚠᛏᛁ᛫
ᚠᚢᚦᚱᚢᚴ᛫ ᛁᚾᚢ᛫ ᚠᚢᚦᚱ᛫ ᚦᚱᛁᚦᛁ᛫

Lifstain ritti Runi ifti Fæþrga tua guþa þraka.

nom strax i hugen förekomma en Stiernekiare / efter Runorn heter madur, eller man / hwilken tilhörer att se på Himmelen. Then som beskref then Runorns 5. rimmig / skall han rycka sig see Solenes skingrade strålar / efter Runan är kallat Sol. Och åfwen så med alla the andre. Hwem kan halla sig från löje / thär han sier een medh alfwar pedant gäckeri framföra. Ty efter hwart och ett ord / som består af flere staffwelser / skrifwes och utföres medh flere och åtskillige Runor / så skulle thet orden och hafwa så många åtskilliga merkelser som thet innehåller åtskillige Runor? Hwilket wore then förste stätta som wara kan. Men wij lemnom them tyskaren sitt artiga påfund / och säjsom thet medh rätta / att Runorna åra ibland alla bokstafar the aldraeldsallbigaste / hwilka bestå af ett rätt strek ofwan ifrån och nideråth / som kallas staf / efter thet är likt en käpp / eller ett longt l. hwilket strek sedan på den ena eller andra sidan medh ett annat litet strek afstår rätt upföre / utföre / twert öfwer / eller på annars wijs / till att betekna then eller then Runan. Och på thet alla staffarna skulle blifwa jämna och lijka longa / hafwa the gambla först dragit ett jämt strek både öfwer och under / och sedan upfylt mållemmet medh Runorna. Men målaren hafwa the krusar Draka och Ormarijnnig thär till / och rijstat Runerna på sijdan. Dansat then artiga rimmigen hafwer och till een annan ända brukas; och fuller i gemen thär till / att Runestenarna skulle thärutaf hafwa en prydnad: then förutan och / doch icke så algement / ritades the till the dödas ihugkommelse: säsom themma Wärfrue-Kyrkiostenen witnar:

h. e.

Lisstamus in memoriam Patris filiique Runas & binos pulchros Dracones incidi.

Ut ſtatior Runas contexendi ratio eadem quæ Latinorum, ceterarumque Europæarũ gentium fuit: nempe ut à ſiniſtra incipientes ad dextrã textum continuarent: in Runis autem retroverſis, quæ *Wenderunor* appellantur, Hebræo more, a dextra ad ſiniſtram progrediebantur, ut hoc ẽ productis poſtea lapidũ monumentis oſtendemus. Raro autem tranſverſim per lapides, inter lineas parallelas, Runarũ continuata eſt ſeries: ſed oblique, ſurſũ, deorſũ, circulatim ducta, prout draconum, ſtudio arteque implicatorum flexus exigunt: quoq ſculptor quiſque ingenioſior, hoc majorem in ſpiris & volumini-bus intricandis varietatem & artem oſtendunt lapides. Et, quod mireris, quo antiquius lapidis monumentũ eſt hoc elegantior ipſa picturæ qi ꝑ ſeros ad poſteriora tempora magis accedit, hoc rudior & incultior. Ut facile appareat plus induſtriæ & ingenii antiquos hiſce impendiſſe: poſteriores vero, peregrinis characteribus adductos, Runographiæ ornamenta neglexiſſe.

Ther år

Liſten ritade efter Fadren och Sonen / theſſa Runer och twå wakra Drakar.

Wi Runariſtander hafwa the brukat ſamma ſätt ſom the Latiner och alle a dre uti Europa / att the kafwa begynt wid wenſtra handen / och lärt raden gå åth högra handen. Men uti Wenderunorne twert om / ſå åt högra hallen / ſom the Hebreer gåra: Hwilket man härefter af Runeſtenarna ſkall läta ſee. Ofta hafwa the ritat twert öfwer Stenarna medh rätta raden / uthan på ſnedd / upſtörre / utſörre emot om / Ringarne / korſen / ther emellerdes / ſom Ormeſlen, torra / medh flijt och konſt wiklade / eller a nedring till. Och, ju ſnållare Runariſten hafwer warit / ju ſtörre äfſt ålnad och konſt uti ſina ſtenarna uti Ormaſlingorne. Och ehi ſom är till att undra / ju åfwer ſtenen är / ju wakrare ritning hafwer han och ju nämlare han kommer in uti ſtenens inder / ju grofwäre och oartigare är han riſten. Hwar af lärer igen kännas / att the gamble hafwa här på ſtörre flijt / ſtörre ſnällheet och konſt anlagt / och the ſom ſenare leſde / och begynte wänta ſig till ytlenſt ſkrift / mera åt ſlätt om Runapijdnaden.

CAP. VI.

RUnas in plura genera diſtribuere curarunt alii, enumeratis non paucis earum agendæ artis minis ſkeis, quarum elementa, cum ſuis nominibus, ad perpetuas relegamus tenebras, nec illas etiam inveſtigare operæ duximus pretium, quas cum Graphiæ adduxerint homines ſcioli, & ſibi ſa-

Runorna ſkrifwa af ſomliga ſkickade i ſtore ſlag / hwarifrån d en hop uprättade ſom i Swartkonſten allenaſt brukade äro / hwilka ſkola och ſkulle ock ſtå ett ewigt inbrott medh rätta förderfwet / uthe holler ſkrifwer man om att upföra och utrycka the Willermer / ſom wogar ſkoflingar hafwa urſkuldat / att ſkrifwa och blind och förborgat mot pien-

plentes; cum earum usus nec vetus admodum, nec vulgaris exstiterit: & solas *Mahometis* quibus animi sensa conservanda excipi bantur, hic considerabimus. Duorum hæ sunt genera. Sunt enim vel veteres & genuinæ Runæ, vel novæ & adulterinæ.

Sub *Mahumis* veteribus etiam comprehenduntur *Alfrunes*, h. e. *Runæ enarrandæ*, vel Dijs manibus consecratæ, quarum in titulis sepulcralibus usus.

ning medh. Emådan sådhe Willmmers bruk icke är mycket gamalt eller gemenligt och man will här Mårrunerna alleneſt förestå och öfwerwåga / medh hwilka hwar och en sitt mål och mening författade. Tyske äre mycken slag / nemligen the gamble och uprinſne Runor / och the nye och samtyske Runor.

Vti der Mårrunerna begripes och Alfrunes / som the hafwa instat till the Tådas Stiftarinne på Thesſalonica / och till skrifwit them then Guden Odin.

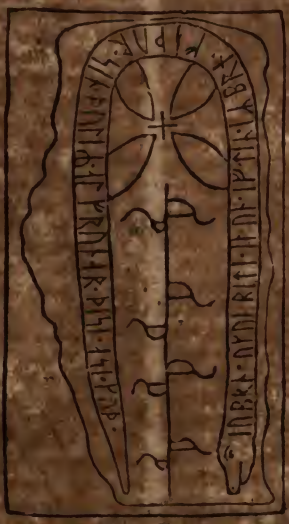

Lapis Sclumbergh.

Calmunge Runsten.

ᛁᚢᛒᛅᚱᛏ᛫ᚢᚴᛁ᛫ᚱᛁᛏᛁ᛫ᛁᚦᚢᚾ᛫ᛁᚠᛏᛁᛅ᛫ ᛁᚢᛒᛅᚱᛏ᛫ ᚠᛁᚦᛅᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫ ᚦᚢᛚᛁ᛫ ᛅᛚᚢᚾᛅᛦ᛫ ᛁᚠᛏᛁᚱ᛫ ᚦᚢᚱ᛫ ᚢᚦᛁᚾ᛫

h. e.

Jubern Ukvi memorie Iberni Patri ſui Lapidem inſcripſit, deſi nque Runas evertendas Odino Deo.

Nihil in his Alfrunis magici, licet

Iubern Ukvi riti idun ifrir Irbern ſadur ſin: puliz Alrunar þisi Aſi Gud.

Thet är

Jubern Vårri ritade stenen efter sin Fåder Irbern / och tillſkrifwer tyssa Alfrunor then Guden Odin.

Ingen Swart-konſt finns i tyssa Alfrun-

quidem in aureo numero Calendarii Runici, Vlf-hilana vero in distinctione capitum & festivum Evangelicorum: quæ nonnunquam sane inter se conveniunt. Runas antiquas sedecim tantum fuisse modo dixi, & postea etiam ex monumentis lapideis demonstrabitur: Vlfhila vero viginti quinque usus est elementis literarum: quæ an figura a nostris differant, non tam conquisitis rationibus, quam oculorum intuitu discerni potest: falsusque hic est Vormius qui nostrarum figuras Vlf-hilanis tribuit. Et cum ad Græcarum habitum & indolem suas conformaverit Vlf-hila, græcis etiam earum nominibus usum facile suspicamur: nostrarum vero nomenclaturam infra expediemus. Sed illud, inquies, quod nobis propositum fuit ostendere, adhuc confectum non est, Runarum nempe Scandicarum prærogativa antiquitatis? Nam si illud evictum, ab Vlfhilanis eas non deductas, quod concedi facile potest, nihilominus inventi esse recentioris vix poterit negari, manetque adhuc nodus ille Conringii indissolutus: *non excogitasset Ulfhila novas characteres, si quæ literæ Gothis jam in usu fuissent?* Nodus hic fateor, sed tamen non gordius, & qui sine Alexandri solertia solvi facile potest: tantum si absque præjudicio rem examinare velimus. Præjudicio autem illi omnes occupati fuerunt, qui Ulf-hilam primum runarum inventorem statuerunt. Sed illis hoc facile ignoscí potest, utpote extraneis, & qui de antiquis septentrionalium runis nihil unquam inaudiverant. Gothus fuit

the rum och ställen staffwarna hafwa till räkningatalet: nemligen wåra Runor uti Runstafwens gyllendetal; och Ulfhilæ Runor uti the Ewangeliske Capitels och wersens taal. Hwilka ingenstädes lomma öfwer ens. Wåra gambla Runer sade nog tillförne wara sextan/ hwilket och häreffter af Runestenarna skall bewisas. Men Ulfhila hafwer haft sem och nugu Stafwar/ hwilka om the still mogderna och skapnaden äre åtskillige ifrån wåra/ eller ey/ behöfwer man intet framsöka nogot bewijs/ uthan öpna ögonen/ och besee them begge. Och far Doctor Orm här mycket wilt/ som tillägnar Ulfhilæ staffwar wåra Runamynder. Och efter Ulfhila hafwer lämpat sina staffar efter the Grekiskes art/ kan man och wel tro att han hafwer gifwit them Grekiska namnen: men huru wåra Runor hetta/ skolom wi här efterâth utreda. Tu kan ju wisdare sätta/ thet är ännu intet bewist/ thet man sig företagit hafwer att bewisa/ nemligen wåra Swenska Runors ålderdomsförmon? Ty fast thet är bewist/ att the intet äre tagne af Ulfhilæ Runor/ hwilker man och lettedigen kan efterspåra; så kan man likwel nekligen neka/ att the äre af een nyare herkomst. Och är ännu thenna Doctor Conrings knut oupplöst/ att Ulfhila intet hade uptenckt nya Runor/ hwar Götherne hade haft nogra tillförne? Jaah bekänner thetta är en inwecklat wrakmut; doch tykwel ten så willsinn/ att man behöfwer Alexandri snilleher then att upplösa; thär man ellest uthan förbedomar sadan öfwerwägar. Men the äre alle af förbedomar tagne/ som skriffwa/ att Ulfhila hafwer först räknmit Runerna. Doch will man them thärföre ey förtänkia/ efter the wore förmanade/ som alderig nogonsin nogot uthaf the Swenska Runor förnummit hade. Ulfhila war af Göthisk herkomst/ och thär

Ulf-

Ulfila, sed & græcis literis institutus, quas cum majorum suorum runis absolutiores, & ad scribendum commodiores videret, non tantum ex iis supplere voluit, quod in Gothico alphabeto desiderabatur, sed etiam pleraſque Runas Gothicas, ad græcarum literarum ductum conformavit, excepto illo (Φ) Belgbors, quod ob singularem pronunciationis vim retinuit, & idem prorsus valet quod (Þ) simplex. Prout hoc eadem de causa, in omnibus libris MSS. nostræ lingvæ retinebatur, ad ea usque tempora, quo typis describi libri cœperunt: & in monumentis Anglo Saxonicis atq; Islandicis hodieque retinetur. Inſuper cum ad Gothicæ lingvæ plenam & genuinam pronunciationem duas adhuc literas deesse videret, quarum in aliis lingvis non est tanta, qua fuit ingenii promtitudine & celeritate, eas ipsemet adinvenit, ϑ nempe & ⊙. Prioris literæ sonum in vocabulis Italicis, gioco, giodice, gia, giu, & sexcentis aliis, adhuc servatur, a Gothis acceptum: uti & Galli in vocibus Jour, jamais, & plurimis aliis. Non excogitavit ergo Ulfhila Gothicos characteres, sed auxit, & ad consvetudinem græcam accommodavit: quæ propterea Runobastardæ vel adulterinæ literæ merito vocari possunt. Sed adhuc contra nos sic excipiet aliquis. Si Scandinava Runa antiquissima Ulfhilæ cognita, curijste, & Gothi ejus, Scandianorum soboles, non foris etiam monumenta lapidea hac inscripserunt, prout domi & in Scandia factum? Libet & mihi vicissim sic invertere, hoos uti then Grekiska skriften wel öfwat / hwilken när han bekant wann skulle kommunicare / och behändigare att bruka / än sina förfäders Gothiska Runor / hafwer han icke allenast rådt af wetat upritta / hwadh som saknades uti Runa A B C D. uthan och så mycket alla Runorna lämpat till then Grekiska sättet att skrifwa / som dantaganges (ϑ) belgnors, hwilket han för dess besynnerliga egenskap uti framskrifwen behållt / och är alldeles ett medh thet endubbla Þ. Hwilket och för samma orsak skull / uti alla wåra skrifna böcker brukades / in till thess tryckeri upkom. Men uti then Anglo-Saxiske och Islendska skriften behålles thet ännu i dagh. Themsförutan emädan han besann till thet Gothiska tungomåls fulkommeliga och egentelina uttalelse twenne bokstafar ännu saknas / som i andre tungomål aldeles obrukelige wore / efter han wan en sinnrik och snäll man / hafwer han them först påfunnit / nemligen ϑ och ⊙. Then förra staſwens ljud behålla Italienarne uti sine ord gioco, giodice, gia, giu, och fast många mere / hwilket the af Gotherne lärt hafwa: och Fransoserne äfwen så / uti sine ord Jour Jamais. och många flere. hafwer alltså Ulfhila intet först påfunnit the Gothiske Runor / utan förökt och sämpat them till the Greckers sätt. Hwarföre the och med rätta kunna kallas gamla Runor. Mycket lärdt kan wogen emot oss här inwändas: Om Ulfhila hafwer wäxt af the gamblas Svenska Runor / hwarföre hafwer icke han och Götherne / som åra the Svenskas affoda / unhanthafwt ritat och upreest Runestenar / som the här hemma giort hafwa? Jagh kan medh god skäl så här emot wända: Efter alsom de Runiuge uti Götherne unhanlandz brukade the Runer som Ulfhila säges hafwa påfunnit / hwarföre hafwa the och icke unhanlandz medh theſſe Runor ritat och upreſt Runeſte-

cum inter omnes constet Vlfhilanos characteres literas fuisse Gothorum, cur & illis monumenta aliqua lapidea, in terris quas olim inliderant Gothi, inscripta non reperiuntur? Nihil enim horum à quoquam adhuc, memoriæ proditum vidimus. Et si benignius fatum Cod cem Argenteum nobis non servasset, suspectum habere potuissemus, quicquid de Ulfhilano literarum inventu auctores tradiderunt. Hoc insuper, sine ambitione, & cujusquam injuria, addi potest, Scandianos bomi remanentes, ceteris hinc exeuntibus fuisse cultiores. Certis enim sedibus adfixi, & pace fruentes, civilia magis studia exoluerunt, literasque & artem Scalldicam in pretio habuerunt: ceteros vero illos Marti & continuo armorum rigori dedi os, ferum quid & à literis abhorrens comitabatur. Exemplo tibi fuerint Ostro-Gothorum proc res, qui Theodorici regis filiam Amala-Sventam prohibuerunt filium Atalaricum literis instituere. Bernh. Iustin. lib. 5 & alii. Illud præterea Gothicæ genti ab antiquo institum fuit, ut arena suis præferrent, non tam sortan rerum domesticarum fastidio, quam ut eos devincirent, quos imperio premebant. Unde, devictis à se populis nec leges suas nec linguam aut literas obtrudebant; sed ipsi lingvas & literas illorum ad liscebant, ut obsequii sui non pœniteret victos, cum nulla victorum superbia ad id exuendum admoneretentur.

nar? Ty thärom hafwer man dömt icke nogon kunskap färt. Och hwar sjuda goda tecken oß icke hade qwarlemnat Vlfhilæ Ewangelia på Götiska annu sista werkoplatser befästa/ kunde man hälsa misstänckt att hela om Vlfhilæ wara Rumor uti historierne förmäles. Ty till med kan man intet säfänga roos/ och nogon annars förfång wet sätta: att the Götter som här i Sverige ännu sutto/ wore mera på wisshet konster begifne/ än the här ifrån utdrogo. Ty esser the hade sin säkra och wisa hemwist/ och lefde i frid/ slogo the sitt hopp på the fridälskande wisshets konster/ och hölo Skalldekonsten i högsta wärde. Men the andre/ som intet annat skatt/ än slag och tysswas/ lära thär hoos alt mehr see nogot willsinnes och afwundt från wisshets öfningar, hwarföre thär på hafwer man uti the Dygder harrat/ som förbudo Kong Diderets Dotter Amala-Sventa att uptuckta sin son Atalaricum uti bokliga konster/ hwarom Bernhardus Justinianus wtt sin 5 bok/ och flere andre förmäla. Thesskuthan hafwa Götherna af tidsminnes hafst then sedan/ att the thet fromsamde högre wärderat än sitt egnas; icke så thärföre/ att the sutt egna förachtade/ utan att the öfwerwundne folken måtte therigenom lockade och tämde blifwa. Hwarföre the thenn och aldrig sin sag/ tungomål och skrift portwände; utan lärde heller thiras tungomål och skrift/ på thet the en stunds tyd wid sitt underdånige tysstånd/ i stat tiena thesse herrar Götherna med nogot högfärdigt och wolsampt högmodigt icke gäfwen them orsak att studera sig oker af hallen.

CAP.

CAP. IV.

QVod jam porro ad Runarum antiquitatem ostendendâ allaturus sum, huic omnes assensuros non dubito: Nempe rei cujusque usum naturâ sua abusu priorem esse. Ille enim finis cui res quæque primum inventa fuit, ceteros tempore præcedere, rerum ordini omnino conveniens est. Runarum finis primus & præcipuus idem fuit, qui literarum omnium aliarum, nempe ut illis exceptus, tanquam fidelissimis custodibus, conservaretur animi nostri index & humanæ societatis conciliator sermo. Unde & *Malruner* ac *Malrunsstafar* h. e. logorunæ, a sermone cui inserviebant, dictæ sunt. Accessit inde & alius usus, ut pro numerorum notis & signis usurparentur, quod & ipsum instituti laudabilis fuit. Cum vero malrunis his res quæq; sacræ & profanæ describerentur, & pro earum nominibus diversæ ipsis significationes imponerentur, quæ de re alibi, excepere tandem ultimis infimisque & artibus magicis adhiberi: hoc est, non tantum artis illius infamis sectæ Runis comprehendebantur, sed & ipsis characteribus magicum quid tribuebant: quæ ind. *Svitiuna* h. e. Runæ nigræ dictæ sunt: quarum certus numerus deesse nequit. Nam & indices, sine dubio, auctæ variatæque, & pro Diabolicæ artis secunditate in plura genera distributi coepere, uti ex Dælis cognosci potest. Jam si constiterit, quo tempore Runæ hæ nigræ natæ; vel, quod idem est, quando primum Runarum abusus cœperit, simul etiam verarum mal-

Tyvärr får nödvändigt till Runernas ältersdom hänsyn tagas / förmedan ju så är att alle folk gifna medhold: Hemligen att den längre färda bruk är äldre än första ursprung. Ty det är then naturliga ordningen alldeles instämdtigt / att then ända till hvilken hvart och ett ting först har påsinnat / bör alle andre ändar föregå. Och äre Runerna till then ända först och förnemligast påfunderade / som alle andre folks bokstäfver / att wärt tunamål / medh hvilket wåra tankar tillkänna gifwas / och then allmenne lyseringe och omgänget förrättas / skulle af dem sammansattas och förwaras. Thärföre the och kallas malrunar / och målrunestäfver af dengenskull som the tillärnade åra att tiäna. Sedan hafwer man och lämpat them till en annan nytta / att the uti räknander skulle stå för rekningarnes märkelser / hvilket och war ett mäkta beqwämligt bruk. Men emädan alle handlingar / anduligt och werkeligt medh them förrättades / och the ofwerst stälde sina namn och förderas hemlighet / som man ursprungeligen förtrodde / brukade the omsyfter mißbruket till then sedan tilwärckade. Slutligen tillförandes / att icke allenast then slygga kenstens hemlighet och underwisning thär med bekräftad: utan och att man tilägnade sielfwa Runastafwerik en sådan hemlig kraft / hwarifrån the och blefwe kallade Swartrunor. Hwilka man intet mycket rätt synes hafwa: Ty the / uti synnerhet / hwar dagh förökades / och omskrefwes / och som then förnemsta konsten att få sielf är ynnisch / uti siette både Swartrunor skrefwades / som man behöfwer till att see af Delorne. När wan nu wet på hwad tid these Swart-Runor äre brukte / eller och / then som rätt mycket är / på hwad tid Romerska siedarna mäst är uptomne / så kan man ock then sanna tid finna / huru gamla the sinnebilder Runor

runa-

Runarum antiquitus eluceſcet. In *Hervandillum* ſive Odini moralibus, prope finem eſt Runacapitulum, in quo oſtoderim enumerantur uſus & effecta Runarum magicarum, quarum auctor ibidem etiam invitus.

Run muntu finna oc rædna ſtafe,
Mog ſtora ſtafe, mog ſtinna ſtafe:
Er fæde Fimbulpulur, oc giordu
Ginregin, oc breiſt broptur raugna,
Odin med Aſum.

h. e.

Runas invenies & expeditas literas, prægrandes literas, craſſas literas, quas expoſuit magnus effator, formavit Dij, ac excidit dominus dæmonum inter Aſas Odinus:
Qui propterea Runhoſdi dictus eſt. Nemo eſt qui de antiquitatibus Septentrionalium aliquid conſignavit literis, qui non ſtrauſ tradiderit, Odinum ejuſque ſodales Aſas magicæ artis ludibria Scandianos docuiſſe; quorum ſecreti Runis mandabantur. Igitur cum Odino ceteros Aſas Regnum magicarum inventum debetur, & eorum in Scandinaviam adventus in Chriſti aliquot tempus incidat, conficitur inde vetas multrunas ante Chriſti nativitatem Septentrionalibus uſitatas fuiſſe: licet in tanta longinquitate & tenebris rerum tempus, certus auctor ipſis aſſignari nequeat. Collectaneæ quæ verſioni hiſtoriæ Regum Norvegiæ nuper impreſſæ præmittuntur, Odinum Runas in Scandiam intuliſſe aſſerunt. Quod ſi de Runis magicis intelligas, largimur hoc uſu ro; prout modo ex Runacapitulo idipſum probabimus. Sin vero multrunas noſtra vetta. Thi Haſwamal eller Odins Sinka-Regler / med hwilka / ſom ock Runacapitel / hwarmed ſpordom ehuruvida ſlags kraffter eller motgifter (och Swarte-Konſterna mäſte ſin tydelige hemlighet och ägenart uphålla) man och pläghade nampngifwas.

Thet ſe

Runerna mäſte tu weta och kunna / klara ſtafwar / ſtora ſtafwar / ſtinna ſtafwar / hwilka then ſtora dyftaren haſwer ſkurat / Gudarna ſtickat / och Pukahöfdingen riſat / Odin med Aſerna / hwilken och ähnu förſte Runhöfde. Ihland alla ſom nogon om Sverige ſkrifwa / ſtå wäl okunnig hålliner / att Oden / och hans Compagner the Aſar / haſwa förſt them här i landet Swartekonſt / Trolldom / hwars hemligheter med Runeſkriften författades. Och efter Oden och the andre Aſer haſwa här i landet förſt begynt Runerna upfinna och Swartekonſten / och wetas hafwandt i Norrlanden ſedan på Chriſti födelſe tyder / kan man ähnu af ſtora att the gamble och ſanfärdige målrunor inge här i landet brukade innan för Chriſti börd / ſom man wil ej ſå lång tid tillbaka ock mocka wederlägga / at de wäl nogon wiſ mening / eller wiſ uphofman haſwa. Thet ſom ſammanſkrifwes / och för the andra tryckt Norſke Konungars Sagor ſatt äro / förmäler att Oden ſkulle ſedan med ſig Runeſkriften haft till Sverige? förſtås then om Swartekonſten / ſå gifwer man ja mehr hwilket och rätteſt af Runacapitlet wore bewiſat; ty om thet intygdes på wåra målrunor / ſåge

ſtra

strat ipsi etiam tribuas, recte & vere hoc fieri negamus. Neq; enim ullo documento antiquitatis quod fidem mereatur, id evinci potest. Nec me quisquam arguat, quod in notis ad Gautreks Saga pag. 55. scripserim, majores nostros Deorum Asiaticorum nomina Runis imposuisse, quasi aut ab ipsis inventis, aut post eorum accessum repertis; cum in iisdem notis pag. 45. antiqua illa numina, quorū nomina Runis imposita dixi, ab illis discreverim Asis, qui postea huc accessere, & priorum nomina sibi arrogavere, inter quos Odinus magus, de quo hic nobis sermo.

CAP. V.

UT Runarum conformationem recte percipiamus, ad primam earum inveniendarum rationem merito respicere debemus: quæ hujusmodi fuisse videtur. In Runis inveniendis, usuique aptandis, solicite primum inquisiverunt majores nostri, quot soni in sermone nostro reperirentur, non simplices tantum, quales literis vocalibus exprimuntur, sed compositi etiam & variati, quales ex literarum consonantium cum vocalibus conjunctione & prolatione nascuntur: Sonos deinde singulos & vocibus maxime claris & sonoris elicuerunt: & proinde literam Runam, quæ inventum sonum exhibere debebat, istius vocis nomenclaturâ insigniverunt, in qua sonum quemq; observaverant. Exemplo res fiet clarior. Cum sonum literæ I. (a) exprimendū in voce *ár* h. e. *annona*, maxime clarum observassent, ideo & Runam I. man nep thär till. och kan thet intet medh nägot trowärdigt bewijs från the forne tijder bekräftas. Icke må heller nogon mig här förekasta / att iag uti Notis till Göthrike Saga pag. 55. hafwer skrifwit / att wåra Förfäder hafwa gifwit sina Runer namn af the Asiatiske Gudar / såsom wore the af them påfundne / eller och efter theras hitkomst upfundne. Emädan iag uti samma Notis pag. 45. asskrifter the gambla Gudanamnen / efter hwilka Runerna kallades / ifrå the Aser / som longt thär efter hitkomme / och tillägnade sig the förra namn / ibland hwilka och then Trollkarlen Oden war / om hwilken wist här talom.

CAP. V.

TIll att förstå Runernas rätta skrifwelse mäste man see till på hwad sätt the först äro påfundne; hwilket synes hafwa warit sådant: Ate wåra förfäder hafwa noga ransakat huru mong ljud funnes uti wärt tungomål / icke allenast the som ljudstafarna af sig sjelfwe / utan och the som af the medljudande stafars sammansogelse med ljudstäfterna komma. Sedan hafwa the och theße ljuden af sådane ord utfatt / som mycket klare och ljudande woro / och then Runestafen / som thet påfundna ljudet märkta och framföra skulle / hafwa the nämbt af thet ordet / uti hwilket the ljudet först anmärkte. Hwilket klarare synes af exempler. Nembligh när the thet ljudet / som ljudstafen I (a) gifwer / mycket klare funno uti thet ordet Ár / kallade the sielfwa Runan thereefter Ár / efter hon thes ljud framföra skulle. Thet ljudet

isti sonu deputatam ex voce *ár* denominarunt. Sonum litera Ψ *(m)* proferendum ex voce *madur* h. e. *homo* haurientes, ipsam literī sive runam Ψ. madr vocaverunt. Sonum runā I *(i)* pronunciandum cum diserte exhiberet vox *ijs*, h. e glacies, ideo & runam I, ijs dixerunt, ex eadem voce. Sonum runā sibilante ᛋ. *(s)* efferendum in voce *Sun* h. e. *Sol* inventes, ipsam literam ᛋ sun appellarunt. Et sic in omnibus reliquis. Inde fit ut nomina omnia runarum sint significantia, & certarum rerum indicia: antiquiora quippe, aliarumque rerum notæ, & prius inventa quam ipsæ Runæ. Quod initium dedit *Dælis* h. e. variis & multiplicibus Runarum significationibus; unde Runæ magicæ tandem emerserunt. Hinc etiam est, quod gentes omnes aquilonares in Runarum nominibus inter se per omnia non conveniant. Nam cum quælibet, pro lubitu, in hac vel illa voce sonum quemque observaverit, eamque illam vocem, ut ut antea certæ alicujus rei notam, Runæ imposuerit, mirum non est, variare Runarum nomina, cum non multum varient ipsæ Runæ. Illud autem supervacuæ industriæ, vel potius operosæ ineptiæ est, ne quid gravius dicam, inter externam Runæ cujusq; figuram, & rem quæ Runæ istius nomen prius referebat, harmoniam quandam indagare, & constituere velle. E. G. qui Runam Ψ. viderit, statim taurum cornubus superbientem animo concipiet, quod Runa illa se dicatur. Ψ. literæ figuram intuenti, statim animo recurret idea viri astrorum con-

som med Runan Ψ. (m) framföras skulle / funne the uti thet ordet madur, Therföre kallade the och then Runan madur. Thet liudet som Runan I. (i) uttryckia skulle / sans mycket klart igen uti thet ordet ijs. Therföre nembde the och sielfwa stafen thet efter ijs. Thet liudet som then hwäsande stafen ᛋ (s) framföra skulle / togo the af thet ordet Sun eller Sol / och kallade therföre sielfwa Runan Sun af thet samma ordet. Och äfwen så uti alle the andre Runorna. Här af kommer thet / att alla Runernas nampn hafwa egentelige märkelser / och äfskillige ting betekneiser. Ty the åra ålder och bruckade till andre ting / uttnämnande / förr än the blefwe lämpade till Runernas merkelser / som longe therefter upfunnes. Hwilket hafwer warit een begynnelse till **Delorna** eller Runanampnens åtskillige merkelser; af hwilka Swartrunerne omsijder åre upkomne. Samma orsak är och thär till / att Runerna hoos een och annan här i Norlanden / icke nämpnas alldeles lika. Ty emädan hwar och een / efter sitt goda tycke / uthur thetta eller ett annat ord hafwer utsökt hwart och ett ludh / och nempe Runan efter samma ord / fast thet betekande ett annat ting tillförne / är thet intet under att Runanampnen noget skilia åth / fast sielfwa stafarna åra intet mycket åtskillige. Men thet synes wara ett ondsinigt påfund / eller sannare att fålja / ett narrackigt tyckerij och flätia / att mista utsökia een lijkhet emällan hwars och eens Runas mynd och utwertes skapnad / och thet ting som Runans nampn tillförne betekande. Såsom till Exempel: Thär en seer på then Runan Ψ. skall han strax tycka sig see en Oxe / som will stångas med hor nen / efter Runan heter Få. Then som seer på then Runans Ψ. utwärtes skapnad / skall be-

templa-

templationi dediti, quod Runa illa Ψ. *madur* h. e. vir dicatur. Qui in picturam Runæ 5. inciderit, statim dilpersos radios solares videre sibi videatur: quod Runa ista Sun, h. e. sol appellatur: & sic in reliquis. Rilli teneatis amici, cum in talibus serio ineptientem quempiam audiveritis! Profecto cum unaquæq; vox plurisyllaba, pluribus & diversis efferatur Runis, plures etiam & diversæ ejus erunt harmoniæ, tot nempe quot in se habet Runas: quo quid cogitari possit ineptius! sed missis his nugis, hoc vere dicere possumus, Runas omnium literarum simplicissimas esse: utpote quarum corpus unico constat ductu recto, à summo ad imum, & vocatur staf, h. e. baculus; quia imaginem erecti baculi, vel literæ majusculæ I refert: qui deinde ductus sive baculus, ab hoc vel illo latere alia lineola, sursum, deorsum, transversim, aliove modo secatur, utres postulat, ad aliam aliamque Runam figurandam. Ut autem omnes Runæ longitudine inter se pares fierent, ductis supra infraque lineis, æquale illis spatium definiverunt. Vtplurimum vero draconum & serpentum picturam huic usui deputarunt, quorum latera Runis æqualiter ductis implerentur: Quamvis & alius artificiosæ illius picturæ finis, & communior quidem, ut externũ monumentis lapideis ornatum adderet; rariori vero ille, ut mortuorum memoriæ serviret. Inscriptio lapidis Varfru-Kyrkensis:

ÞIPSIHI· RITTI· RNH· IPTI·
FIRRFI· IMI· FNPI· PRIPI·

nom strax i hugen förekomma en Ester-necktkare / efter Runan heter madur, eller man / hwilken tillhörer att see på Himmelen. Then som beskodar then Runans 5. rimning / skall han tycka sig see Solenes Fyngrade strålar / efter Runan är kallat Sol. Och åfwen så med alla the andre. Hwem kan halla sig från löne / thär han seer een medh alfwar ihoptänkt gäckeri framföra. Ty efter hwart och ett ord / som består af flere stafwelser / skrifwes och utföres medh flere och åtskillige Runor / så skulle ther ordet och hafwa så många åtskilliga merkelser som ther innehåller åtskillige Runor? Hwilket wore then förnästa fåtta som wara kan. Men wil lemnom then tyfaren sitt artiga påfund / och säjom ther medh rätta / att Runorna åra ibland alla bokstafar the aldrarensfallbigaste / hwilka bestå af ett rätt streck ofwan ifrån och nederåth / som kallas staf / efter ther är likt en käpp / eller ett longt I. hwilket streck sedan på den ena eller andra sidan medh ett annat litet streck afskrifwes / upföre / utföre / twert öfwer / eller på annat wijs / till att betekna then eller then Runan. Och på ther alla stafwarna skulle blifwa jämna och lijka longa / hafwa the gambla först. dragen ett jämt streck både öfwer och under / och sedan upfylt mellanrumet medh Runorna. Men mästaren hafwa the brukat Draka och Ormarijstning thär till / och rijssat Runorna på sijdan. Dansedt then artiga rimningen hafwer och till een annan ända brukats; och fuller i gemen thär till / att Runestenarna skulle thäruti hafwa en prydnad: tesförutan och / doch icke så algement / ritades the till the dödas thugtommelse: säjom themma Wärfrue-Kyrkostenen witnar:

Lisitain ritti Runi ifti Fæþrga tua
guþa þraka.

plectes; cum earum usus nec vetus admodum, nec vulgaris exstiterit: & solas *Malmones* quibus animi sensa conservanda excipi bantur, hic considerabimus. Duorum hæ sunt genera, sunt enim vel veteres & genuinæ Runæ, vel novæ & adulterinæ.

Sub *Malmonis* veteribus etiam comprehenduntur *Alfrunes*, h. e. *Runæ emortuales*, vel Diis manibus consecratæ, quarum in titulis sepulcralibus usus.

ning medh. Emådan sådhsie Wältrunerns bruk icke är mycket gamalt eller genuint och man will här Wältrunerna alenaste förestaga och öfwerwåga / medh hwilka hwar och en sitt mål och mening författade. Dheße åre tu enue slag / nemligen the gamble och uprichtige Runor / och the nye och sun ne Runor.

Wider Wältrunerna begripes och Alfrunor / sem the hafwa ristat till the Dödas Sielamminne på Lyckienarna / och tillskrifwit them then Gudeu Oden.

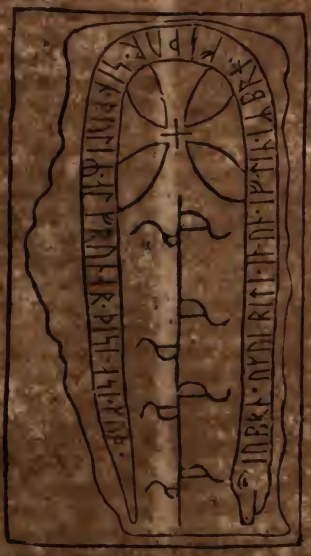

Lapis Salmonensis.

Calmunge Runsten.

ÍRBRI· ÞÞDI· RIÞI· IÞÞI· IÞÞIÆ·
ÍÆÞRI· ÞÍÐR· ÞÍ· ÞRIÍÆ·
ÐIÞRÞHR· ÞÐI· ÞÍ· ÞÞÞ·

h. e.

Jubernus Ukvi memoriæ Irberni Patris hi lapidem inscripsit, deditque Runas emortuales Odino Deo.

Jubern Ukvi ristade idun ifrir Irbern fadur sin: Dolic Alrunar þisi Aũ Gud.

Then de

Jubern Ukvi ristade stenen efter sin Fader Irbern / och tillskrifwer thesse Alfrunor then Gudeu Odin.

Nihil in his Alfrunis magici, licet

Ingen Swartkonst sins i thesse Alfru-

Odino, animarum, ut credebant, receptatori consecratæ fuerint.

Sedecim tantum Runis usi sunt antiqui, in scriptione sua; postquam vero externi homines, Runarum rudes, monachi inquam, Christianam hic religionem docere cœperunt, una etiam latinas literas introducere studuerunt. Receptæ sic ab iis qui sacra tractabant, sensim invaluerunt, donec tandē usu roboratæ antiquas Runas exterminarent. A vulgo tamen prisca illa literatura diutius retenta fuit, præsertim in titulis & inscriptionibus sepulcralibus, majorū more consignatis: sed ipsis elementis nonnullis variatis, ut aliam prolationis vim inducrent. Nam cum ex latino alphabeto documentum haberent, nonnullas Runas sibi deesse, ad unumquemque sonum plene & discrete proferendum; non quidem novarum aliquarum inventione, sed veterum quarundam sectione defectum illum supplere voluerunt. Quamvis hæ puncto confectæ, licet priorem figuram retineant, novæ sine censendæ, postquam aliâ significatione donatæ sunt, ut prius est dictum. De utrisque postea videbimus. Vormius, Scalldam secutus, Runas dividit, in vocales *Raddarstafar*, consonantes, *Samlodender*, semivocales, *Halfraddarstafar*, mutas *Dumbar*, & diphthongos *Lismingar*, quas conglutinatas interpretatur. Sed novitii hujus grammatici Skalldæ distinctionem ignoraverunt prisci Runarum sculptores, qui Runas suas, sine ullis grammaticorum præceptis, ligno lipadive inciderunt, unico magistro usu edocti. Quod nobis nec/ fast än the åra Oden helgade/ hwilken the i gambla dagar trodde emottaga the Döda Själar.

The gamble hafwa allenast brukat sextan Runer uti sin skrift: Men sedan the fremmande Munker/ som inter förstodo Runaskriften/ begynte här i landet undervisa Folket uti then Christna Religionen/ förte the och therföre med flist/ att införa then Latinska skriften/ hwilken först af them wedertagen/ som the Antheliga sacker hantierade/ som sig så smånigom före/ in till thess hon af allmenna bruket fadfästat/ then gambla Runaskriften ödelade. Doch blef themne af thet gemena folket nogot längre behollen och brukat/ besynnerligen på Grafstenarne/ them the efter gambla sättet ristade och uprese. Men somlige Runge blifwe af them ombytte/ att the uti malsföret/ ett annats lijud bekomma skulle. Ty efter the utaf thet Latinska A. B. C. märkte några Runer factas till hwart och ett ljudz klara och utryckeliga framsörelse/ hafwe the them sedet nekat brukat/ icke medh några nya Runors påfund/ utan medh the gamble Runers gemensamhet.

Omsedt theße sjungne Runer böra reknas för nya Runer/ fast the sin förra skapnad behålla/ efter som the thärigenom hafwa bekommit en ny merkelse/ som förr är sagt. Bogge Olaus Willom wisa här framdeles betrakta. Doctor Dorn/ efterföljandes sin Runamästare Scalldam åtskillie Runerna uti Ljudstafar Hallljudstafar/ Samljudstafar/ Dumbar/ och Tweljudstafar: Men the gamble Runamästare hafwa inter wist af themne nye Runas mesterens konst att åtskilia stafarna/ hwilka utan sådane konstregler sina Runeristade i två eller på stenar/ efter som the af sine Förfäders bruk numera hade. Så görom wij och än i dagh här i Swerige/ talandes och skrifwandes wårt Moders mål/ inter stömbera om nogot skriftwekonstig underwisning/ här uti. Ty all här till dags är ingen

tridera

itidem Sveonibus familiare, qui maternâ loquimur & scribimus satis commode, sine ulla grammaticalium observationum curâ vel institutione. Artis enim istius præcepta nostra adhuc ignorat lingva. De literarum divisionibus & compositionibus non pauca Snorro, in *Lodsgrein*, ubi leges metricas Skalldorum examinat. Nulla enim ibi litera sua observatione caret. Sed istæ leges vulgo ignotæ, neca Scalldis ipsis in tabulas relatæ: utpote quorum poësis natura magis quam arte constabat. Et licet in eorum poëmatibus omnia schemata Grammatica & Rhetorica inveniantur, recte tamen dixeris, ipsos Grammaticæ & Rhetoricæ artis rudes: sola ingenij felicitate & abundantia ea peperere, quæ & ipsorum ævo aliis admirationi fuerunt, & hodiè admiramur. Ex illis sua congessit Snorro, & in formam artis redegit, ipse Scalldus ingeniosus: sed Snorronis ætate Runæ maximam partem obsoluêre. In lapidibus nostris, præter ordinarias & vulgares Runas, reperiuntur etiam *Vendarunæ* h. e. Runæ inversæ vel retroversæ, & *Stufrunæ* h. e. Runæ pronæ. illæ tamen diversum a ceteris genus non constituunt; cum inversio vel diversa positio aliam aliamque literam non faciat. Eadem proinde dicemus esse Runas, sive rectæ sive pronæ aut inversæ in lapidibus existent: singularum exempla postea exhibebimus. Gemina vero istius diversitatis causa videri potest: exarantium ruditas, vel ostentatio ingenii. Prior illa in Calendariis Runicis obvia & manifesta est. Cum enim framkommen som een sådan skrifwekonst på Swenska sammanfattat hafwer. Om stafarnas skillelser och sammanfogelser skrifwer Snorre uti sin Liodbygrein / th:r han Skaldernas Runregler raisonar och utlägger. Thär finns ingen stafwelse / som icke hafwer sin synnerliga lag. Wore sådan lag-granheet hafwer icke alment kunnig warit / ey heller af sielfwa Skalderne beskrefwen: hwilkas arrige wissor och gwåde / mehr af naturen än konsten beslodo. Och fast uti theras wissor tamt finnas alle the sätt och grep / som skrifwe- och Mål-stridz-konsten innehålla / kan man likwel med rätta säija / att the intet wiste af / eller störte om theße konster / uthan af sin naturliga snälhet / och ymniga förstånds gåfwor / på frude sätt / dikrade sådane Skaldwissor / som Lärde i theras tidh och hoos efterkommande wore uti högsta wärde. Af them hafwer Snorre sitt sammanhemptat / och sört i ordning / som och sielf war en artig Skald. Doch wore Runerna i hans tidh mästa delen ödelagde. Förutham theße alment brukade Runor / finnas och på wdra Runestenar / Wenderunor och Stuprunor; doch göra the icke nogot besynnerligit slag ifrån the förra: emädan en sådan förwändning gör icke nogen serskild stafwelse. Hälle wist förrep alt för ett slags Runor / antingen the på Runestenarne stå rett före / stupa eller bakwände. Exempel på alla theße stelom twij framdeles indraga. Och synes wara twenne orsaker till en sådan olikhet / Runaristarnes Olärdhet / eller flokskapa utsände. Then förra är handgripelig på Runstafwerne / hwilka wore en allgemene redelyg / och utskures af hwar bonde / efter then efterstyn han fick före sig; och som han Runans mynd och skapnad begripa kunde / ristade han henne på stafen / sinet åchlandes hurusom wendes / rettföre / stupa eller bak-

instru-

instrumenta illa vulgaria essent, & e rudibus ad visum quodque exemplar efformarentur, Runæ cujusque ideam, qualitercumq; conceptam, ligno inciderunt, nullo adhibito discrimine, recta, prona, an inversa collocaretur. Altera vero ingeniositatis & affectatæ elegantiæ causa ex iis lapidibus colligi potest, quos homines docti inciderunt, quales Hillesiöensis Thorbiornonis Skaldi, Vigmundi Styrimans, & aliorum.

fram. Sedan hafwa och Runartisstarne thär medh welat wissa sin snällhet och konst / som man kan döma af the stenar som lärde männ hafwa ristat / såsom af Hilleshö-Strandhäll / then Thorbiörn Skald hafwer ristat; af Wigmund Styrimans Runesteen / och flere sådane.

CAP. VII.

Postulat jam instituti ratio, ut dictis rerum documenta subjungamus, ipsa scilicet Runarum elementa & figuras. Atque ut aliæ gentes literarum suarum ordinem & seriem arbitrariam sibi esse voluerunt, ita & primi Runarum inventores eas pro lubitu ordinarunt. Quæ tamen ordinem temere non turbaverimus, cum eo numerorum suorum rationem explicaverint, hoc modo:

Fördrar nu wärt förehafwande / att wij böröm fraunwisa ther wij hade till hafwe talat om / nemligen Runernes stafar medh sina mynder och skapnad. Och såsom alle andre Folk hafwa sig frest förbeholit uti hwad ordning the sine bokstafwer sättia wille / så hafwa och wåra Förfäder efter sitt egit goda tycke radsatt Runerna. Och bör oss en sådan gammal radsättning nu intet ombyta och förwilla / emädan the thär efter sitt räkningasätt rättat hafwa / som här efter följer:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
ᚠ	ᚢ	ᚦ	ᚨ	ᚱ	ᚲ	ᚷ	ᚹ	ᚺ	ᚾ	ᛁ	ᛃ	ᛇ	ᛈ	ᛉ	ᛊ	ᛏ	ᛒ	ᛖ
f.	u.	þ.	o.	r.	k.	h.	n.	i.	a.	s.	t.	b.	l.	m.	au.			

Islandi invariata hac serie Runarum elementa in tres classes, memoriæ causa, ordinarunt; & cuique classi ex primo suo elemento nomen imposuerunt. Prima classis vocatur *Freys ætt*, quod a præcedente ᚠ. ducator, continetque sex elementa priora, uno vocabulo inclusa ᚠᚢᚦᚨᚱᚲ, *Fuþork*. Altera classis dicitur *Hagels ætt*, ab præcedente litera ᚼ. & includit quinque intermedias Runas, nomine ᚼᚾᛁᛅᛋ, *Hnias*. Tertia classis, *Tyrs ætt* dicitur, quod istius

Isländerne behålla thenna gambla radsättningen / men för bettre minne stull / skifta the Runestafarna i tre hopar / och nemna hwar hoop af then Runan eller stafen thär uti främst står. Then första hopen kalla the Fræis ætt af then Runan ᚠ. som främst står / och innehåller then hopen the första sex stafar / under thet nampnet Fuþork. Then andra hoopen heeter Hagels ætt. af then främsta stafwen (ᚼ) hagel, och innesluter then hopen / the sem stafar som i raden följa / med thet namnet Hnias. Then tridie hoopen kallas Tyrs ætt;

us ſtatis dux ſit lit. ᛏ, continetque ultima quinque elementa; ſed commodè voci halo efferri non poſſunt, cum vocales ſint conſonantes, excepta ultima biſonâ, ᛁᛒᛚᚹᚨ, Tblinð. Tres reliqui characteres combinati ſeni quique ex duobus Runis ᚨ.ᚴ.ᚠ. & hæc ſunt omnia mihi in numeris cognoscendis & inter multiformes vix autem alio locum habent. Singulas has Runas ordine examinabimus, & quid de quaque obſervari mereatur videbimus: interea tamen inde non paucas lapidum delineationes geniturus, ne quis nos pro veteri ſuctu vendacio exclamet.

§ 1. 1° Prima in ordine Runa eſt, nobis *Frey*, Iſlandis *Fie* dicta, h. e. opes, pecunia. Cujus in *Frydebam* hoc tymbolum eſt: *Fie frænda rogur*, *fofnis bedur*. h. e. *Pecunia ſtirium & fallaciarum inter conſanguineos materia*. Item, *draconum lectus*: auro enim incubare dracones veteribus creditum. Refpondet hæc Runa Græco Φ. & Latino F, nec alius ejus valoris apud veteres Scandianos, uti nec poſtea à recentioribus ſtigmate detorqueri, ut digamma Æolicum repræſentaret. Quod apud Danos ſuos factum adſcivit Vormius cap. 22. & 30. Et quamvis ex monumentis Gotlandicis hoc tantum innotuit tabula ejus, ad fin. cap. 8. nullum tamen ejuſce rei indicium præbent monumenta Gotlandica lib. 5 ab ipſo deſcripta. Nec ulla eſt cognatio literarum ᚠ & ᚢ; neque ulla etiam cogit neceſſitas ut ᚠ puncto conſignatur quo Æolicum digamma exhibeat, cum ᚢ hoc

af ſin anförare / ſom är Runan Ior, uti hwilken hop ſålla the ſem efterſe ſiafar / men kunna icke mehl nogot ſwemlugit utrum ſtanföras / efter the åra ibrl medhindante ſiafar / ſtrufan then efterſte twedubande / Tblnð. The efterſte trenne ſiafar äre fördelade ſammanſatte af twenne Runer / ᚦ ᚱ. och bruſas alleneſt i räkningatalen: och finnes nepligen eller ſällan ibland målarnerna. Uti ſtallet theſſa Runer hwan för ſig ſkrifoda, och hwad mäkta the äga ſamfes / hoos hwardera anteckna; och ſedan till ett bewis thär på / å ſöra ſtelfwa Runſtafwarna uti eſkji de / ate magen må ſkafwa oß ſkäro i ſtället för oförſtående natur fall hålla.

§ 2. Wår förſta Runa ᚠ heter Frey- men Iſländarna kalla thenne Fæ, thet är / å ſvenſk och peninger / och betyder thetta nu mera ſpråket uti tredie format: Fie frænda rogur, ſofnis bedur. Thet är / Peninger och Gull upmärkia fiender och bedrägerij emellan Slägtsmänneom, Gullet är Drakaſäng. Ty the gamble mente att Drakarna lago på Gullet. Thenna Runan ſwarar emot then Grekiſka Φ. och thet Latinſka F. Hafwer icke heller hoos nogon annat nordiſke hoos wårra Förfäder / icke är oss heller uti the ſenare tijder ſtungen / att hon ſkulle betyddia ett dubbelt W. Som Doctor Ihre uti ſitt 22 och 30. Capitlet ſkrifwer hoos the Danſka wara ſkedt. Och oanſedt hans ſkrifwa vid ofdan på 8. Capitlet / muſſar här in på the Gotlandſke Runeſtenar / ſå finner man doch icke thet tyſkeſte ſkäl där till på the Gotlandſke Runeſtenar ſom uti ſin 5. Bok hafwer ſatts afſkrifta. Icke heller är nogon ſkyldig / emåttan theſſa Runer ᚠ och ᚢ; Ey heller driſwer nogon noch, till att ſlunga ᚠ, att thär af ſkall bliſwa ett dubbelt W. Emedan then Runan ᚢ gör ſamma

ipsum præstet, quod Æolicum illud ᚴ: ut jam jam demonstrabitur.

§ 2. ᚺ Secunda est Runa, & Ut nominatur h, est, nivosa & horrida procella; cujus symbolum: *Ur er versta veder*: i. e. pessima aeris tempestas est procella illa horrida. Est hæc Runa tam vocalis quam consona, ut U-litera apud Latinos. Consonans est, ubi in eadem syllaba vocali præponitur, uti in his nominibus propriis *Vasti, Vigfastr, Vigbiarn, Viggi, Vigsil, Vigmundr, Vigtasl, Vigulfr, Vimundr, Vistein, Vitgar*, & aliis quam plurimis. In quibus idem prorsus sonat quod Æolicum illud digamma; Nunquam enim Scandiani consonam literam ᚺ cum ᚡ confuderunt, ut Germanis mos est, nec proin de opus habuerunt ᚡ puncto ferire, ut ab ᚺ differret, & digamma notaret. Vocalis vero est, si per se syllabam absolvat, vel consonantibus in eadē syllaba jungatur. Exemplo fuerint hæc propria nomina, *Vlbi, Ufridr, Ulf, Vlfastr, Vilhiálm, Ulfkell, Ulm, Umulfr, Utrikr, Utryggr*, reperitur aliquando unico duntaxat notata, sed ratius, & senescente usu Runarum, ut puto. Postquam latinarum literarum insolevit consuetudo, Runam hanc ᚺ puncto signarunt, ut *V* exprimeret, cujus antea insolens usus.

§ 3. ᚦ Tertia est Runa, Thor dicta, Islandis *Thuss*, cum symbolo *Kletta-bui*. h. e. *gigas rupium incola*. Ea hujus Runæ est pronunciatio, ut nec in Græco nec Latino alphabeto sit litera quæ ei respondeat. Nam & cum aspiratione & blesè pronunciata debet vocali præposita, postposita

gagnet / som thet W. som wij rett uttala som bemärka.

§ 2. Then andra Runan ᚺ kallas Ur / medh then mäningen / Ur är wärsta wädret. Thenne Runan är både illusk / och medlunda de slag / som then förstnämnde V hoos the Latiner. Wärkandes slag är hon / när hon uti samma stafvelse ståndt framför ett medlatt slag / såsom uti these nampnen: Wasti / Wigfastr / Wigbiörn / Wiggi / Wigsil / Wigmundr / Wigtarfr / Wigulfr / Wimundr / Wistein / Witgeir / och andlige flere / dem ord / uti hwilka hon hafwer alldeles thet samma ljud som W. Ty uttala swenske / hafwa ofta förstnämnde ᚺ och ᚡ / som Tyskarne pläga göra med sitt V och F; och fördenskull hafwa the intet hafft behof att sätta ᚡ, att thet skulle skilias ifrån V. och märkta ut dubbla W. Thet thenne Runan gör uti stafvelse för sig sielf / eller sluten hop medh medlundande slafvar uti en stafvelse / så är hon lindslaf. Exempel hafwer man i these nampnen; Ubbi / Ufridr / Ulf / Ulfastr / Ulfhiedin / Ulfkil / Ulm / Umulfr / Ulfr / Utryggr. Hon finnes och med ett frolor sirat dragen / sällare / dock tillfallen / och såsom Runerna tyckas af / som tog manar. Sedan the Lärmästare begynte komma i bruk / hafwa the giwagt thenna Runon ᚺ. att hon skulle märkta Y. som the tillförne intet brukade.

§ 3. Then tridie Runan ᚦ heter Thor, eller Thuss som Islänbarne henne kalla / medh then tillägningen / Kletta ibui Thor är. Thessar ord / Jättar hafwa mäst haft sin wanning på Bergklintar. och hafwer thenna Runan sine egenteliga mähtöre / att hwarken i thet Grekiska eller Latinska A. B. C. fins nogon staf som swarar emot henne. Ty är

vero

vero aspirationem fere amittit. Itaque ceteris omnibus Runis abrogatis, hanc tamen, ob istius pronunciationis emphasin, retinuerunt, usque ad typographiæ usum inventum: cum & ipsa scribi desijt, suppositio in ejus locum *th* vel *dh*; Cum tamen neutra harum ejus vim exprimat; *nec scribi penitus aut pronunciari ulli per se ipsa possit*, Ut ait Arngrim lib. 1. cap. 3. Crimogeæ. sonum tamen ejus quodámodo extuleris per *Tzh*. Recentiores Runarum magistri, puncto eam transfoderunt, quo latioum *d* sonaret.

§ 4. ᚼ vel ᚽ Quartum inter Runas obtinet locum, & dicitur aliis *Os*, h. e. *Ostium fluminis*; aliis *Odin*, h. e. Odinus Deus. prioris denominationis symbolum est, *Lekr os i vidi*. h. e. *Fluminum ostia inplacidam impetuosamque in mare transmittunt aquã*. Vt latini à profunditate mare vocarunt altũ; ita Scandiani à latitudine, dixerunt *vide* h. e. latum Aliud ejusdem Runæ symbolum est *Os i hvarie à*: h. e. *quodlibet flumen suum habet ostium*. Posterioris vero denominationis ab Odino deductæ symbolum tale in Prijdeilum est, *Aldingautr, Asgards Iofur, Valhallar visir*. h. e. *Odinus, Asgardi Rex, inferni princeps vel Deorum manium Dux*. Par huic Runæ est O Latinum. Inversa sic scribitur ᚾ I.

§ 5. ᚱ Quinta est Runa, & dicitur *reid*. h. e. equitatio; & hoc in Trideilum exprimitur symbolo. *reid snudug for, iors erfidi*, h. e. *equitatio citum iter, equi labor*. item in Tuideilum, *reid hesta spreingur*. i. e. *equitatio equi pernicies vel ruptio*. Ejusdem est potestatis hæc Runa cum Latino R. pingitur etiam hunc inmodum ℟. & plane alia est hon sämes fram för nogon liudstaf bör hon medh bläsande och läsande framföras / men följer hon efter liudstafwen / höres föga till nogot thera. Thärföre när alla the andra Runerna blefwe aflogde / hafwa the likwel thenna / för thess serskillta och synnerliga mälföre skull behallit / in till thess Tryckarekonsten kom i bruk / tå hon och ödelades och sattes Th eller Dh i hennes ställe: oansedt ingenthera gör tillfyllest hennes liudh egenskap: och kan hon hwarken skrifwas eller egentligen framföras uthan igenom sig sielf / som Arngrim thet uti sin bok Crimogea och 3. cap. skrifwer. doch hafwa the hennes liud med Tzh nogorlunda welat uttrycka. The nyare Runamästare hafwa henne genomstunget / att hon skulle lyda thet Latinska d.

§ 4. Then fierde Runan ᚼ i, kalla somblige Os. och somblige Oden. thet förra nampnets kännemärke är thetta: Lekr os i svidi / thet är / ämnnarna hafwa altijdh strids och brusande watn / thär thet rennes i hafwet. Ty soosom the Latiner kallade hafwet af diupheten profundum: så hafwa wåra förfädder thet utaf sin stora widd kallat wide. Samma nampn & kännemärke är och thetta Os i hwarie a / thet är / hwar å hafwer sin ämnnn och leläp. Thet senare nampnet utrolkning är thenna uti trideilorna: Aldingautr. (Thet är Odins kennenampn) Asgards Iofur, thet är Asgårds Konung. Valhallar Visir, Helwetis eller the Dödas wänner Furste. Thenne Runan swarar emot thet Latinska O: och när hon bakfram skrifwes / hafwer hon sådan mynd ᚾ I.

§ 5. Then femte Runan ᚱ kallas reid, och tydes i trideilorna Snudug for, hastig resa / Iors erfidi, hästa arbete; och i trideilorna Hesta spreingur, hästaspräng. Hafwer samma märkeelse som thet Latinska R. Hon ristas och således ℟. Menn är aldeles en annor än then sextonde hoos Doctor Örn / som wij framdeles skolom lära see. Somlige göra then åtskilnaden emällan ᚱ och ℟, att

ab decima sexta Vormii, ut postea videbimus, Inter ᚱ & ᛅ hoc quidam discriminis esse putant, quod ᚱ in principio, medio & fine poni possit; ᛅ vero tantum in fine: Sed in nostris monumentis hoc discrimen non attenditur. Plura enim vocabula lapides exhibent, in quibus tam principio quam medio & fini adhibetur ᚱ. Cum vero finalis est, vim etiam vocalis literæ fere inclusam habet, & pronunciatur, ar, er vel ur; ut pluribus exemplis monstrari potest. Interdum altero crure caret, ut in lapide Lundensi, hoc modo *ᚱ*.

§ 6. ᚠ Sexta est Runa, *Kaun* nominata, h. e. *ulcus*: ejus symbolum **Kön i föte werst.** h. e. *ulcus cărnis pessimum.* promiscue quidem usi sunt hac Runa pro *K* & *G.* uti plurimis exemplis ostendi potest; videatur lapis Hillesiöensis quæ infra explanabimus; magis tamen inclinarunt ad superiorem sonũ lit. *K.* Posteriores Runarũ grãmatici puncto notarunt, quo *G* tantũ exprimeret, & à *K* discerneretur.

§ 7. ᚼ Priorem Runam in ordine proxime excipit, cui nomen *Hagl* h. e. *grando*, & symbolum in Tridelium, *Kalldakorn*, *knappadrifsa* h. e. *Frigoru granum*, *Grotundæ nivis defcenfus*, Respondet literæ *h.* Sed in quibusdam vocabulis superioris est prolationis & proxime accedit ad g vel gh, aut k, ut ᚼᚢᛚᚢᚴᛁ· quasi *Fulukhi*, vel *Fulugi* ᚱᛁᚼᚢᛁᚱ·q. *Ragnvaldr.* ᚢᛁᚠᚼᚢᚾᛏᚱ· q *Vigmundr*, ᚢᛁᚼᚼᛁᛚᛏ· q. *Vignildr.* ᛋᛁᚼᚼᛁᛚᛏ· q. *Signildr.* ᛁᛚᚼᚢᚼᛁ· q *Illugi.* ᛋᛁᚼᛒᛁᚢᚱᚾ· q. *Sigbiarn.* ᚦᛁᚼᚼ· q. *Þiegn.* ᛋᛁᚼᚦᛁᚱᚠ· q. *Sigdiarf.*

§ 8. ᚾ Sequitur in ordine & *naud* vel nöd dicitur, h. e. *neceſsitas* Ejus ᚱ brukas i begynnelsen / mitt i / och i ändan på orden; men ᛅ allenast uti endan på orden. Menn wåra Runestenar äfta en sådan åtskillnat inter / på hwilka man många ord finner / thär ᛅ brukas / så wel i begynnelsen och mitt uti som wid ändan. Men när hon står wid ändan strax efter en medlíudande staf / blifwer hon uti målföret understödd af en liudstaf / fast then samme inter uttryckes / och tå lyder hon ar / er / eller ur / som af många exempel kan sförnimas. Hon ritas och med en frok sålunda *ᛅ*, som af Lunda Runamästaren och flere kan seés.

§ 6. Then siette Runan ᚠ **Kön** ther är bolde / medh then kennerpdningen / **Kön i föte werst** / hafwer wäl loos the gambla uthan nogon åtskillnad bruckat för K och G, som af åtskillige stenar ögonskinligit är; besee Hillesiöstenen / ther wij här efterâth skolom införa och förklara / doch hafwa the närmare kommit in på ther skarpare sinder / som then stafwen K gifwer. The nya Runa mästare hafwa stungit themma stafwen / att han skulle lyda G allenast / och åtskillias ifrån K.

§ 7. Följer then sunde Runan ᚼ Hagl, och utmärkis i tridelorne **Kulda korn** / frost och Kölds-korn / **Knappadrifsa** / sammandrifning Snöknappar. betyder then stafven h. menn uti sönlige ord hafwer hon en strängare framförsel / nästan som g, gh. eller k. såsom uthi theſse: Fuluhi, för Fuluki, Rahnvaldr för Ragnvaldr. Vihmundr för Vigmundr. Vihnildr för Vignildr Sihnildr för Signildr. Illuhi för Illugi. Sihbiarn för Sigbiarn. Þiehn, för Þiegn. Sihdarf för Sigdirf. och många flere.

§ 8. Then åttonde Runan ᚾ, Naud eller nöd / utrycker i tridelorne / Fongor sym-

symbolum habent Trideilur: *Naud þurftur kostur, vosamleg verk*, h. e. *necessitas dura conditio, opus arduum*. Item *Naud enda kostr* h. e. *necessitas unam habet legem, eamque duram*. Idem valet hæc Runa quod latinum *n*. Interdum ab altero tantum latere incila reperitur hoc modo ᚾ.

§ 9. I Nona & omnium simplicissima est Runa, utpote unico simplici ductu constans, & *Is* dicta, h. e. glacies, cujus symbolum: *Is bro breidast* h. e. *glacies pons latissimus*. In Trideilum vero his epithetis effertur: *Arbeckar, unnar þeckia, oc feigs far* h. e. *cortex fluminum, maris tectum, & periturî velamen*. Et ut I litera apud Latinos vocalis & consonans est, ita & hæc Runa Scandianis. De vocali res est manifesta, cum sua quasi natura sit litera vocalis; cum vel monosyllaba est, vel aliis consonantibus in eadem syllaba juncta. Vocalibus autem præposita naturam consonantis induit. ut, *Iarl, Iord, Iaf*, &c. Admittit & aliam consonantem, & interdum duas, ante se in eadem syllaba, nec tamen consona esse desinit; sed tum extetis pronunciatu admodum est difficilis, præsertim in monosyllabis: aut enim ipsam in vocalem vertunt & divisim efferunt, aut ipsam vel sequente vocalem elidunt. Quod utrumq; contra nostræ linguæ genium sit. *EG. Biur, Björn, Björk, Diur, Fiöl, Fiord, Giord, Kiöld, Kiök, Kiusa, Liud, Lius, Miö, Miöd, Miölk, Miall, Miuk, Niure, Piuk, Piack, Piall, Siu, Siuk, Sið, Stael, Tiur*. In vocabulis ab *Sk, Sp, St*. incipientibus, binas ante se habet consonantes in eadem syllaba, nec tamen consonantis natu-

kostur, ett hårdt nöd/ Votambleg verk. besvärlig färg/ och ellies så nöd enda kos/ thet är: thenn hafwer en utwäg/ och then är altijd one. thenna Runan swarar emot then Latinska staffen N. ritas sundem med ett halft öfwerdraget streck således ᚾ.

Bon.

§ 9. Then nijonde Runon I är adraenfaldigast/ bestående af ett rätt streck uppföre/ och utmärkes meth then beskrifwelsen: Is är bro bredast: uti tridelorna beskrifwes hon/ Is Arborkur, thet är strömmars bark; Unnar þekia Hafsens tak: Feigs far then segas resenäg. Och såsom then staffwen I är både ljudstaf och samljudande hoos the Latiner/ så är och thenna Runan uti Runaskriften. Ljudstaf är hon af sin egenteliga skepelse/ thär hon för sig sielf allena gör en staffwelse; eller och thär hon meth en eller flere medljudande staffar uti en staffelse sammanfogas. Män then hon sättes framför en ljudstaf/ blifwer hon medljudande staf/ såsom i orden Iarl/ Jord/ Jäf/ etc hon tager och framför sig/ ljudom en/ och stundom twå medljudande staffrar uti en staffwelse/ och äre alle tre samljudande/ och så är hennes mäkt mycket besvärligit för the främmande/ begynnerligen uti enstafva ordar: ty antingen byta the henne uti en ljudstaf/ och göra twenne staffelser af en; eller och uttala the henne eller then näst följande ljudstaffwen: Men begge thera är emot wårt tungomåls egenskap. Exempel hafwer man af följande ord: Biur/ Biörn/ Björk/ Diur/ Fiord/ Fiol/ Giord/ Kiöld/ Kiök/ Kiusa/ Liud/ Lius/ Miö/ Miöd/ Miölk/ Miäll/ Miuk/ Niure/ Piuk/ Piäck/ Piäll/ Siu/ Siuk/ Sið/ Stäl/ Tiur. Uti the orden som begynnas af Sk. Sp. St. stundom twenne samljudande staffar framföräth/ och hon blifwer ändå medljudande staf som förr är sagt/ såsom uti these orden:

ram exuit, ut *Skiut, Skiuta, Skiöld, Skiul, Skiur, Skiælg, Spiæll, Spiæle Spiær, Spiærna, Spiut, Stiærna, Stiæla, Stiufjader, Stiufmoder, Stiuf-son, Stiufdotter, Stiugger.* Posteriores lineolâ per medium ducta ł in E mutarunt.

§ 10. Ihen ſiunde Runan 1. Ar, haſwer the kännemanpnen uti tridelorne: Argunna gamman (gunna giæde) allgroin akur (iardar grode) foldra fegurd. Thet är. Ahrs-wext eller gott ähr är Folkſens glädie och gaman/ all grode der åker/ Jordens gröde/ marksens och åkrarnas fägrung. Thenna Runan lyder A, E, och Æ, thet wil nu ſtanſörom med Ä. hwar af man kan ſluta att the gambla intet häfwa giordt ſior åtſkillnade uti theſſe liudſtafars liud. Thet ſe nom ey må ſälſampe förekomma/ efter ſom och uti Skalldwiſorna åtſkillige liudſtafar fästhas emot hwar andra till att göra ett wel-liudande rim. Stundom ritſas hon ſå/ att ſtreket inter dragen twert öfwer/ uthan allenaſt till then ena ſidan/ ſålunda ł. och rå merker hon allenaſt A. doch häller man före att thetta bruket är af the ſenare tijder. Stundom ritſas hon med twenne ſtrek wid endera ſidan ſåledes ł. ł. och tå är then förra rett/ och then ſenare wenderuna. (ſinnes och med) heel öfwerdragne ſtrek ſåledes ł. ł.) och merker dubbelt eller ett longt A. Thenne Runan finnes och på the Skäniſke/ Norſke och Juteſke Runeſtenar hoos Doctor Dan. Pag. 145. 147. 170. 179. 185. 188. 201. 263. 289. 293. 303. 317. 508. 511. 515. 522. Och ehuruwel han ſielf uti thet 23. cap. uti ſin literatura, och uti ſina monument. pag. 146. och 149. bekenner/ att then Runan merker ett dubbelt A; dochlikwel uppå alla the Runeſtenar wil här oſwan indragom/ haſwer han thet aſſkrifwit och utſört med O. twert emot the ordens/ thäre ritade ſtenes/ egenteliga urſprung.

Stiut/ Stiuta/ Stiöld/ Stiul/ Stiur/ Stiälg/ Spiäll/ Spiäle/ Spiär/ Spiärna/ Spiut/ Stiärna/ Stiäla/ Stiufader/ Stiufmoder/ Stiuſſon/ Stiufdotter/ ſtiuggr. The nya Runameſtare haſwa ſiunget henne mitt i och giort E ther af.

§ 10. Then ſiunde Runan 1. Ar, haſwer the kännemanpnen uti tridelorne: Argunna gamman (gunna giæde) allgroin akur (iardar grode) foldra fegurd. Thet är. Ahrs-wext eller gott ähr är Folkſens glädie och gaman/ all grode der åker/ Jordens gröde/ marksens och åkrarnas fägrung. Thenna Runan lyder A, E, och Æ, thet wil nu ſtanſörom med Ä. hwar af man kan ſluta att the gambla intet häfwa giordt ſior åtſkillnade uti theſſe liudſtafars liud. Thet ſe nom ey må ſälſampe förekomma/ efter ſom och uti Skalldwiſorna åtſkillige liudſtafar fästhas emot hwar andra till att göra ett wel-liudande rim. Stundom ritſas hon ſå/ att ſtreket inter dragen twert öfwer/ uthan allenaſt till then ena ſidan/ ſålunda ł. och rå merker hon allenaſt A. doch häller man före att thetta bruket är af the ſenare tijder. Stundom ritſas hon med twenne ſtrek wid endera ſidan ſåledes ł. ł. och tå är then förra rett/ och then ſenare wenderuna. (ſinnes och med) heel öfwerdragne ſtrek ſåledes ł. ł.) och merker dubbelt eller ett longt A. Thenne Runan finnes och på the Skäniſke/ Norſke och Juteſke Runeſtenar hoos Doctor Dan. Pag. 145. 147. 170. 179. 185. 188. 201. 263. 289. 293. 303. 317. 508. 511. 515. 522. Och ehuruwel han ſielf uti thet 23. cap. uti ſin literatura, och uti ſina monument. pag. 146. och 149. bekenner/ att then Runan merker ett dubbelt A; dochlikwel uppå alla the Runeſtenar wil här oſwan indragom/ haſwer han thet aſſkrifwit och utſört med O. twert emot the ordens/ thäre ritade ſtenes/ egenteliga urſprung.

Ihen ſiunde Runan 1. Ar, haſwer the kännemanpnen uti tridelorne: Argunna gamman (gunna giæde) allgroin akur (iardar grode) foldra fegurd. h. e. *Annus vel annona, hominum delectatio, ager undiq; virens & lætus, camporum decor.* Valet hæc Runa *A, E*, atque etiam *Æ*, quod jam ut à efferimus. Unde colligere licet veteres affini ſono vocales iſtas exuliſſe. Neque id mirum, cum in ipſis Skalldorum carminibus diverſæ vocales, ſibi invicem in rythmis oppoſitæ, non ingratam harmoniam efficiant. Reperitur etiam ita picta ut non transverſim, ſed à ſiniſtro tantum latere lineolâ ſecta conſpiciatur, hunc in modum ł. & tunc *A* tantum notat. Sed puto hanc conſuetudinẽ poſterioris eſſe ætatis. Interdũ geminâ lineola alterutro latere fulcitur, hoc modo ł. ł. Nonnunquã binis lineolis transfigitur hoc modo ł, ł, & tum prior figura recta, poſterior inverſa eſt, & exprimit *A* geminum vel *A* longum. Hanc etiam exhibent lapides Scanici, Norvegici & Cimbrici apud Vormium in monument. Pag. 145. 147. 170. 179. 185. 188. 201. 263. 289. 293. 303. 317. 508. 511. 515. 522. Ethicet ipſe cap. 23. lit. Runicæ, & in monument. pag. 146. & 149. agnoſcat *A* geminũ hac figura notari: tamen in modo citatis lapidibus per *O* effert, contra vocabulorum inibi exaratorum derivationem.

§. 11.

§ 11. Undecima est Runa, *Sun* vel *Sol* dicta h. e. *Sol*, cum epitheto *Knöttr* h. e. *gemmarum*, quod figura accepta refertur. In Indiculum *Sól skyli hialpa*, *skamdi vandi*, *hvern sæinn huel*, h. e. *Sol adjuvet*, *vota plenitoris*, *quem deserere dicunt*. In lapidibus Ostrogothicis & Vestrogothicis non nullis hanc punctum exaratis, hoc modo: *Ek semptofteria sayis Jarmstadensis minnes ca de caola subjungimus cæteræ sequenti.* In aliis vero lapidibus non nullis dimidiato tantum elemento scripsa est, hoc modo: *Ek sed pofteri oris hoc est ævi. Vid. etiam Lapis Hielkadensis cap. sequenti.*

§ 12. Duodecimum tenere locum voluerunt, & *Tyr* nominarunt h. e. *Martem*, cujus in Indiculum symbolum, *einhendr As*, h. e. *Asa unius*. Cur alteram manum ramiserit fabulam Eddicam vide ab hoc Tyr vel Marte tertium septimanæ diem Tysdag, vel ut jam pronunciamus, Tysdag dixerunt. D & T latinum hæc Runa indiscretim notat: unde & postea lineola secuerunt, quo alterum tantum exprimeret.

§ 13. Hæc Runa *Biark*, *Björk*, *Birk* dicitur, h. e. *Betula*, cujus symbolum, *biarkr hrinnir frodaft*, h. e. *Frondosi betulæ rami hetiſſime crescunt.* item, *Biarkr lunda segurd*, h. e. *betulæ vas decus.* Et hæc duplicis est notæ literæ, & tam *B* quam *P* exprimit, in lapidibus vetustis. Quapropter posteriorum grammaticorum punctum recipere coacta est.

§ 14. *Lagur* hæc dicta fuit Runa, h. e. *aqua*, cujus in Diolis epitheton, *Lægur skipa fold*, *landa belst*, h. e. *aqua*

§ 11. Then ellefte Runan är kallad then ellefte Runan / med then tillägg / at den Knöttrad är: emedan hon är lik ett kerfod knä. Wi tyddelige kallas hon Dags skiolldur / det är / Skiöldur Solen / Skenandi rodull / ett skinande Juls hwerfwandi hufwud / den bärtlöpandes hou. På somlige Ostgöta och Westgöta Runestenar / ristas then Runan med ett knä / jämförda h. helst. Järnmod Runestenen / följande Capitel. På andra Runar finnes hon ristat med ett halft knä / jämförd / Men / ingen / mening / det är / the skrifware tyders / wanan / märke / then af finner man på Helsingland Stenen / följande Capitel.

§ 12. Then tolfte Runan / Tyr / kallas uti tydskarne then enhände Asa Guden: hwarmedh / som förmodligt / then andra händer / kan wara / ja hela / eller wenstre ut / dold. Af thenna Tyr / hafwa wära Förfäder nämpt then tridie dagen i weken / Torsdag / eller som wij nu talom / Tysdag. Hwar för / som hon hafwer hon utan allenaste warit ristat för D och T. Men the senare Runamästare / hafwa funnet / att hon ett thera skulle betyda.

§ 13. Then trettonde Runan / med then namnen / Biörk / Bjurk / Birk / förföres med then tänkningen / at hon är / Biörkqwistarne / wa dra / frondyna. Item Biörk / landa segwid / thet är / Biörken är / skogens / prydning. Uppå the gamble Runestenarna / ristas hon både för B och P / i Biörk / är hon och sedan / jungen worden.

§ 14. Then fiortonde Runan / Laugur / eller watn / hafwer / sitt / förnämpt / namn / att betyda / Laugar / skipa / föld

vel

relonis. Et adhuc mediocriter, tres enim eiusdem literæ sonos, pro ratione ejus, quæ præcedit, exprimit. Respondet Latino L. Hæc tamen recolligere habet, quod eam in aliquibus vocibus denasale, quod nos etiam gutturale est, & exteris pronunciatu inferum. E. G. In his & similibus vocibus denasale est, Lilli lögn är och löd. Sed gutturale in his occurrit, Mol/ Stål/ Stöl/ Prål/ Pråla/ Gåla/ Gnol/ & sexcentis aliis; Islandi hinc adspirationem jungunt. Sed regulis hinc pronunciationis discrimen inchoati non potest, cum idiotissimo linguæ, & soli adsuetudini debeatur.

§ 15. ᛘ Malrunarum penultimus est, cui nomen est, h. e. *hoos* nomen est. Antiquum ipsi symbolum in tridentibus *Mistilteinn* modär ock, *ramus viscus*, h. e. *hoos*, vel, *virga pilosa*, vel *pilosis augmentum*. Item *hoos hornum similabo*. Convenit plane cum Latino *M*, nec quid peculiare observatu dignum habet. In lapidibus rotundis sculpta est hæc Runa instar Belgicæ hoc modo ᛘ.

§ 16. ᚫ Decima sexta, malrunarum agmen claudit. Cujus autem sit valoris non ita perspicuum est. Wormius literatur. suæ cap. 12. ᚱ putat esse, cap. vero 12. non prorsus eandem cum ᚱ erudit. ar. 16. autem capite, ultimo itidem loco recenset, & Y vel ypsilon nominat, addicto ex Deilis symbolo, *Yr er bendur bogie*, h. e, *Ar est arcus tensus*. Sed in neutro ipsius sententiæ subscribere possum. In priore enim manifeste fallitur. Hæc enim nostra ᚫ, si externam formam excipias, nihil habet commune cum litera ᚫ, quæ ᚱ

ther är/ nemligen ellor hafwer är ymnad ståtz/ ifrar ye förra ljud. Jeces Langur er lauda bolre. hafwer är nya denes bålte. Hamra fotrne. ther äro hafwet förde och ståt på klippor eller Thenne Runan betyder samt then förra ljud. L. Then hafwer han ther före benämt om för synbilt att wara nemnd/ att lemna alle andre förnämnde malrunor den ljud samt betydning/ som wij och wårom förfader ther til äro wane att föra/ nemligen ock/ att förstå ther ljud/ som ock Lärdom öfwerst i gothiska skrifwen/ Exempel till ther före de ord/ Lilli lögn är och löd. Men till ther förutan/ innehåll Mol/ Stål/ Stöl/ Prål/ Pråla/ Gåla/ Gnol/ och många hundrade flere. Nemligen ther h framföre ther L. dock som ock i alla andra wåra ord/ som förut äro nämnde/ ther uttalas ther ljud/ som förut är sagt/ att Malrunorna äro försatte.

§ 16. Then femtonde Runan är malrunornes näst sidsta/ och kallas på wårt mål Mennisken/ eller hafwe och en/ för malrunorna förnämste/ eller hafwe och en/ för blifwa till mulle. Ibland then ene Mennisken är then andras gamän/ hafwer ofta ther före samma målföke som ther förmäles M. och är ther hoos en mycken ute togs i alle/ och på somlige ställar finnes den rätteligh som ett Belgiores/ förkerat Φ.

§ 16. Then femtonde Malrunan är ᚱ. Men then sextonde och sista är ᚫ. Dock har Dr. Ihre uti sin Literatura cap. 11. hållet före att wara R. uti then 12. cap. ibidem R. uti then 16. cap. uprelner han/ att then femte/ och kallar Y/ af then förmågen som finnes i detsamme: Yr er bendur bogie. Men uti rätta then kan honom gifwen medgifwa. Ty ehuru wårt ᚫ. om man så lemnar then utmärkte skapnaden utaf rummet/ hafwer någon gemenskap med ᚱ. som märker R. och then ᚫ han sådant sig hafwa funnit på Scandinavia/ och ther på R. de icke then sextonde/ utan then femte Runan i ordningen/ doch med

notat.

…otat. Fallit quam in monumentis se reperisse ait ᚭ, & per R exponit, non est decima sexta Runa, sed quinta, nempe R aliter figuratum. In posteriore etiam mihi non satisfacit. Nam si in veteri nostro alphabeto Runam repetissent recentiores magistri, quæ sonum literæ I expressisset, non itaque Runam ᚭ pundo transfixissent, quò vel vi cogerent eam sonare ypsilon. Ex veterum autem Runarum censu esse ᚭ, ejus in numeris argoit valor, ut supra cap. 7. ostendi. In Malmum etiam locum ipsum habere, ex lapide Falebrocensi, pluribusq; aliis capite sequenti probabo. Ut autem meam de hujus Runæ valore proferam sententiam, dico eam esse ex I & R conflatam, & exprimere au, quod jam ut ô efferimus, unde & in nostro alphabeto *Aur* h. e. *mustius* dicitur, cum symbolo *Aur medur burg söker*, h. e. *bona splendidus forum frequentare debet*. Tales enim opibus fulci, non semper litibus carent. Islandis *Aur* non tantum est largus, sed etiam sagitta, unde rectius in Delis legi arbitror *Aur or bendum bogie*; ut sit: *sagitta intenso arcu exterritur*.

§ 17. Supersunt adhuc tres Runæ, ᛏ *aurlaugr*, ᛉ *tvimadur*, & ᛒ *Belgbo*, vel *þor belgbundin*, quibus in computatione potius, quam sermone exprimendo usi sunt veteres. Quamvis non negem ᛏ forte malrunas in lapidibus reperiri, ut in lapide Norvegico Bœnsi, ᚭᛏᛁᛒᛁᚱ Vorm. pag. 491. in valvis templi Lundensis, Vorm. pag. 500. In lapide Cimbrico Tuorderupensi ᚭᚱᛏᚢᚱ pag. 293. & Gunderupensi ᚱᛏᚢᚱ

…in author mavde vrtet. Mer ihet senare ofte hava skrit ᛏ, ᛉ, ᛒ, ᛏ, ᛉ, ᛒ, ᛏ, ᛉ, ᛒ,

pag. 318. sed in his & aliis hujusmodi syllabis ponenda quam locum obtinet. Aliud enim non est quam vocalis in. I. & consonans I, inter se jungatur, quarum utraque suum integrum retinet sonum. In lapidibus vix invenitur, nec aliud est quam geminum M. & quam geminum I. & ejusdem valoris cum simplici. Itaque cum certus Runas a Græcorum literarum ductus sequeretur Ulfila, hanc integram rem novit, ob causam quam supra cap. 3. indicavimus. Atque hæc de Runis simplicibus, earumque valore, Lectori sufficere posse putamus. Hoc interim monitum volumus, perperam fieri, si quis, ex vocabulis Latinis aliisque peregrinis, scriptione Runica, non ita pridem, qualitercunque exaratis, veterum Runarum naturam & genium dijudicare voluerit. Quod e Kalendario quorum Runico, trecentos non multum excedente annos, facere instituit Wormius.

Cap. VIII.

UT sua jam dictis fides constet, & hoc non ita perspicue forsan exposita sint, majorem lucem accipiant; politoque Lector interim oculo singula subtrace & discernere ipsa Runarum monumenta judica, non pauca, in conspectum dabimus, quorum alia edocet Janis Helsingicus Hill. Isocensis, Thorbiorni Skalldi.

Einar och flere fästbrev / berättar them, ne Runis / ock så mycket nogon enskylt Skrifwen om det förfares. Ty som de icke annat äro / än en samman-fogning / hvilka bägge de lika väl ofwanpå / som nedtill / på Stenarna / och äro icke annat än en enfald M. och ock en dubbel I. och af samma anledning som det enkla Theckn. ther / eller Ulfila / använde sig / Runarna till / thy Grekiska Bokstafwarna rättade / behöfwe han intet / hwad thenna ofwanbrytt behandlar / för then orsaken / som wi förra 3. Cap. gifwit tillkänna. Therefter förmoder man / then enskylta Läsaren / att wi / då wi tala / om Runornas Skrifning och art / tala / om Runornas art och egenskap / som Läsaren sig förtagar att göra / af Allmänneligen med Runestafwar / något mehr än för enfaldt drabe / eller sidan afskrifwen.

Cap. VIII.

TIll ett otpagrligit berättelse på / thet / wil här till framwijsa / hälwenna / hwad / som / för / sådan / / till / / /

Vide posteriora Cap. 6 § 5. 6. 10. & 12. cap. 7.

Besee thee efterfta uthi det 6. Cap. och § 5. 6. 10 och 12. uti det 7. Cap.

ᚱᛁᛏᚢ· ᚠᛁᛚᚴᚢᚾᛁᚱ· ᛁᚢᚴ· ᚠᛁᛚᚴᛁᚾᚴ ᛋᛁᚾᛁᚢᛋᛏᛁᚱ·ᛁᚠᛁᚱ·ᚢᛁᚾ·ᚢᛁᚦ·ᚼᛁ· ᚼᛁᚾᚱᛁᚴᛁᚱ·ᚼᛁ·ᛋᚼᛁᛚᛏᛁ· ᛋᛏᛁᚴᛁ·ᛒᛁ·ᚠᛁᚾᚾᚢ ᚴᚢᚾᚢ·ᚠᛁᚾᚾᚱ·ᚼᛁ ᚴᛁᚾᚾᚢᚱ·ᚠᛁᚾᚾᚢ·ᚴᚢᚾᚢ ᚠᛁᚾᚾᚱ·ᚢᛁᚦ·ᚼᛁᚾᚱᛁᚴ ᚱᛁᚴᛁᚢᛋᛏᚱ· ᛁ· ᛋᚢᚦᚢᛚᚢᛒᚢᛘ· ᚦᛁ ᚱᛁᚴᚱ· ᚼᛁᚾ· ᛋᚼᛁᚱᛁ ᚦᚢᚱ· ᛋᚢᚾ· ᛋᛁᚱᛁ ᚼᛁ· ᛏᛁᛒᛁᚱ· ᚠᚢᛚᚴ· ᚼᛁ· ᚢᚾᛁᚱ· ᛁᚱᚢᛁ ᚦᛁ· ᚠᛁᚱ· ᚦᚢᚱ· ᚢᛁᚦ· ᚼᛁᚾᚱᛁᚴ· ᚠᛁᛚᚴᛁᚾᚱ· ᚱ· ᚦᚢᚱᛒᛁᛅᚱᚾᛁ· ᛋᚼᛁᛚᛏᛁ· ᚱᛁᛏᛁ· ᛉᚢᚾᛅᚱ

Rætu Geirmundr ok Geirlaug mautumi; þa fingu þau sun já, hann drukknadi in sunde. sidan þa fingu þau --- þrik ha---inla. þa fingu þau --- mar ie: lifdi hann hit hon fik Ragnfastr i Snutastaþum. þa vard han daudr; ank sun sidan: in mol ir kuam at sunar arfi. þa fik hún Airik, þar vard hann daudr, þa kom Geirlaug at arfi fingi dutur sin. Thurbiurn Skalld ritti Runer.

Thet är

Gierrmund och Gierlaug åtte thet hemmet nöiet/ (hade i mötet) och en son som het Jad han drunknade i simmande. sedan Tå --- å fingo the --- och lefde hon att hit/ thå fick hon Ragnf fr i Snutestad; han do/ och tionen sedan och modren tom till att ärfwa sonen. Thärefter fick hon Erik til man/ och blef hon sedan: öd. Så kom Gerlaug till att ärfwa sin

h. e.

Germundus ac Geirlaug prædium possiderunt (habuerunt in) Mautuna, filiumque Jadum: in aestuoso perip. fluctu- ----- huc usque vixit, tumulique Regnfasto in Snutestadum; qui mortuo, filiique unâ, mater hereditate sibi potita est, nupsit deinde Erico, & fato functa functa est. ibi Geirlaug in hereditate

tatem filiæ suæ Ingæ pepercerunt, Thurbiornus Skaldus (Poeta) sculpsit Runas.

Plures lacunæ elegantem hunc lapidem deformarunt, adeo ut sensum integrum, pluribus in locis, investigare nequeas: sed nec hoc instituti nostri est, qui Runarum Orthographiam tantum demonstrare nobis proposuimus. Exhibet autem hic lapis præter vulgo usitatas Runas fere omnes, etiam Stufrunas sive Runas pronas in voce lincolâ notatâ ᚴᛁᚴ pro ᚠᛁᚠ & in ultimo vocabulo ᚢᚢᚾᛒ pro ᚱᚺᛁᚱ. Deinde ᚹ Runa puncto non signata promiscue hic scribitur pro *K* & *G*; uno *K* decies hic reperitur, ut in vocibus, Skald, fik, kuam, Eirk & cæteris. *G* vero novies exprimit, ut in vocibus Geirmundr, Geirlaug, Ragnfastr, Inga, fingu & aliis. Unde colligimus, vix notabili pronunciationis diversitate veteres exstitisse *G* & *K*, communiterque uno characterе significavisse. Eadem ratio Runæ ᛏ, quæ *D* & *T* promiscue notat; *T* quidem in vocabulis Snutastad, Ragnfastr, mautumi, *D* vero in Geirmundr, sunde, druknadi, Skald &c. In voce ᚱᚾᚾᚱ & priori syllaba ejus *D*, posteriori vero *T*. Runa ᛏ hic etiam uncis brachio pingitur ᛐ, in vocabulo ᚱᛁᛐᚱ sed raviss. sic sculpitur. A. liter. ejusdem prorsus est valoris hic cum ᚱ. Alii eam finalem esse volunt, sed hic quater in medio ponitur ᛏ hic indifferenter ponitur pro *A* & *E*. Observetur etiam primas quatuor Runas a Scaldo ita conformatas esse, ut draconis oculum constituant, seque ejus vinum exhibeant.

dotter Inga; Thorbiörn Skald risiade Runerna.

Stora bilder och grupar hafwa förderfwat thenna wackra lemen / att man fierestädes intet kan utleta nogon wiß mening; icke dr heller thetta wårt urfarh thenna gången / som för allmast hafwa oß föresatt att sätta ett litet Runerna rettelagen förklarade wära. Och fast om wij å thenna sidan förstå the almant brukelige Runor och, så Stufrunor / såsom uti thetta orden ᛁᚴᛁᚴ i stället för ᚠᛁᚠ och ether cetera orden ᚴᛁᚴ för ᚱᚺᛁᚱ. Ehuru man och att then ostungna Runan ᚹ brukas här utan afskilnad för G och K; för K, serdes hon här tie gånger / såsom uti orden Skald, fik, kuam, Eirk, och flere; men för G finnes den nije gånger ristar / såsom i orden Geirmundr, Geirlaug, Ragnfastr, Inga, fingu, och flere sådanes; Lika så stutes / att the gamble hafwa nephgen haft nogon afskilnad / uti måle förer / emellan G och K; emedan the kegge linderna utan tw fiat utförde hafwa. Samma beskaffenhet är med Runan ᛏ, som hår nedan afskilnad merker både D och T, nemligen T uti orden Snutestad, hit, Ragnfastr, Mautumi. Men ether D uti orden Geirmundr, Sunde, drukkadi, Skald och flere sådane, uti orden ᚱᚾᚾᚱ merker then D uti förra stafwelsen / och T uti then ettersta. Then ᛐ ristas här och medh en arm sålides i ᚱᛁᛐᚱ orden ᚱᛁᛁᛐ: Doch brukas then mer den sällan. Runan ᚪ brukas här lika med ᚱ. Somlige hafwa menat att hon skulle allmast brukas uti orden på / men här finnes hon flera gånger mitt i. ᛏ brukas här utan afskilnad för A och E. Man kan och må hända att Skalden så hafwer sorgat de sora främmia Runerna / att de göra ögat på drakan och wisa hans gryuma ursyn.

Lapi

Lapis Salensis in porticu templi.

I Sala Kyrkiemur.

ᚢᛁᛋᛏᛁ ᚢᚴ ᛅᛚᚠᛏᛁ ᛚᛁᛏᚢ ᚼᚬᚴᚢ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᛂᚠᛏᛁᚱ ᚢᛚᚠ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᚢᚴ ᚼᚢᛚᚠᛋᛏ ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᛚᛁᛋᛏᛁᚾ ᚱᛁᛋᛏᚢ ᚱᚢᚾᛁ ᚦᛁᛋᛅ.

Visti uk Alfdan litu akva Stein yftir Ulf fadur sin, uk Hulfast Brodur sin. Listen risti Runi þisa.

h. e.

Visti & Alfdanus fecerunt cælari lapidem in memoriam Ulfi patris sui, & Hulfasti fratris sui. Lisstenus incidit Runas has.

Thet är
Wisti och Alfdan läto hacka Stenen efter sin Fader Ulf och sin Broder Hulfast. Lissten ristade theßa Runer.

Omnia hic clara & perspicua sunt; nisi quod transversam lineolam ab unico tantum latere ducat in lit. *A.* & *N.* hoc modo ᛁ pro ᛁ & ᛁ pro ᛁ, unde colligitur posteriorem ævi esse lapidem, cum & Runam ᛁ sectam habeat hoc modo ᛁ. ᛁ in ᚼᚢᛚᚠᛋᛏ est A longum, vid. § 10. cap. præced.

Therna Stenens rimning är lius och ren, allenaſt är märkwärdig att the twenne Runerna N och A, icke dragas heelt öfwer med ſtrecket / uthan allenaſt till then ena ſidan ſå at den ᛁ för ᛁ, och ᛁ för ᛁ. Hwar af ſlutes att Stenen icke är utaf the äldſte / eſter han och hafwer then Runan ᛁ ſtungen ſålunda ᛁ. I ſtället för det ᚼᚢᛚᚠᛋᛏ är ther lorgat eller dubbla A beſes § 10. uti föregående Capittel.

Petræ Skeningii, in suorum.

Skiuda Hell i Gothuflottland.

ᛋᛁᚴᛏᛁᛒᛦ ᛁᚢᚴ᛫ ᛁᚾᚷᛁᚱ᛫ ᛁᚢᚴ᛫ ᛁᚼᚱᛚᛅᛒᛅᚿᚷᛁ᛫ ᛚᛁᛏᛁ᛫ ᚱᛁᛋᛏᛁ᛫ ᚱᚢᚾᛅᚱ᛫ ᛁᛅᛏᛁᚱ᛫ ᚠᛅᚦᚢᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫ ᛁᚢᚴ᛫ ᚱᛅᚿᚢᛚᛏᛅ᛫ ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫

h. e.

Sigvidus, Ingo & Jarlabengus incidi fecerunt Runas Ingoni patri suo, & Ragnvaldo fratri suo.

Sigvidr auk Ingvar, auk Jarlabengi liku rista Runer at Ingvar fabur sin, auk at Ragnvald brobur sin.

Thet är.

Sewed / och Inge / och Jarlabengi läto rista Runerna efter sin fader Inge / och sin broder Ragwald.

Lapis

Lapis Rafstenensis.

Rådad Stenen i Spånga socken.

ᚼᛖᛋᛁ ᛁᚴ ᛋᛁᚴᛁᛒ ᚴᛅᛏᛚᛁ ᚱᛁᛋᛏᚢ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᚦᚢᚾᛅ ᛅᚠᛏᛁᚱ ᚼᚢᛚᛘᛋᛏᛁᚾ ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ.

Hesi ik Sikib, ok Ketilla risti Stain þuna æftir Hulmstin bropur sin.

h. e.

Hesbi & Sirib & Ketilla ristu hunc lapidem in memoriam Holmsteini fratris sui.

Thet är

Hesvi och Sirid och Ketil läto resa thenna steen efter sin broder Holmsten.

Lapis

Lapis Vassundensis.

Wassunda Stenen.

ᛁᚾᚷᛁᛋᛏᛅᛋᛏᛁᚱ· ᛚᛁᛏᚱ· ᚱᛅᛁᛋᛏᛁ· ᛋᛏᛅᛁᚾ· ᛁᚠᛏᛁᛅ· ---- ᚠᛁᚦᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᛁᚢᚴ· ᛁᚢᚦᚱ· ᛁᚠᛏᛁᚴ· ᛒᚢᚾᛏᚢ· ᛋᛁᚾ·

h. e.

Ingifastir erat facit lapidem in memoriam ---- patris sui, & Audina in memoriam mariti.

Ingifastr lät resa Stain sasir ---- saður sin, auk Aydr aftir bonda sin.

Det är

Ingifaster låt resa Stenen efter sin Fader ---- och Audr efter sin man.

Runa ᚴ in vocabulo ᚴᛁᚾᛏ non est septima in ordine ᚠ, sed aut notabit ᚴ duplex; aut perperam sculptor ᚦ pro ᚴ. Runa ᚼ, in voce ᚼᚢᚾᛏ, est ᚺ inversa vel prona.

Then Runan ᚴ uti ordet ᚴᛁᚾᛏ, är icke then siunde Runan hagel, uthan ett dubbelt ᚴ; eller orätt ristat i stället för ᚴ. Then Runan ᚼ uti ordet ᚼᚢᚾᛏ, är icke then 15. Runan madur, uthan then siuprunan ᚺ, wend opned.

Hulm-

Lapis Radſtadenſis.

Råſtad Stenen i Spånga ſocn.

ᚼᚢᛚᛘᛋᛏᛁᚾ. ᛁᚾᚠ. ᛁᚾᚢᛁ. ᛚᛁᛏᚢ· ᚱᛅᛁᛋᛁ· ᛋᛏᛅᛁᚾ. ᛁᚠᛏᛁᛦ. ᚢᛒᛁᚢᚱᚾ· ᚠᚬᚦᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᛅᚢᚴ· ᚴᛁᚱᛁᛒ· ᛁᚠᛏᛁ·

h. e.

Hulmſtinus & Inoſvi lapidem erigi fecerunt in memoriam Juberni patris ſui, & Gyridæ in memoriam.

Poſteriori ſententiæ integrè exprimendæ deſuit ſpatium in lapide; deſideraturque vox *bonda ſui*, h. e. mariti ſui, aut alia ejuſmodi.

Hulmſtin auk Inoſvi liku raiſa ſtain iftir Iubiurn faþur ſin, auk Giriþ ifti.

Ther är

Holmſten och Inoſvi läte reſa ſtenen efter ſin fader Jubiörn och Gyrid efter.

Then efterſta meningen är ofullkommelig / efter rumet på ſtenen intet räckte till / och ſattes ther ordet Bonda ſin / eller noget ſlikt.

Lapis Alenſis.

Alla ſtenen i Waſſunda ſochn.

ᛅᚱᚦᚱᛁᛏᛁ· ᚼᚢᛚᛘᛋᛏᛅᛁᚾ· ᛚᛁᛏᚢᚱ·
ᚱᛁᛋᛏᛁ· ᛋᛏᛅᛁᚾ· ᛁᚠᛏᛁᛦ· ᚼᚢᛚᛘᛋᛏᛁᚾ·
ᚠᛁᚦᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᚼᚢᛚ· ᚼᚢᛚᛘᚠᚱᛁᚦ·
ᛅ· ᛒᚢᚾᛏᛅ· ᛋᛁᚾ·

h. e.

Radvaldus ingenioſus (animi celer) erigi facit lapidem in memoriam patris ſui Holmſtani: & fila uxor Holmfrida in memoriam mariti ſui.

Radwälti hugvigi låtur raiſa ſtain aftir Hulmſtin faþur ſin: Hal Hulmfriþ at Bonda ſin.

Ther är.

Radwallo hugwige låter reſa ſtenen efter ſin fader Holmſten/ och then hulla Hulmfrid efter ſin Man.

Quæ ta Runa ʀ perperam ſculpta eſt: nam ratio nominis exigit Runam ᚿ.

Then ſtarke Runan ʀ är här orätt ryttar/ ty ſielfwa nampnet fodrar then Runan ᚿ.

Illud etiam hic lapis, præter alios multos, docet, in monumentis ſepulcralibus, quæ parenti maritoque ſtatuit filiorum uxoriſque pietas, liberorum nomen matris nomini præponi.

Thet wiſer och thenna ſtenen/ ſå wel ſom många flere/ att på the Runeſtenar/ ſom Barnen efter Fadren/ och Huſtrun efter Mannen opreſte/ ſattes Barnens nampn framföre/ och Huſtrunß efteråth.

Lapis hic columnæ templi Cathedralis hic Upſalæ ſubſtratus eſt, quæ, quo minus ſenſum integrum eruas, impedit. pars autem exſtans, & viſui obvia, ait Thorerum peregre in Græciam abiiſſe.

Thenna Runeſtenen ligger under en pelare här i Domkyrkan / ſom förhindrar att man icke kan hans menning rätteligen fatta. Then ena Ormeſlångian / ſom utom pelareforen ſynes / ſäger att Thorder for ut till Grekeland.

Lapis Lösſtadenſis

Lösſtad ſtenen i Bälinge ſochn.

᛫---ᛁ᛫ ᛁᛏ᛫ ᚱᛁᛋᛏ᛫ ᛋᛏᛁᚿ᛫ ᛁᚠᛏᛁᚴ᛫ ᚠᛁᚱᚦᛁᚱ᛫ ᛁᚿᚠ᛫ ᚢᛏᛁᚱᛁᚠ᛫ ᛋᚨᚿᛁ᛫ ᛋᛁᚾᛅ᛫ ᛁᚺᚱ᛫ ᚢᛁᚱᚦ᛫ ᛏᚢᚿᚦᚱ᛫ ᛁ᛫ ᚠᛁᚱᚠᛁᚿᛏ᛫

---- i lit raiſa Stain iftir Gerder auk Utirik ſyni ſina: anar varþ tauþr i Girkium.

h. e.

---- i erigi fecit lapidem in mẽoriam Gerderi & Utrici filiorum ſuorum: quorum alter (poſterior) in Græcia mortuus.

Thet är/

---- i let reſa ſtenen efter ſina ſöner Gerd och Utrikr/ then ſenare bleſ död i Greckeland.

Hic *A* illud longum diverſimode figuratum bis reperitur, in vocibus ᛋᛁᚾᛅ᛫ ᛁᚺᚱ᛫

Här finner man thet longa eller dubblá A, tvá gånger/ med åtſkillig mynd rijtat/ i orden ᛋᛁᚾᛅ᛫ ᛁᚺᚱ᛫

Lapis

Lapis Sundbyenſis

Sundby ſtenen i Jumbo ſochn.

ᚼᛁᚱᛁᚦ· ᛁᚢᚴ· ᛁᚴᛁᚴᛁᚱ· ᛁᛏᛏᚢᚱ· ᚱᛁᛋᛏᚢ· ᛋᛏᛅᛁᚾ· ᛁᚢᚴ· ᚴᛁᚱᚦᛁ· ᛁ· ᚢᚾᚾᛅᚱ· ᚠᚮᚦᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᚦᚢᚱᛁ· ᛚᛁᛏ· ᚴᛁᚱᚦᛁ· ᛋᛁᛚᛚᛅᚢᛋ· ᛁᛋᛏᛁᚱ· ᛁᚴᛁᛏᚢᚱᚢ· ᚴᚢᚾᚢ· ᛋᛁᚾᛅᚱ· ᚢᚴ· ᛁᚠᛏᛁᚱ· ᛋᚢᛁᚱᚢ·

Eniriþ auk Ingigir litu riſa ſtin, auk gera aur i ſundi iftir þuri Fabur ſin. þuri lit gira ſillaus iftir Ingiturv kunu ſinar, uk iftir ſveru.

h. e.

Endiridus & Ingigerdis lapidem poſuerunt, & vadum in freto iecerunt, in memoriam patris ſui Thuronis. Thuro ſubſtructionem fecit in memoriam Ingituræ conjugis ſuæ, & in memoriam ſocrus.

Thet är/

Endrid och Ingigerd läte reſa ſten nen/ och göra ören (wadet) i ſundet/ efter ſin fader Thure. Menn Thure lät göra ſyllåſen (brobiel karna) efter ſin huſtru Ingithora/ och efter ſin Swärmoder.

Lapis Jermſtadenſis. vid. §. 11. cap. 7.

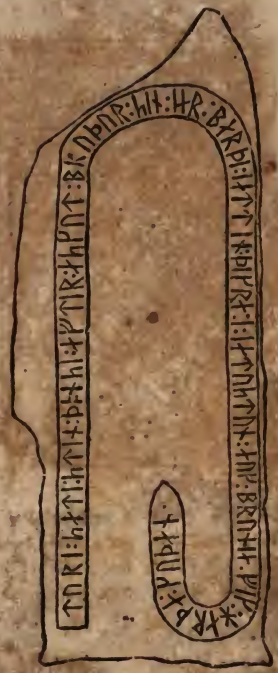

Järmſta ſtenen. beſe §. 11. cap. 7.

ᚦᚢᚱᛁ· ᚼᛅᛏᛁ· ᚼᛅᚢᚴ· ᛒᚱᚼᚼᛁ· ᛁᚠᛏᛁᚱ· ᚠᚮᛏᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ· ᚼᛁᚴ· ᛁᚼ· ᛒᛅᚱᚦᛁ· ᛚᛅᛏᛏᛁᚾ· ᚦᛁᚴᚱᛅ· ᛁ· ᛚᛅᛏᚢᛋᛏᚢᚾ· ᛅᚢᚴ· ᛒᚱᚢᚾᛁᚨ· ᚠᛁᚴ· ᚼᛅᚱ· ᛒᛅ· ᚴᚢᚦᛒᛅᚾ·

h. e.

Turo lapidem hunc poſuit fratri ſuo Aſguto, qui cecidit magnum gigantem in Jatuſtun; loricam vero accepit durus Deus (Odinus).

Explicationem lapidis hujus vide in notis ad Hervarar Saga, pag. 192: hic autem obſervetur figura literæ ᛋ, quæ hunc in modum ſculpta eſt h.

Turi ſati ſtin þanſi aftir Aſgut bruþur ſin, ier barþi lattin þigra, i latuſtun, auk brunia ſik har þa guþen.

Thet är/

Ture ſatte thenna ſtenen efftir ſin broder Aſgut/ ſom ſlog i hål then ſtora Jätten i Jättes-Tuna/ och hans brynia fick Guden Odin.

Tydningen på thenna ſtenen ſins uti Notis till Hervarar Saga pag. 192. här merker man allenaſt then ärfkilliga mynden/ ſom then Runan ᛋ haſwer; ſaluus da h.

Lapis

Lapis Jerfvoënſis.

Järfzö ſtenen. i Präſtegården.

ᚱᚢᚾᚢᛚᚠᚱ ᛁᚾᚴ ᚠᛁᚢᛚᚢᛅᚱ ᚱᛁᛋᛏᚢ ᛋᛏᛁᚾ ᚦᛁᚾᛋᛅ ᛁᚠᛏᛁᛅ ᛏᛁᚢᛏᛅ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᚼᚱᛁᚦᚢᛚᚠ ᛋᚢᚾ ᛅᚢᚴ ᛅᚢᚴ ᛅ ᚼᚢᚱᛚᛅᚢᚴᛁ ᚦᚢᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾᛅ ᚠᛁᚢᛚᚢᛅᚱᛋ ᛏᚢᛏᚢᚱ ᚼ ᚢᛁᛏᚴᚢᚦᛋᚼᛁᚦᚢ.

Runulfr auk Fiulvar ristu stin þinsa iftir Tiutà faþur sin, Hriðulf son; auk at Haurlau muþur sina, Fiulvars dutur à Vitgudstaþum.

h. e.

Runulfus & Fiulvarus lapidem hunc poſuere patri ſuo Tiuta Ruluſi filio; & matri ſuæ Heurlaugiæ Fiulvari filiæ, in Vitgudſtaþ.

Ther äro

Runulfr och Fiulvar reſte ſten thenna efter ſin Fader Tiuta Ruluſs ſon, och efter ſin moder Härlaug Fiulvars dotter i Witgudſtad.

ᛁ & ᛁ hic promiſcue uſurpantur; longum vero illud *A* inverſum in voce monoſyllabica ſic notatur ᚼ: ſed in voce ᛏᛁᚢᛏᛅ per *A* & *O* efferre potes.

ᛁ och ſkrifwes här hwart om annat; thet longa eller dubbla A, finnes här omwände uti enſtafwa ordet ᚼ: men efterſt uti ordet ᛏᛁᚢᛏᛅ kan läſas för A och O hvilket thera man will.

Lapis Falebroënsis vid. cap. 7. § 16.

Falebro stenen i Danmark/ sochn beſe § 16. uti det 7. cap.

ᛋᛏᛅᛒᛁᚿᚱ᛫ ᛁᛏ᛫ ᚱᛁᛋᛏᛁ᛫ ᛋᛏᛁᛋ ᛁᚠᛏᛁᛚ᛫ ᚨᚱᚾᛅ᛫ ᛁᚿᛋ᛫ ᛋᛁᚾ᛫ ᚼᛅᚿ᛫ ᚠᚬᚱ᛫ ᛁᛅᚢᛏᚱ᛫ ᛚᛅᚿᛏ᛫ ᛒᛅᛚᛋᛁ᛫ ᛅᚢᚴ᛫ ᚨᚢᚱᛁᚴᛁᛅ᛫ ᛁᚢᚴᚢ᛫ ᚱᚢᚾᛁᚱ᛫ ᛁᚠᛏᛁᚱ᛫ ᛒᚱᚢᚦᚬᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫

Staubingr litrisa stin iftir Arna fun fin, han for abaurt: Land-belfi auk Aurikia iuku Runer eftir bruþur fin.

h. e.

Staudingus fecit erigi lapidem in memoriam Arni filii ſui, qui peregre profectus eſt. Land-belfus & Ericus inciderunt Runas in memoriam fratris ſui.

Det är

Stödingr lät reſa ſten efter ſin ſon Arne/ han for bort. Land-belfr och Erik huggu Runerna efter ſin broder.

Hic decima ſexta Runa ᚼ in primo vocabulo occurrit.

Här ſtunes den 16. Runan ᚼ uti förſta ordet.

Lapis

Lapis Tibelenſis.

Tibbela Stenen i Tillinge ſochn.

ᚠᚱᚢᛋᛏᛁᚾ᛫ᚾᛁᛏ᛫ᚱᛁᛋ᛫ᛋᛏᛁᚾ᛫ᛅᚠᛏᛁ᛫ᛅᛋᛏᛁᛚᛋᛁᚱ᛫ ᛋᚢᚾ᛫ᛋᛁᚾ᛫ ᚢᚴ᛫ ᛒᚱᚢ᛫ ᚴᛁᚱᛁ᛫

h. e.

Fruſtenus curavit monumentum incidi lapidi, in memoriam Aſtulfi filii ſui, & ſubſtructionem fecit.

In vocabulo ᚱᚢᛁ, deſiderantur priores duæ Runæ ᚢᛁ, legendumque ᚢᛁᚱᚢᛁ, ſculpere, incidere, ſignare. Lit. ᛅ in voce ᛅᚠᛏᛁ eſt 16 Runa *Au*, de qua ſupra cap. 7. § 16 lit. I. in vocabulo ᚾᛁᛏᛁᚾᚱ eſt decima Runa I inverſa.

Fruſten lit -- rka ſtin aufti Aſtulfr ſun ſin, uk bru gira.

Thet är /

Fruſten let rijta ſtenen efter ſin ſon Aſtulfr / och göra broon.

Vti ordet ᚱᚢᛁ fattas the twenne fremſta Runerna ᚢᛁ, och lår läſas ᚢᛁᚱᚢᛁ. märkta. Then Runan ᛅ. uthi ordet ᛅᚠᛏᛁ. är den ſertonde / nemligen Au, eller ᛋ/ om hwilken tillſörna uti det 7. Cap. § 16. Then fremſta Runan I uti ᚾᛁᛏᛁᚾᚱ är en wend runa / nembligen then tijonde Runan I. A.

Lapis Melbyensis in parochia Tillinge

Mälby stenen i Tillinge socken.

ᚼᚱᚢᚦᛒᚱ᛫ ᛁᚠᚢᛁ᛫ ᛋᛁᚼ᛫ ᚫᚠᛏᛁᚱ᛫ ᛁᚼ᛫ ᚦᚢᚾᛏᛁ᛫ ᛋᛁᚼ᛫

h. e.

Arguþa sculpi fecit lapidem in memoriam mariti sui Vei.

Ut sensus integer sit, omissum vocabulum ᛁᛏ (fecit) restitui debet. ᚼ in ᛁᚠᚢᛁ est A longum. ᚫ in ᚫᚠᛏᛁᚱ est decima sexta Runa *Au*. Nomen Arguþr, aliaque haud pauca in R desinentia, indicio sunt, virorum fœminarumque nominibus propriis communem eam quondam fuisse terminationem.

Arguþr akva stin aftir Veh bunda sin.

Thet är/

Argudh hacka stenen efter sin man Veh.

Att fulla meningen bör thet ordet lät utsättas. ᚼ uti ᛁᚠᚢᛁ är det långa eller dubla A. ᚫ uti ᚫᚠᛏᛁᚱ är den sextonde Runan Au eller Ö.

Lapis

Lapis Brunbyenſis vid. cap. 7. § 10. & 16.

Brunby ſtenen i Fröſihult ſochn. beſe § 10. och 16. uti 7. Cap.

ᚱᛁᚢᚾᚱ᛫ ᚾᛁᛏ᛫ ᛁᚠᚢᚾ᛫ ᚠᛁᛋᛏ᛫ ᚫᚠᛏ᛫ ᚦᚢᚱᛋᛏᛁᚾ᛫ ᚦᚢᚾᚱᛁᚾ᛫ ᚾᛁ᛫ ᚾᛁᚠᛚᚫᚾ᛫

h. e.

Arlunga incidi fecit lapidem in memoriam mariti ſui Thurſtani. Liſſlainus: ſupple, incidit Runas.

Ærlug lit akva ſtin auſt þurſtan boanda ſin. Liſſtain.

Thet är/

Ärlaug let hacka ſtenen efter ſin man Thorſten. Liſſten. ſatte thet ordet riſti Runer.

Inſcriptio lapidis Ærmerſtadenſis in parochia Simtuna.

ᚾᛁᚦᛋᚹᛁᚦᚱ᛫ ᚾᛁᛏ᛫ ᛁᚠᚢᚾ᛫ ᚾᛁᛋ᛫ ᚫᚠᛏᛁ᛫ ᛁᚾᛒᛁᚾᚱᛁ᛫ ᚠ

Præter longum ᚠ *A*, habes hic etiam 16. Runam ᚫ: ut ſatis jam monſtratum putem, eam inter genuinas malrunas cenſeri. In monumentis Norvegicis & Cimbricis eam etiam uſurpari, indicio eſt lapis Grammenſis ᚾᚢᚾᚱ᛫ ᛁᚾᚾᚱ᛫ ᚱᚫᚠᛁᚾ᛫ Vorm. pag. 469. & lapis Hobroenſis, ᚠᚫᚾᚠᛁ᛫ ᛏᚫᚠᚱ᛫ Vorm. pag. 282.

Ärnerſtad ſtenen i Simtuna.

Liþsmaþr lit akva ſtin auſti Julbiurn Fadur.

Här finnes både thet longa ᚠ, och den ſextonde Runan ᚫ. Så att iag menar nogſampt wara bewiſt att thenne Runan ᚫ är en ſerſkild Runa ifrån den femte Runan ᚱ eller *A*, och hafwer ſitt ſerſkilta rum i runaredden / och ſitt ſerſkilta ljud och mærkelſe ibland Målrunerna / ſom af inſörde ſtenar förſtås kan. Hon finnes och på de Norſke och Jurſte ſtenar hoos Doctor Orm pag. 469 och 282.

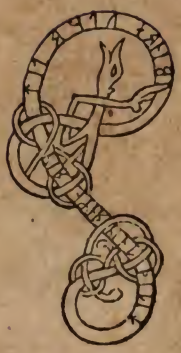

Lapis Svieſtadenſis.

Swieſtad ſtenen i Bdlinge ſochn.

ᛒᛁᛅᚱᚿᚢᛚᚠᛦ ᛚᛁᛏ ᚴᛁᚱᚦᛁ ᛘᛅᚱᚴᛁ ᛅᛏ ᚦᛁ·
ᛚᛁᛏ·

Biarnulfr lit gira merki at þi-
lit.

h. e:

*Biarnulfus monumentum fieri curavit þi-
lito.*

Thet är/

Biörnulfr låt göra märket äth Thi-
lit.

Hic lapis Runas omnes exhibet re-
troverſas; de quibus ſupra cap. 6.

Thenne ſtenen hafwer lidel wende Runer
om hwilka tilförena uti det 6. cap. förmält
är.

Lapis

De prædio ruſtico Örby lapidem hunc in hortum meum advehi curavi.

Thenna ſtenen haf-wer iag låtit föra ifrån Örby Reſboſedn och uti min trägård.

ᚢᛁᛋᚴᚢᚾᛏᚱ᛫ ᚺᛁ᛫ ᚱᛏᚢ᛫ ᛋᛏᛁᚾ᛫ ᚼ᛫ ᛋᛁᚱ᛫ ᛁᚾᚾᛁ᛫ ᚢᚾᚢᚾᛋᛁᚾ᛫ ᚠᛋᚼ᛫ ᚱᚢᚾ᛫ ᚼᚢᛒᛁ᛫ ᛁᚢᛚ᛫ ᚢᛁᛋᚴᚢᚾᛏᚱᚢᛋ᛫ ᛁᚴᚱᛁᚠᛁᚢᛋ᛫

h. e.

Vigmundus incidi fecit lapidem ſibi ipſi, virorum prudentiſſimo: Deus propitius ſit animæ Vigmundi navium Gubernatoris.

Vigmundr lit akva ſtin at ſik ſi'ſan ſuiaſtr màna: Guþ ialpi ſial Vigmundar Styrimans.

Thet är.

Wigmunder let hacka ſtenen (riſta runerna) åt ſig ſielf/ ſom war en mycket ſlug man/ Gud hielpi Wigmundz ſtyrimans ſiäl.

Præter Runas F. I. R. punctis ſignatas, longum illud A. hic quater reperitur.

Föruthan the ſtungne Runerna F. i. R. ſinner man och här thet longa eller dubbla A. i. fyra gånger.

Alterum lapidis latus Runis retroverſis vel pronis, utroq; enim modo legi poſſunt, hanc habet epigraphē:

ᛁᛋᛏᛁ ᚴᛁᛚᛁᛁᚴᛁ ᚴᚢᚾᛁ ᚴᛅᚾᚴᚠᛋᚼᚾᚢ
ᛋᛁᚼ ᚼᛋᚢᛁᚴᛋ ᛁᛏ ᚴᛁᛅᚱᛁᛅᛋ

Aut hoc modo

ᚢᛁᚴᛅᚢᚼᚱ᛫ ᚺᚢᚱ ᚼᚱᚢᚱᛁᚱ ᚼᚢ
ᚴᚱᚢᚱᚴᚱ᛫ ᚺᚱ ᚱᚢᛁᚴᛁᚼ ᚺᚱ

h. e.

Vigmundus & Eſrida monumentum ſibi viventibus ſculpſerunt.

Thet är.

Wigmunder och Eſrid huggu merket åtþ ſig ſe; wandes.

Vigmundr auk Eſriþ aku merki at kvikan ſik.

Hic lapis jamæ templi Fundboensis subſtratus eſt.

Themma ſtenen ligger i Fundbo Kyrkiodör.

Prior draco.

ᚦᛁᚴᛁᛚ ᚼᛅᚴᛁᚱᛅᚢᚴ ᚢᚠᛚᛁᚦᛁᚱᚴ ᛁᛏᛋᛏᛁᚾ
ᚦᛅᛋᛁ ᚼᛅᚢᛏᛁᚠᛁᚱ ᛒᚱᚢ ᚼᛁᚾ ᚼᛁᛋᛁ
ᚼᛁᚾ-----

Alter draco.

ᚢᛁᛒᛁ ᚼᚢᚱ ᚱᛁᚴᚢᛁᚦᚱᚴ ᚦᛁᚱ
ᚱᛁᛋᛏᚢ ᛋᚼᛁᚾ ᛁᚼᛏᛁᚱ ᛒᚱᚢ-----.

1. h. e.

Katillus & Uſriþa erigi fecerunt lapidem in memoriam þurſtani.

2.

Viþi & Rikviþus erexerunt lapidem in memoriam fratris ſui.

Prior draco Runas exhibet retroverſas: alter vero eaſdem pronas. In priori dracone, muro templi intercipitur ultima ſyllaba ᚼᛁᚾ, in ᚦᚢᚱᛋᛏᛁᚾ uti & inſequens verbum ᚼᚢᚱ. In altero dracone ultima ſyllaba ᚦᚢᚱ & vocabulum ᚼᛁᚾ, eodem muro teguntur.

1.

Ketil auk Uſriþr litu riſa ſtin þina aftir þurs------ ſin

2.

Viþi auk Rikviþr þir riſtu ſtin iftir bru---

1. Det är.

Ketil och Uſriber läto reſa themma ſten efter ſin ſon Þurſin

2.

Widi och Rikwidr the reſte ſtenen efter ſin broder.

Then ena Drakan är riſtad med wenderunet och then andra medh ſtuprunor. På den förra Drakan ſidr förkio döre muren öfwer then ſtafelſen ſten uti Thorſten och thet ordet Son; och på then andra Drakan / öfwerthen efterſta ſtafwelſen uti Brodar och ordet ſin.

Lapis

Lapis Brunnensis

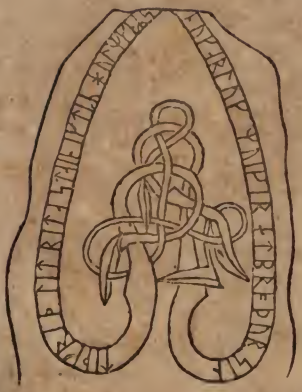

Brunna ſtenen i Wånge ſochn.

ᛏᛁᛒᚦᚱᛁᚦᛦ ᚱᛁᛏᛁ ᛋᛏᛅᛁᚾ ᛁᚠᛏᛁᛅᛦ ᚼᚢᛚᛘᚴᛁᚱ ᛅ--- ᛁᚢᚴ ᛅᚱᛚᚢᚴ ᛘᚢᛁᚴᛁᚱ ᛅᛏ ᛒᚱᚢᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ

Tiþfriþ lit rita ſtain iftir Hulmger ſ---- auk Arlog Muikir at broþur ſin.

h. e.

Tiþfriþus ſculpi fecit lapidem in memoriam Hulmgeiri---- & Arlug Muikir in memoriam fratris ſui.

Thet är

Tidhfridh let rita ſtenen efter Hulmger---- och Arlug Miukur efter ſin broder

Lapis Golfſtadenſis.

Golfreſtad ſtenen i Tenſiad ſochn.

ᛅᚱᛅᛒᛁᚢᛁᚴ ᛁᚾᚴᛁᚴᛅᚱᚦᛁᛦ ᛋᛏᛅᛁᚾᛁᚾ ᚦᛁᚾᛅ ᛁᚠᛏᛁᚱ ᚠᛅᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᚱᚢᚾᛅᛋᛏᛅᛦ ᛅᚴ ᛁᚠᛏᛁᚱ ᚱᚢᚾᚢ ᛘᚢᚦᚢᚱ ᛋᛁᚾ ᛁᚴᚢᛚᛋᚢᚱ ᚱᛁᛋᛏᛁ ᚱᚢᚾᛁᚱ

Rahviþr uk Ingigirþr litu rita ſtin iſter faþur ſin Runfaſtr, ok eſtr Runu moþur ſin, Igulfur riſti Runir.

h. e.

Rahvidus & Ingigerdis runis incidi fecerunt lapidem in memoriam patris ſui Runfaſti, & matris Runæ. Ingulfus ſculpſit Runas.

Priora tria & ultimum vocabulum ſculpta ſunt Runis retroverſis.

Thet är

Rahſwid och Ingerd läto rita ſtenen eſter ſin fader Runfaſt/ och eſtir ſin moder Runa. Ingolfr riſtade Runerna.

The tre fremſte och thet eſterſta ordet äre riſtade med wenderunen.

Tors Fadersfader sin.

Jäderstad Rumahäll i Skepttuna socken.

ÞORSTEIN. LIT. IPT. IIP. IPILR. IRIFTIR. SIN. SIF. IIR' IRTIÆ' FILÞBIRF. FIÞDR. SIN.

þorstain lit aka ilf iftir Arinmund fun fin: auk iftir Geirbiarn fa-ur fin.

h. e.

Thorſtenus ſculpi fecit petram in memoriam filij ſui Arrmundi: & in memoriam Geirbiarni, patris ſui.

Thet är:

Thorſten lät riſta Runedrakan efter ſin ſon Arnmund/ och efter ſin Fader Geirbiörn.

Petræ Hargensis

Hargs Runahäll i Stånga sochn.

ᛁᚾᚷᛁᚱᛁᚦ᛫ ᚾᛁ᛫ ᚠᛁᚱᛁ᛫ ᛒᚱᚴ᛫ ᛁᚠᛏᛅᚱ᛫ ᛁᚠᛁᚠᛁᚱᛒᛅᚱᚦ᛫ ᚼᛁᚾᛏᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫ ᚼᛁᚴᛁᚢᛅᛚᛏᚱ᛫ ᛁᚠᛁᚠᛁᚱ᛫ ᚠᛁᚱᚦ᛫ ᚾᛁᚾᛏ᛫ ᚾ᛫ ᚠᚢᛋᛏᚢᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫

Ingriþ lit giera bro ifter Ingigierþ dotur sin. Ingihvaldr, Ingimar, Gerþ hitu at Sustur sin.

h. e.

Ingrida pontem fieri curavit in memoriam Ingigerdæ filiæ suæ; Ingivaldus, Ingimarus & Gerderus sorori suæ posuerunt.

Thet ár

Ingrid lát göra bro efter sin dotter Ingerd. Ingiwald / Ingimar och Gerd lemnade then till sin Syfters ämmelse.

Hic integrum vocabulam Ingivaldus runis sculptum est pronis.

Här stno hela thet ordet Ingiwalder ristat med stupprunor.

Lapis

Lapis Hammarlenſis.

Hammarda ſtenen Ödeſtugu-ſocken.

ᚱᚾᛁᚢᛏᚱ᛫ ᛁᚠ᛫ ᚢᚾᚾᛁᛚᛏᚱ᛫ ᛁᚠ᛫ ᛋᛁᚴᚾᛁᚢᛏᚱ᛫ ᚦᛁᚴ᛫ ᚾᛁᚢᚾ᛫ ᛋᛏᛁᚾ᛫ ᚦᛁᛋᛋᛅ᛫ ᛁᚠᛏ᛫ ᚠ᛫ ᚠᛁᚦᚱ᛫ ᛋᛁᚾ᛫ ᚦᚢᚱᛋᛏᛅᚱ᛫ ᚱᛁᛏᛁ᛫ ᚱᚢᚾᛅᚱ᛫

Ar-niutr ak Vighnildr ak Sighniutr, þir litu reſa ſtin þinſa aft .... k. faþur ſin. Þurſtaſtr hriti Runar.

h. e.

Ar-niutus & Vighnildus & Sigh niutus erigi fecerunt lapidem hunc in memoriam F... patris ſui. Thurſtanus ſculpſit runas.

Thet är.

Ähr-niutr och Wighnildr och Stighniutar/ the läto reſa thenna ſten efter ſin fader k--- Þurſten riuade runerna.

Præter longam illad *A* (ᚨ) in prim. vocab. obſervetur etiam Runam ᚾ in vocibus ᚾᛁᚾᚾᛁᚱ᛫ & ᛋᛁᚾᚾᛁᚱ᛫ vim obtinere lit. *G* vel potius *Gh* de quâ vide Cap. 7. §. 7. componitur autẽ nomen illad *Signiutr a niuta* h. e. frui & *ſig*, victoria, h. e. victoria fruens: ut primum vocabulum *Arniutr* itidem componitur ab *ar*, annona, & *niuta* frui, qui ſcil. felici annona fruitur.

Föruthan thet langa A (ᚨ) kan man och märcka att then N-an i. uti orden ᚾᛁᚾᚾᛁᚱ᛫ och ᛋᛁᚾᚾᛁᚱ᛫ hafwer samma målföre ſom then ſtafwen g. eller gh. twaar om miſſförſtånd uti det 7. Cap. § 7. något förmått är: och är thetta ordet Signiuter ſammanſatt af ſig, thet är ſeger och niuta/ eller nyttia/ ſåſom thet ordet Ar-niuter är ihopa ſatt aff åhr/ thet är åhrswext/ och niuta, thet är then ſom hafwer godt lycka medh ſitt återbruk.

1.

2.

Dracones Warfruukyrkenſes.

1.

ᚠᚢᚦᛁᛋᛏᚱ᛫ ᚾᛁᛏ᛫ ᛁᚠᚢᚴ᛫ ᛋᛏᛁᚾᛅ᛫ ᛏᚢᚼ᛫
ᚢᛏᛏᛁᚴ᛫ ᛁᛋᛏ᛫ ᛋᚢᚾ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᛁᚢᚴ᛫ ᛋᛁᛚᚠ᛫

h. e.

Gudaſtus (amor Deorum) incidi fecit lapides duos in memoriam filii ſui Eſtonii, ſuique ipſius.

2.

ᛚᛁᚠᛋᛏᛁᚾ᛫ ᚱᛁᛋᛏᛁ᛫ ᚱᚢᚾᛅ᛫ ᚢᚠᛏᛁ᛫
ᚠᛁᚦᚱᚢᛅ᛫ ᛏᚢᚼ᛫ ᚠᚢᚦᛁ᛫ ᚼᚱᛁᚠᛁ᛫

h. e.

Liſtinus incidit runas binis pulchris draconibus, in memoriam parentis filiique.

Gudaſtum ſibi filioque lapidem utrumque paravisſe inſcriptio docet; Liſtinum vero nepotem (ni fallor) draconem utrumque, runis ornatum pietatis ergo, ipſorum memoriæ conſecravisſe: qua de re nonnulla ſupra attigimus. cap. 5. Reperitur etiam hic longum illud *A* ᚼ quater.

1.

Guþaſtr lit akva ſtena tuà uftir Iſt ſun ſin auk ſelſa.

Thet är.

Gudaſtr lät huggа twä ſtenar efter ſin ſon Eſt/ och ſigh ſielf.

2.

Liſſtin riſti runi ufti feþrga tuà gula draka.

Thet är.

Liſſten riſtade runerna på tweſne wakra drakar/ efter Fadren och Sonen.

Att Gudaſtr haſwer lätit hugga begge ſtenarna åth ſig och ſin ſon/ ſeer man af Runeſkriften. Men Drakarna haſwer Liſſten Soneſonen (ſom lag menar) riſſat med Runor till deras åminnelſe. Hwar om nogot förmält är tillförna uti det 5. cap. Mann finner och här thet longa 4 fyra gånger.

Plu-

Plures jam forte lapides hic exhibuimus quam præsentis opusculi ratio exigebat. quod tamen ambitione aliquâ à nobis non est factum; sed ut omnibus liqueret, non fictis nostra sed genuinis niti: quæ lectori curioso manuductionem non fallacem præbebunt, ad antiqua monumenta Runica recte lustranda intelligendaque. Quibus etiam adjungi hic potuisset tabula variantium lineolarum in elementis quibusdam Runicis: sed cum illæ aberrationi potius sculptorum, quam communi consuetudini & orthographiæ debeantur: & e runarum contextu in ipsis lapidibus deprehendi facile possint; earum hic observationem superfluam duximus.

Thär nogon till ewentyres kunde tracktia/ flere Runestenar här införde wara/ än detta lilla märket fodrade/ så är thet co af någon stormatenheet skedt: uthan et hwar och een thär af mädte skönia/ thetta märt lilla dänne cy grunda sig på nogot rätt updicktat/ uthan på thet jem richtigt och sannskyldigt är: hwilket likwel den gode läsaren een nöpachtig efterrettelse gifwa kan/ till att rett läsa och fatta den gamla Runaritningen. Man hade och här wid kunnat upsätria en liten förteckning på the ätskillige Runestreck som finnas på somlige stenar: men emädan the göra icke till then rätta Runaritningens allmänna bruk; uthan äre komne af Runaristarnas förseende/ och kunna af Runernes sammanfogelse å stenom lettesligen märkas; häller man onödigt thär om något att päminna.

CAP. IX.

De simplicibus runis huc usque egimus; quæ quo imperfectiores, & rudius sculptæ, eo majorem antiquitatē arguunt: jam pauca etiam de compositis quas bisonas alii, alii bivocales vel diphthongos dixerunt, subjungemus. Bisona dicitur, quæ ex duabus vocalibus conflata, utri usque sonum retinet. Tales bisonas veteribus Scandianis nego usitatas fuisse, si decimam sextam ᛅ excipias, quam ex I & ᚢ conflatam supra dixi. Quamvis hæc bisona non sit, cum unum & simplicem sonum habeat, sive per ð efferas, ut nobis familiare, sive per ypsilon, ut Vormio placet. Illud autem ipsis perquam usitatum fuit, duarum vocalium sonos in unum contrahere, literis utrisque in una eademq; syllaba integrè scriptis. Exempla in lapidibus innumera

Thär till hafwe wij bestådat the enfaldige Runestafwar; hwilka ju ofullkommeligare och grofware the äro ristade/ ju större ålderdoms wittord gifwes them: nu wilhom wij och nogot bisoga om the stafor som af flere Runor bestå/ hwilka af androm blifwa kallade twelindande stafar. Then kallas twelindande staf/ som är af twenne lindstafar sammandragen/ och behåller begges theras lind. Sådana twelindande stafar hafwa wära Förfäder intet brukat/ undantagandes then förronde Runan ᛅ/ som tag tillförne sade wara sammandragen af I och ᚢ. oanseedt att och hon cy bör räknas för twelindande staf/ efter hon hafwer ett enfalt lind/ antingen hon utföres med Ö/ som wij plägom göra/ eller medh y. som Doctor Örm will hafwa. Men thet hafwer hoos them warit uti allmänne bruk att the twenne lindstafars lind uti ett lind sammandragit hafwa/ och likwäl begge lindstafarna uti stafwelsen fullkommeligen till sina tijnder ristat. Exempel här

occurrunt, quæ hic acervare operæ non est pretium. Lapis Vadsundensis supra cap. 7. *Ingifastr lit raisa stain iftir faudur sin, auk Aydr aftir bonda sin.* hic ai, au, ay, in una syllaba posita, non nisi unico singula sono efferuntur; quod ex aliis lapidibus liquidum est, ubi eadem verba unicâ simplici vocali scribuntur. vide cap. 7. lapidem Salensem. Nempe ut plures sunt in Scandia Provinciæ, & plures dialecti, ita hujus vel illius provinciæ consvetudo, hanc vel illam vocalem in pronunciatione, & consequenter in scriptione, prævalere voluit. Ut pluribus exemplis non utar, vocabulum istud *stan* lapis, aliis *stin*, aliis *sten*, nonnullis *stan* scribitur. Au communiter in ô contrahitur, ut *haug*, **hôg**/ *hauk*, **hôk**/ *saud*, **sôd**/ *laugr*, **lôgr**/ *auga*, **ôga**. Sed perpetuum hoc non est: nam quod in hoc lapide *auk* scribitur, in alio *uk* vel *ak* exaratum invenitur, jam fere per ω pronunciamus. Quomodo & in Ulfiano Codice Gothico O latũ per Au exprimitur. Sed fateor me istius discriminis rationem non capere; quod solũ consvetudinis imperio debetur. De moderno nostro â vel ao quid dicam? aliud nihil, nisi veteribus illud prorsus incognitum fuisse. A longum illis usitatum fuit, quod vel gemina lineolâ sic notarunt I, I vel etiam accentu superpositio. Depriore egi supra cap. 8. com. 10. De posteriori, quod runis abrogatis invaluit, sic Snorro in *Hlods grein*, sive arte metrica Skalldorum:

på hafwer man af Runahâllorne otaliga/ hwilka en behof görs här hopasambla. Dese Wadsunda stenen här ofwanföre uti thet 7. Cap. Ingifastr lit raisa stain ifter Faudur sin, auk Aydr aftir bonda sin. Här sättas ai, au, ay, uthi en stafwelse till hoopa/ och uttöras likwäl med ett enfalt ljud; som klart är att skönja of andre Runestenar/ på hwilka samma ordeti med en enfald ljudstaf ryttas. Dese Sala Runestenen uti thet 7. Cap. Lyktsom uti Swerige åre flere landskap/ och hwart landskap hafwer sitt egenteliga målföre/ så hafwer thes ena eller thes andra landskaps wana förstår then ena eller then andra ljudstafen uti måtta framföresel/ och åtskeen så i Runa-ristningen. Man will icke många Exempel införa: Thet ordet stain, skrifwes androm stin, androm sten, och somligom stan. Au draga gemenligen till Ô; såsom/ Haug, hôg. Hauk, hôk. Saud, sôd. Laugr, lôgr, Auga, ôga. Doch sker thet ey alltid. Ty thet som på then ena stenen skrifwes Auk finnes på en annan sten skrifwet uk. eller ak; nu framföres thet ordet med bredt O. Såsom och Ulfila uti sin Göthiska bok/ uttrycker thet breda O med Au. Doch bekänner jag mig intet sinna nogot annat skäl till een sådan åtskillnad i målföret och skrifwelsen/ än thet som wanan och bruket föreskrifwer. Men hwad skall tag sälja om thet å eller ao, som wist nu brukom? Thet lärer tag att them Gamblom war thet aldeles okunnigt. The brukade ett longt A med twenne streck öfwerdraget således I (I) och sedan Runerna afskaffades/ satte the en liten prick eller streck ofwanför A. Om thet förra handlas ofwanföre uti thet 8. Cap. 10. versen. Om then senare skrifwer Snorre uti sin Hlods grein eller Skalldernas Konst:

Hliodstafir hafa oc tuenna grein, at þeir se stytter, eda dregnir. Enef sk vrt skal rita, þa skal draga yvir þan stafinn er seint skal leida; sem her: á þui dri sem Ari var fæddr, þat er í mino minni.

h. e.

h. e.

Vocales etiam in duplici sunt differentia; aut enim breves sunt, aut producta. Si prior est, sequens est haeda vel accentus supra eam literam quae tarde est pronunciada. ex in hac Þat ár, sem Ari var fæddr. h. e. ea mens quo Arius natus est. Item Þat er í minni minne. h. e. In mea hoc est memoria. De eâdem vocali loquitur, quæ in hac syllaba brevis, in aliâ producta est. Veterum illud A longum vel accentu signatum postremum hoc sesquiculum in Ao ipsicire mutavit. Quod ego imperitis veterum librorum exscriptoribus imputo: undevis in leges nostras veteres, typis impressas, tot verba turpiter deformata immigrarunt, quæ veteres pro suis nunquam agnoscerent. Sed de his non plura, Neque enim animus est, veteris orthographiæ restituendæ præcepta tradere, sed tantum ostendere quâ illi orthographia sint usi.

Thet är:

Lundstafarna hafwa och twenne åtskilnader/ att the äre torre/ eller och utrogne emållorer: och om man skall skrifwa klart/ måste man draga ett strek eller prick öfwer then hafwen som longsampt skall i maler utföras såsom här: a Þvi at sem Ari var fæddr. Thet är — på thet ährn som Ari war födder. Þat er í minni minne. Kan talas i de alt om en modraf/ som uti then enast swalren är kort/ och åther om en man skrifwelse lang. Therna the gamble hafwa och prickade a. hafwer man på hälst annat hundrade åhr gillolka wände uti Ao eller Á, af bara bokstr. Det gifwer man med wärta the gamble i böcker afskrifwarom thenna stunden. Hwaraf ock uti många gamble af trycket utgångne la böcker så många Runor som förwände oid å. e. i. Penne som bara för åder/ sedan skulle kunna kunna igen för sine. Men nogh här om. Þ men hafwer intet lust sig före å nyo rulla in then gamla rettskrifna mängden/ uthan allenast säta se hwad och hwruda skrift the gamble hafwa brukat.

CAP. X.

Inter veteres genuinas & novas Runas discrimen supra feci, cap. 6 allatâ simul innovationis causâ. Et quamvis in veterum Runarum expositione novas non omiserim, hic tamen velut in una cohorte statuam, ut unico intuitu lustrari possint.

Tillförene uti thet 6. Cap. hafwer jag giordt åtskilnad emellan the gamble urprickige Runor och the i på stungne Runor som förfärsammast sådes i drager och skaf och till hemlåtse Ru ors förandring. Och fall jag uti the gamble Runors utgifwning intet hafwer allenast the inn stungne Runor/ will nogh tilwet här sätta them uti en flock/ at man medh ett ögonkwarf them kan öfwerse.

h. þ. f. i. b. t.

þ Runa punctum raro recipit in lapidibus nostris. ß runæ punctum imprimi solitum tradit Vormius literat. cap. 13. 15. 23. & 30. Et videri poterat ambigua Runæ illius potestas, discrimine indigere. In nostris tamen

Then Runan þ sins sällan å stenum. Men att then Runan ß plägar stungas/ skrifwer Doctor Orm uti sin Litteratura. 13. 15. 23. och 30. Capitl. Och kan then åtskilliga skrifwningen nogon åtskilnad: doch hafwer jag then inn stungna runan ey kunnat märkia på

lapi-

lapidibus non [illegible] varare non potui, quamvis eadem cautela vel accentus inseretur. Sed in aliis chartis bene servatur IILAI. BIRPSIIII. IIII. IIII. BRIPIR. in omnibus, nisi aliquis longe plurimis, B legi pronunciationis ratio requirit. In vocabulo IIII. scilicet, P literae sonum deperit, vide infra IBIR similibus vocabulis locum facere; nam & in aliis, ut BIRPSIIII. IIII. IIII. BRIPIR. expungendo, videtur, vocabuli accentus deperire. B, P, & F sonos communes [illegible] Runae complectentur, ut alterae alterius munus exhibere malos nolim. Et cui possea rerum elementis nuncia imponere, leniorem prolationem elicere studuerunt. Sed, ut dixi, in recto confectam, non observavi. Unde & I T Bureus in Vormii literat. ruricola sic:

Bland hundrudtum stenum fins icke een/
Thär Bergsol har synnget i hälgen:
Ty Wolmar sängaren war försen/
Hon kom när ute war hälgen.

In paucissimis etiam lapidibus Runa ‡ locta reperitur.

Then Runan ‡ finnes och på ganska få stenar sungen ‡.

CAP. XI.

Runarum singularium corpus unico tantum recto tracta, a laevo ad dextrum, per 5. supra cap. 5. notavi. Curidem de dextro, à dextro vel sinistro latere alia adjungitur lineola, ad differentiam constituendam, inter sexta rudarum elementa. Quod de jure vocationem dedit, ex uno illo recto duas formandi Runas diversas: una quidem, ut lineola dextro lateri conjuncta aliam runam, sinistro vero lateri adnexa aliam Runam, sinistro vero lateri adwäxt Runstenar/ fast ingh öfver tu hundrade/ till den ända/ stärstedels hälgen. På manstr utkan ingen anträffande läse BIRAI. BIRPSIIII. IIII. IIII. BRIPIR. in hensin ord på med sam manga stora/ tvåstäfver saknade den andra B. Men vil [illegible] och andre sökare höre uttrycklig en then försumm P. in IBIR. IBIR. [illegible] [illegible] [illegible]

nihil aliudesse, quam ID juncta. Hoc tamen pacto duæ rūnæ non coalescunt in unam, sed utraque suum jus sibi integrum servat, & intelligitur esse Runa separata, licet combinata sit cum alia. Hoc sive nexum runarum, copulationem, jugationem vel combinationem dixeris, res eadem est. An elegantiæ quid hic affecturem, nescio: potissima vero artificii illius ratio videtur in necessitate esse; quod absolutas sententias intercidendas lapidum angustia aliter sæpe non caperet. Exempli loco unicum duntaxat lapidē hic exhibebo. Cæteros Runas plicandi modos, lector ipse lapides perlustrando facile observare poterit.

låtit se / att R. icke oftast är än i sammandragne. Doch hafwa icke så åtskilnat twenne Runor sammanwuxit i till en Runa; uthan bevardera behåller sin egen rätt / och förstås wara en serskild Runa / fast hon är medh then andra sammanbunden. Will man kalla then a Runernas sammandragning / eller nogot sådet / är thet lijka mycket. Jemwäl the här medh sökt nogon grundval / och tårfwing i rijmlagen / wet jag icke / förr sista orsaken till thenna konsten hafwer wel warit / att rummet på stenarna ellegt i stet både rätt till / att rijta thär på heela och fulla meningen. Till exempel will man här allenast en Runerem införa. Flere sått att sammanbinda och tradla Runerna / kan hwar och en märkia och taga i acht af sielfwe Runstenarnes igenomlåtande.

Lapis Hargensis

Hargs stenen.

ᚴᚢᚦᛚᛁᛒ᛫ᚢᚴ᛫ᛋᛁᚼᚢᛁᚦ᛫ᚱᛅᛚᛏᚢᛚᚠᛦ᛫ᚱᛁᛏᚢ᛫ᚱᚢᚾᛅᛦ᛫ᛁᚠᛏᛁᚱ᛫ᚠᛅᚦᚢᛦ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᚢᚴ᛫ᛋᛁᚼᛒᛅᚱᛁ᛫ᛘᚢᚦᚢᚱ᛫ᚼᛅᚾᛅᛦ᛫ᛋᛁᚾ᛫ᚢᚴ᛫ᛋᛁᚼᛒᛅᚱᛁ᛫ᛘᚢᚦᚢᚱ᛫ᚼᛅᚾᛅᛦ᛫

Gudlef ok Sihvid Raltulf arfs arfain liu bakva sten eftir fadur sin ok Sihborg modor hans.

h. e:

Gudleſus & Sigvidus Ralt-ulfi hæredes legitimi incidi fecerunt lapidem in memoriam patris ſui & Sigburgæ matris ejus.

Thet är.

Gudleſ och Sigwid Ralt-ulfs rette arfwingar läto hugga ſtenen efter ſin Fader / och hans moder Siborg.

Contrahuntur hic I & N. I & Þ. I & R. bis I & R. bis. I itidem & Þ.

Här bindas i hop I och N. I och I. I och R. twå gånger I och R. twå gånger ſammalædes I och I.

CAP. XII.

Mentionem antea fecimus runarum cryptícarum, quæ *Villuruner* dicuntur: Earum multi modi excogitari poſſunt, in eo tamen omnes conveniunt: ut lectorem fallant, nec ſenſum earum occultum capiat, qui arcani iſtius clave deſtituitur. Itaq; cum ſibi ſapuerint, ſcripſerintque earum inventores, nec à vulgo nitelligi voluerint, indigni ſunt, ut in eorum monumentis enucleandis ingeniũ faſ gemus: præſertim cum antiquis illis ignoratum fuerit hoc artificium. Sivero publico iſtas deſtinaverunt, ut ſuſpicari aliquis poſſit, inventionis ſolertiam uſus publicus deſtituit, obliteravirque. Lapides tamen aliquot earum lectori curioſo hic ſubijcimus.

Wij haſwom och talt om Wilduruner; af them finna monge ſlag uptenkes, ehuru ſomma the alle thår uti öfwereens / att läſaren them ey bearipa / ey håller theras fördolde mening förſtå ſkall, om han icke haſwer at tydampckel thår till. Och eſter theras uphoſtmän haſwa welat wara kloka för ſig ſielfwa, och ſinnrike för ſig anſamom / och intet illa förſtås af gemene man / åre the icke wärde att man ſkall benöda ſig mycket om att utleta meningen på theras fördolda ſkrifweconſt: beſynnerligen eftet the gemenligen haſwa wiſt af eller bruckat hetta konſtſpeckel. Haſwa the och ſöckt att komma the ſa Runor i allmänne bruk / ſom nogon kan mena / ſå haſwer theras upſath af androm blifwit ogillat och till intet. Will man doch nogra ſådana ſtenar ſårtta här hoos / om ock åſwenmyrs nogon är förwetten / att ſöka ſin fördähher thär på.

Lapis Timenſis

Tima ſtenen i Helſingeland.

CAP

CAP. XIII.

ULfilanas & domesticas nostras runas diversas fuisse, sed utrarumque usum eundem, & quidem duplicem, nempe ut sermoni inservirent & nobis numerorum, supra monui. De priori strictim jam actum: in altero etiam lectoris curiositati, quatenus documentorum penuria permittit, inserviemus. Qui runarum Ulf-hilanarum fiterit ordo, ex capitum versibusque Evangelicorum distinctione dignosci antea dixi: fallente scilicet memoria lecti pridem auctoris. Neque enim Ulf-hilæ exemplar ad manus fuit. Quod cum aliter se habeat, hic correctum volo. Nam Codex argenteus Ulf-

Att Ulf-hilæ och wåra Runor wore åtskillige/ doch beage till en ända och upta pånombe/ nemligen att de först uti ringaredn författade/ sidan och uti rekninga tolen skulle brukas/ är tufförna pånumne. Thet förra är så kortteligen framwiist: uti thet andra will man och gärna göra läsaren tillfyllest/ så wida the ringa bewijs/ som för handen äro/ kunna thet med-gifwa. Efter jag ey hade Ulf-hilæ skrifna exemplar wid handen; och ey rättare minnes än att han then Evangeliske Texten/ efter A B C ordningen hade förda uti Capitli och werser/ skref jag ofwanföre/ ehär af kunna skönias huru han sina Runor hade satt i rad. Men efter jag ther uti för will: will jagh thet här rätta. Ty hans bok/ som på Violetskan pärma med silfwerbeslagna wisas är/

hilæ continuo textum stylo per totum, sine ulla capitum versuumque distinctione; aureis tantum literis sententiarum illustrium, aut narrationum diversarum initia exprimentibus; Marginibus autem, à principio ad finem cujusque Evangelistæ, indices locorum parallelorum, quos alii canones vocant, elementis alphabeticis adscripti sunt, qui documentum illustre exhibent ordinis alphabetici, & compositionis Ulfhilanæ. Intra textum vero, quatuor arcuata frontispicia exhibent paginæ singulæ, & hi nomine Evangelistæ unum quodque notabilem, indicibusque marginalibus impleti, qui Evangelistarum harmoniam monstrant. Et cum Franciscus Junius in Codice argenteo Ulfhilæ edendo, veteriq; lingva Gothicâ exinde illustranda, nunquam satis laudatam impenderit operam, ut hoc nomine a populatibus nostris, omnibusque Gothicarum rerum æstimatoribus ingenter sit meritus: miror cur hoc cæteræ diligentiæ lux deesse voluerit, ut indicum & numerorum illorum rationem neglexerit! An quia rem istam tanti non putavit? Nam cætera oculatum, perspicacemque hunc non observasse quis credet? Mihi autem visa est hæc antiquitatis particula, utut exigua, lucem publicam mereri. Et cum Ulfhilæ illa comparandi ratio Græcæ in pleriq; conveniat, eas hic ad invicem collocabo, addita simul Scardica nostra antiquâ, quæ cum illis nihil quicquâ habet commune: indicio satis manifesto, hanc neutri illi originem suam debere, ut supra ostendi.

och thär ähre på latin kallan Codex argenteus, eller silfwerbok, är helt igenom utan fulla och tomtalne rader skrifwen; uthan nogon förderlesa uti Capitel och werser; allenast thär nogon märkelig mening begynnes; eller nogon örkstiftig historia förälå; sätes the förste orden med gulbokstafwer afskreffne. Men första begynnelsen till andan, på hwar Evangelist, äre efter A B Cstafningen, uti bräden med Ramgstafwer skrifne beskrefwen och anwisningar på de samanstämmande Norman hos Evangelisterna, hwilka tecknelser ungefär lärewisa huru Ulfhila hafwer nyttiat sina Runer; och thär efter skolar them uti akt tagandet. Jn sådant system, på hwart blad, äre och utöfwer sina tecknabwisningar skrefwen de andra utaf elfwa de, och hwar med sin Evangelists namn utmärckte, och medh dyre bräder-merken reknade, hwilka wisa sig emellan Evangelisterna. Och emädan Franciscus Junius en måtta för sitt hafwer anwänt, att låta skrifwa Ulfhilæ bok utgå af tryckeri, och thär af upläsa thet gambla Gothemålet, så att han förderfstull, af wåre tungomem, och alle them thet Gothiska wetenskap nogot werdera, en märkelig tolk hafwer förlorat: wåre man, hwilke före han hafwer skrifwe bräderemärken och reknelinearet utlärt. Wthan twifwel hafwer han them inter hållit af så stort wärde. Ty emädan han alt annat hafwer tagit i noga akt, Kan man inter finna hwarom thetta ey hafwa kunnat märkta. Doch hafwer sag sker, sål än thetta wore en så liten del af the stora wärcken afskrifwor, borde thet hafwa kommit i dagenhafwet. Och emädan Ulfhilæ reknegatal, i thet måste, kommer öfwer ens med thet Grekiske, will sag thom bege här särskilt exempel hwar andra, och i summa redo sega wåra gambla Swenska, som ingenstädes är ute: hwilket gifwer ett fullkommeligit bewis, att thet af inter thetta härkommit är; som tagh tillförna hafwer betygat.

GRE.

GRÆCA. ULF-HILANA. SCANDICA.

1	α	ᚨ	*a*	ᚠ	*f*
2	β	ᛒ	*b*	ᚢ	*u*
3	γ	ᚲ	*g*	ᚦ	*tzh*
4	δ	ᛞ	*d*	ᚩ	*o*
5	ε	ᛖ	*e breve*	ᚱ	*r*
6	ϛ	ᚳ	*qu*	ᚴ	*k, g*
7	ζ	ᛉ	*z*	ᚼ	*h*
8	η	ᚺ	*h*	ᚾ	*n*
9	θ	ᚹ	*tzh*	ᛁ	*i*
10	ι	ᛁ	*i*	ᛅ	*a, æ*
11	ια	ιᚨ		ᛋ	*s*
12	ιβ	ιᛒ		ᛏ	*t, d*
13	ιγ	ιᚲ		ᛒ	*b, p*
14	ιδ	ιᛞ		ᛚ	*l*
15	ιε	ιᛖ		ᛘ	*m*
16	ιϛ	ιᚳ		ᛆ	*au*
17	ιζ	ιᛉ		ᛦ	*ai*
18	ιη	ιᚺ		ᛙ	*mm*
19	ιθ	ιᚹ		ᛝ	*tzh*
20	κ	ᚴ	*k*		
30	λ	ᛚ	*l*		
40	μ	ᛘ	*m*		
50	ν	ᚾ	*n*		
60	ξ	ᚸ	*ghi*		
70	ο	ᚮ	*o*		
80	π	ᛔ	*p*		
90	ϟ	ᛦ	*e long*		
100	ϱ	ᚱ	*r*		
200	σ	ᛋ	*s*		
300	τ	ᛐ	*t*		
400	υ	ᚠ	*f*		
500	φ	ᛟ	*o*		
600	χ	ᛉ	*w & y*		
700	ψ	ᛜ	*bu vel ph*		
800	ω	ᚷ	*g h*		
900	ϡ				
1000	ϻ				

De Græcorum numerorum ordine in præsentia nihil, de Ulf hilano vero pauca hic adda mus: ac illud quidem primum, ut inter primam & secundam decadem novem priora elementa repetuntur, & denariæ notæ 1 adjunguntur, ita porro continuari inter singulas decades, usque ad decimam sive Centum. Absolutis deinde, ordine alphabetico, sequentibus novem decadum notis, I. K. λ. M. N. ϛ. n. Π. Ψ. quæ sequitur Ϟ nota est centenarii vel decies decem. Quæ hanc porro ordine alphabetico subseqvuntur, usque ad mille, centenariæ sunt, ita ut posterior priori cētum semper superaddat, hac progressione, ϛ 200 Ŧ 300. Ϸ 400. Ϡ 500. Ψ 600. Superfunt duo elementa literaria Ulf-hilana, asteriſco notata ⊙ & ✕. sed utrum ordine prius sit, deficientibus indicibus marginalibus, statuere non possum. Incertum proinde utrum ⊙ notet 700. ✕ 800. vel contra. Quæ item fuerit nota numeri 900. & 1000. juxta nescio, cum finito ordine alphabetico unico elemento designari nequeant; nisi forte aliquibus, hanc solum in rem præter ordinaria, inventis, usurpatisque & infra millenarium numerum, qui maxime rotundus & perfectus, consistere computationis ejus notas, vero non est simile. Cur autem pro græca numeri 60. nota ξ, Runam ϛ reposuerit Ulf-hila, miratur vir Cl. Thomas Marshallus, in observ. de versione Gothica, pag. 423. Et rationem ejus rei indagarunt, haec visa est potissima, quod Gothi non haberent Runam, quæ responderet Ther Grecska gds man här förbi / och will allenaſt nogot lijtet om Ulf hilas reknungatal antekna. och thet förſte / att emellan Tijo och Tiugu / warenas the nijse fremſte Runar / hwar efter anwand och lägges nu den tijonde Runan / hwar af upſtolles ther andra halfring tiuget in till Tiugu: och ſå alt ſort emellan hwart halfring in till Nijtijo nijo och sårskes alltijdh för then tijo Runar ſom merſta halfring / ſåledes att then ſom efterath följer i Runaradhen / lägges alltijdh tijo till den förregående / ſalunda. I. 10. K. 20. λ. 30. M. 40. N. 50. ϛ. 60. n. 70. n. 80. Ψ. 90. The jem följa i redden märkta halfradhrat / ſåledes att den efterſöljer gör alltijd elfvahandrade mehr än den förregående / på förmore ſätt: K. merker tijo gånger tijo / eller 100. S. 200. Ŧ. 300. Ϸ. 400. Ϡ. 500. Ψ. 600. Af the efterſte ewenal Ulf-hilæ Runor ⊙ och ✕. wet man ey hwilkenthera bör ſättas förath / efter bråddemärken utter gifwa nogen widare wijſning ther om. Är fördenſkull owiſt om it merker 700. ✕. 800 eller twertom. Medh hwad märke han hafwer uttrykt 900. och 1000. wet man ey heller; efter Runaradet utter rekker längre än till 900. ſå att thette med nogon ſallſam Runa ey kunna uttmärkas: ſå ſynes han förtuchen ſine wanlige Runor / uthi hafwer ännů ewenne / ſtil thenna ordh dan allenaſt upprächt. Ty efter ruinerat talet är ett rundt och fullkommeligit tal / kan man ey wiſſo att hans Runaredſkap ſkulle ſtadna förr än de hinte dutt / be ſommerſtäds efter A B C Runorna reckta ut till 900. Then förklarade Engelländaren Thomas Marſchallus, uti ſine anmärkningar på Ulf-hilæ Bok pag. 423. imoter hwarföre han hyſſan Ϟ att betekna 60. thär the Grecker / hafwa then bokſtafwen Ξ. och rackte honom fuller erfaren thär till wara / att the Gother utter hade nogon Runa ſom ſwarade emot the Greckers ξ. utan å thes ſtälle brukade ſwenſkarna ſoſar K. S.

Græco

græco ξ, sed ejus loco binis uterentur K. S: sonum autem Gothicæ literæ Ϛ, prorsus accedere ad græcæ illius ξ sideoque pro ipsa in numeris subsistentem. Aſt nullus ejus rei ſcrupulus Cl. viro ſuboriri potuiſſet, ſi ad ordinem alphabeti Ulf hilani attendiſſet, qui ex indicibus marginalibus colligi debet, & inſertis aliquot novis Runis, ab ordine alphabeti græci non nihil diſcrepat. Numeri autem Ulf hilani digeſti ſunt ad ordinem alphabeticum, ſupra oſtenſum, nulla habitâ ratione figuræ aut poteſtatis utrarumque literarum. De nonagenaria nota Ψ hoc tenendum, cum in fragmentorum quæ ſuperſunt Codicis argentei textu, tam non obſervaverit Fr. Junius, in Alphabetum Ulf hilanum non recepit: quem ſecuti, viginti quinque tantum elementa Ulfhilana ſupra cap. 3. diximus. At cum in indicibus marginalibus ſuum habeat locum, & inter literas Ulf hilanas Anonymi recenſeat, à B Vulcanio editus commentarius in codicem argenteum, quo ea forſan integriori eſt uſus, lex & viginti elementis alphabetum Ulf hilanum conſtare recte dicemus. Scandicis autem nominibus, numeros ſuos extuliſſe Gothos & Ulf hilanos, indicio ſunt, quæ haberous fragmenta codicis argentei, in quibus legas: *ains ſtriks, ains gota*, unum jota. *twa roſta*, duo milliaria. *þrim ſindam* ter. *þriya hunda*, trecenta. *niund*, novem. *taihund*, decem. *fimtaihund*, quindecim, *twaimtiguns*, bis decem vel viginti. *þrigetigive*, *þrimſtiguns*, triginta. *fidvortiguns*, quadraginta. *fimtiguns* quinquaginta. *ahtautehund*, Men ſa ſkulle likwel then Runans Ϛ. hud komma när ju till then Grekiſke ſtafwens ξ ljud; och thärföre af Ulfhila ſatt i theſſ ſtälle? Men han hade ey haft behof göra ſig beruti nogot tuifle ad tigr omdöme / thär han hade redan ſie på Ulf-hilas Runaredd / ſom af bräkemärken ſkönjas kan; efter hwilken tiot talet 60 faller på Runan Ϛ. Det efter Ulf hila hafwer ſatt nogra nya Runor emällan / ſilker hans Runaredd noga ifrån then Grekiſka. Men reknuneralen ſölta redden efter / uthan noger ans ſeende till ſtafvernes mynd eller merkelſe. Om then Runan Ψ ſom merker 60 / hafwer man thet att ackta; att emädan Franciſcus Junius intet fan henne uti Ulf-hilæ text / wille han intet räkna henne uthi hans A B C, eller Runarad: af hwilkens exempel jag och nilsörne Cap. 3. ſade Ulf hilam intet haft mer än ſem och tiugu ſtafar. Men efter theſſe Runan hafwer ſiet rum uti Reknings-talet / och en Lärd Man / ſom B. Vulcanius hafwer latit Tryckia / then thär för en lena tijd ſedan hafwer giort utrydning på Ulf-hilæ Runor / och uthan twifwel haft mera befallit af hans ſkrift / än nu ſkims / reſ er henne ibland the Göthiſke Runor / fan man ey annat betyga / än att Ulf hila hafwer brukat ſig och tiugu Runor. Och att han och Göthernia-hafwa ſine reknuneral med ſwenſke namn utdört / wijſa många ord uti Ulfwenſkoken / ſaſom till Exempel. Ains ſtriks, ains jota, ett ſtreck eller punct. twos roſta, två mil. trim ſindam, Tre gånger. triguhunda, Trehundrad. niund, Nijo. taihund, Tige. fimtaihund, Femtan. twaimtigum, Två tige eller Tiugu. trigetigive, & trimſtiguns, Tretijo. fidvortiguns, Fyretijo. fimtiguns, Femtio. atautehund Åttatijo. niuntehund Nijotige. taihundtehund Tiſ-

octo-

octoginta; *niuntelund*, nonaginta. *tahundtelund*, decies decem, vel centum. *fimhunda* quingenta, *tuo þuſundios* duo millia *fidvor þuſundios* quatuor millia. *fimþuſundios*, quinq; millia. *tuaimtigumþuſundia*, viginti millia. De Scandianorum numerandi ratione antiqua quæ obſervavimus, in notis ad Hervarar Saga pag. 168. legi poſſunt, hic haud repetenda. De notis autem numerorum, Runis inquam, huic uſui deputatis, hic fuiſſet diſſerendi locus, ſi ea ſuppeterent documenta quæ nobis aliisque ſatisfacere poſſent; ſed cum ea nobis ſubduxerit ſuperiorum temporum imprudentia, cogimur pauculis illis acquieſcere, quibus anni enneadecaeteridis in Calendario runico diſcernuntur. Fæ autē notæ ultra novendecim non progrediuntur, cum plures non requireret periodi illius ratio. Sed cum vigenarius numerus Scādianis maxime fuerit rotundus, & nihil illis frequentius quam per vigenas computare: vigenaria etiam notā illos uſos fuiſſe certa dubium eſt. Andere novendecim iſtarū repetitione, & ad vigenariam additione, numerorum rationem continuaverint, vel integris vocabulis numerum quē quæque expreſſerint, indictum relinquere malo, quam conjecturis incertis lectorem circumducere.

tuo eller hundrad. fimhunda femhundrad. Tuos þuſundios Twåtuſend. fidvor þuſundios Fyratuſend fimþuſundios, Femtuſend. tuahund þuſundios Tiotuſend. tuaimtigum þuſundios Tiogutuſend. På hwad ſått wåra Landtmän i förtiden ſitt räkningsſätt anſtält hafwa/ finns i uttryckningen på Hervarar Saga 168 bladet inſört/ då wilda tagh ther hafwer utleta och märkta Runstaf/ och göra ey behof här widare thär om röra. Men hwad för cifror eller Runor the wår til berömmat hafwa/ borde man icke lära ſee/ thär man ſådane bewis kunde framſee/ ſom giorde tillfölleſt. Men eller ſådane efterrättelſer/ ſom mycket annat åre af the förra tiders förſummelſe bortkomne; måſte man lata ſigh nöija/ medh then ringa underwiſning ſom Runſtafwens gillendetal kan gifwa: hwilkas cifror eller Runor intet ſtiga högre, än till tiotuſen; emädan till ther tales fullkomligen flere ey behöfdes; hwilka här omnämnde i detta Capitlet införde åre. Men efter wåra gambla Landtmän altijdh hafwa hållit tungu för ett rundt och fullkommeligit räkningsetal/ och här allmänt bemeltat hafwer warit oſt räkna Tiugetal/ bör man ey rubba/ utan the på hafwa haft en Runa ſom bemärckte ſamma tiugu. Om the ſedan hafwa the förre Runerna medh then tiugunde Runan ſammanſogat/ och thär medh Räkningen ett alt widare fullföljt/ eller om the ſwårt räkningsetal för ſigh medh hela ord och meningar utförd hafwa/ will ſagt heller lata wara oſagt/ ändn medh enkle påminningar then gode läſaren ontydda

CAP. XIV.

PRo inſtituti ratione, de Runarum Scandicarum origine & uſu haec pauca congeſſimus: jam breviter, quid eis interim acceſſerit, videbimus. Et duabus potiſſimum

SÅ mycket wårt förehafwande hafwer kraft/ är thetta ringa/ om Runernas uphof och bruk ſammanfattat: nu will om wij förrättigen tillſee/ huru och hwarföre the åra af ſin komme/ och ödeſagde. Hwilket ſpnes wara

cauſis

causis fatum earum adscribendum videtur: quarum prior fuit Christianorum zelus in exstirpanda arte magicâ; cujus secreta cum non tantum runis magicis exercerí, sed ista etiam, plurague alia ethnica & abominanda maleficia continere pervalerent, habebant pleri religionis Christianæ propagatores, homines ut plurimum exteri, runarum ignari, & sic obvii, earum penitus abolendarum auctores & horratores existerunt. Quibus cum non meritum reluctarentur, qui nuper Christianæ religionis professioni nomen dederant, ultimum adiere fatum plurima antiquarii monumenta runica, quæ aratem serre merito debebant; & a sanctæ sapientiæ studio, cœlestisq; veritatis cognitione homines averterie non poterant. Nam & in aliis regnis Christiana recepta fuit religio, sine eorum exstirpatione, quæ Ethnicorum temporum memoriam concernebant. Quod & hic fieri potuisset, si adhibita fuisset æqua rei æstimatio. Alteram causam puto fuisse literarum latinarum, ab exteris introductarum, commoditatem majorem: quæ cum citius faciliusq; scriberentur, nec tantum requirerent spatium quantum runæ, sensim receptæ, cæteras in exilium pepulerunt.

ſkedt af twenne orſaker befordrelige. Then förra hafwer warit the Christnas nitt till att utrota ſwa tekoniſten. Ty emädan the förſta Christendomins ſtyfftare och utſpridare här i landet / hwilka måſtedelen wore frembmande / ſom intet förſtånd hade om Runerna / och them therföre hatade: hade fattat then meningen / att the ſkulle ſtyga ſwartkonſten / icke allenaſt öfwades med ſwarterunor; uthan och att hennes hemliga bedrägerij och förförelſe / ſampt mycket annat hedniſkt och wederſtyggeligit fans beſkrifwit med Målrunerne / hafwa the gifwit råd och ſtyrkt thär till / att the ſkulle helt och hållit ödelägges och utrotas. Och efter the ſom utlagen hade bleſwit Christne / lade intet ſtort thäremot / åre in nge gamble och berömmelige ſaker / med Runor beſkrefne / helt och hållet utrotade / ſom medh rätta hade bort förwaras / och intet hindrat / eller förwendt folket ifrån then Chriſtliga och Himmelſka ſanningenes kännedom. Ty un andra Konungariken är och then Chriſtna Religionen wedertagen / uthan nogon förödelſe af the ſaker / ſom the forna och Hedniſka tijder angingo. Thet här och wel hade kunnat ſke / om man ſatten råte öfwerwägat hade. Then andra orſaken ſpues wara / the Latiniſke af frembmandom införde bokſtafwers förre beqwemligheet; hwilka efter the ſnarare och lättare ſkrefwes / och icke wore ſå rumrike / ſom Runerna / bleſwe the ſmaningom emottagne / och Runerna thäremot afſlagde.

FINIS.

Cap. 2. pag. 8. *Horum ingenio cultissimus*) Ericum Upsalensem ut prioris ævi seriem rerum patriæ perdiscerem, non semel antea evolvi: jam nuper memoriæ recolendæ causa ipsum in manus sumens, quæ meam de runarum inventoribus sententiam confirmarent hæc observavi: lib. 1. Hist. *Erant item & alii consilio & prudentiâ vigentes, & altu m agendu suu consiliis diligentiores, ut & ipsi nomen sibi facerent, sicut gigantes* (quorum mentionem supra fecerat) *qui gesta sua characteres quosdam literarum lapidibus inscribebant, eo que tempore magnificis ædificiis & prudentibus responsis ac consiliis studebatur.* Spectatorum mores & inventa hic describi quis non videt?

Cap. 3 pag. 12 *Viginti quinque usus est elementis*) corrige, & rescribe viginti sex. Rationem vide cap. 13. pag. 71.

Cap. 3 pag. 12. *Græcis etiam earum nominibus usum*) Indicio fuerit illud Matth. 5 v. 18. *Iota unus aut unus apiculus non præteribit ex lege.* Quod hic iota, id apud Lucam cap. 16. v. 17. *vruta* dicitur, ab *rita*, exarare, scribere.

Cap. 4. pag. 16. *Veras Malrunas ante Christi nativitatem septentrionalibus usitatas fuisse*) Cum ad Runarum, uti & gentis Scandicæ antiquitatem certo adserendam, historica nobis desit auctoritas: impense mihi gratulatus sum de Cl. Viri Dn. Olai Rudbeckii felici solertia, qui ab ipsa magna omnium matre Terra experimentū consecutus est certissimum, quod omnium historicorum fidem in hac re probanda, longe superat. Ejus quippe superficiem, variis post diluvium accrementis auctam, distinctamque, mensura non fallente, temporum præteritorum intervalla monstrare primus invenit. Quo invento, admodum curioso & laudabili tumulos sepulcrales, supra duodecim mille esploravit, eorumque quamplurimos, tertio post diluvium seculo congestos deprehendit. Eadem ratione lapidum Runis sculptorum ætates collegit. Effossum namque cespite, egestaque lapidi circum jacente humo, judicari nox oculis potest, quâ post diluvium ætate lapis sit erectus. Ex vetustioribus, ad vias publicas collocatis, nonnullos, iter faciendo, in Uplandia notavit: quos inter pes lapidis fracti non procul ab *Eucopia*, mutila hac inscriptione IIA. IIII. PIPNA. IS. ætate n fert trium millium septingentorum annorum. *Skutungerstn* lapis, trium itidem millium septingentorum annorum. In via *Skutungam* rendente alius lapis duorum millium quadringentorum annorum. Inter Ekholmen & Ekolsund lapis trium millium ducentorum, & alius à priore non multum distans, duorum millium, sexcentorum. Inter Upsalam & Holmiam prope Märstad lapis trium millium annorum. Lapis Fabricius supra pag. 48 delineatus, quindecim superat secula. In Vesmannia hos etiā observavit: prope Girsiad trium millium quadringentorum annorū lapidem In parœcia Limby, unum, trium millium centum annorum

rum; alium duorum millium sexcentorum, tertium, duorum millium, trecentorum. In coll: Basilinda. Ad lapidem duorum millium nongentorum. Longe plures, & majoris forte vetustatis adjici poterunt, si diligentius quis inquirere volet. Mira interim non iniq; adhuc credulitas adstruitur antiquitas gentis Scandicæ, & simul literaturæ Runicæ: quod argumentum, accuratius dilucidandumque tractatum, una cum documentorum adparatu, cæteroque illius tractandus auctor ipse proxime in lucem proferet. Nihil hunc fore ex his foleris sententiam meam fabidivisse.

Cap. 3. pag. 11. *Hæ elegantior pictura*) non pugnant hæc cum principio 9. ubi rudius scribendæ runæ cæteris antiquiores asserentur. Nam cap. 5. de Draconibus cæterisque lapidum ornamentis, hoc de ipsis Runarum elementis loquitur.

Cap. 7. §. 9. pag. 29. *Exteris promiscue admodum est usus.*) Horum nomine Scandiæ quondam soboles, in Thracia, Mœsiâ, Dalmatiâ & Sjania diffusam non intelligo. Gothos loquam, hinc quondam egressos, qui armis conditisque suis regnis orbi ignoti erunt: de quorum lingua id dici potest, quod de navalis, qui quo longius à fontibus decurrunt, hoc magis turbidam trahunt aquam: ita illi quo longius à natali solo discesserunt, hoc magis nativum linguæ genium corruperunt. Et sive occupatarum sedium, devictorumque populorum consuetudine, sive commercus vicinorum, vernaculam suam ita immutarunt, ut in totum se ea miserint. Consonæ tamen hujus literæ vim & usum retinuerunt: ut fidem facere poterit Codex argenteus Ulfilæ, cujus hæc sunt: *Biuda. mabuda. biuhts. Þiudans. þukam. luitam. giutand. diupzos. liubada liuhiþ lugiþ. iugunsp. usfetrit. galtugaveurdi. Hluhrd sunus liuba liuman. tiubos. þuigu Iudzo tuhiþ Iosuhand. usskutiþ. uþniutiþ. uskiusan usstiuriska. þiur. sun. þaurnundo. þaurpus. gkrunoda* &c. Nec in mutare valuit Italia, ut quamplurima arg. untvocabula, e multis pauca adscribam: *Cielo, giorno, pioggia, stampino, biamo, biada, fiori, fiume, chiaro di luce, chiamar dietro, dieci. piombo gi llo gamai, giovare, gioco.* Et priscæ pronunciationis tenaces fuere qui Hispaniam insederunt Gothi, in iis etiam vocabulis, qui Gothicæ originis non sunt. Ut *tiempo. viento. venire, tierra. piedra, tienda, tiento. tierno. biuda nieto pié. puço. miembro muerte, niebla, fierro, siempre. miedo, miel. pienso. fierro, labre cierto. diente. nuestra, fierna, fierra, ciento. riego. lleno, ciento.*

Ut opusculi nostri rivulos tandē claudamus, quos Romana lingvâ materiam nostram non intelligentibus, vernaculaque populatibus diximus, Runographiæ studiosum, qui ipsa monumenta lapidea recte legere & intelligere volet, brevi hac admonitiuncula dimittemus. Inprimis ipsi à situ squalore que detergendus est lapis: hinc ductus flexusque omnes Draconis primarii, cui Runæ inculptæ sunt, à capite ad caudam, requirendi, cre-

taque vel carbone conſpectiores reddendi: poſtea minores etiam ſerpentes, qui alterum transcurrunt, ſpirisque ſuis ligant, & ſi quæ alia, ornatus gratiâ, adjecta reperiuntur, non incuriose notentur; ne cum ipſis Runarum elementis confuſa, lectionem ſenſumque turbent: deinde Runarum lineamenta oculo curioſo perquirantur, Runæque ſingulæ, ut occurrunt, carbone vel creta illuſtrentur: interciſa, punctaque diligenter obſerventur; tum & lacunæ, quæ ſatis frequentes, lapidum lineamenta picturisque, ipſâ temporum longinquitate injuria que exeſis, derisque, aſteriſco ſignentur. Tandem requiſito textus initio, Runarum ſeries colligatur: ſenſusque inde verus & genuinus eliciatur.

FINIS.

Clariſſime VERELI

EXactam de Runis Cognitionem in hoc tuo mihi communicato opuſculo invenio, quod hoc biduo à meo Amanuenſi mihi prælectum, ut in re nova, & hâctenus non exteris tantum, ſed & pleriſque noſtratium, ignorata, avidè & cum ſumma jucunditate audivi. Gratulor patriæ, quod ex ſuis tandem, in gloriam ſuam, inveneris accuratiores linguæ & ſcripturæ ſuæ veteris inſtauratores. Nunc cum mihi domum redeundum ſit, remitto hoc, cum multa gratiarum actione, ſed cum hâc etiam conditione, ut quanto ocius editio ejus maturetur, quo & frui & mihi quantumvis ſeni, expleto jam octogeſimo anno, dicere tamen liceat: ἀεὶ γηράσκω πολλὰ διδασκόμενος. *Vale.*

Tuus

UPSALÆ
6 Febr. 1674.

JOHAN Stiernhöök.

Digitized by Google